

11126.

A

BABONÁK KÖNYVE.

~~~~~

*A MAGYAR ORVOSOK ÉS TERMÉSZETVIZSGÁLÓK ÁLTAL
300 FORINT DÍJJAL JUTALMAZOTT PÁLYAMŰ.*

IRTA
VARCA JÁNOS.

~~~~~

A fordítás jogát szerző fenntartja.

ARAD, 1877.

A SZERZŐ TULAJDONA.

20778

Arad, 1877. Nyomatott Gyulai Istvánnál.

ELŐSZÓ.

Egy nemzet valóban művelt nem lehet, ha népműveltsége elhanyagolva van; s alapigazság az is, hogy egy nép jólétének, s boldogulásának föltétlen kelléke a népműveltség.

Azért az újabb korban minden állam megfeszített erővel munkál az eddig annyira elhanyagolt népnevelésen. Iskolákat állít, népkönyvtárakat alapít, s a tudomány elemeit száz úton módon iparkodik az eddig parlagul hagyott fogékony talajba ültetni.

Mert a romlatlan népben minden jóra megvan a hajlam; csak legyen, aki elméjét a művelődés alá megmunkálja; s megszabadítja lelkét és kedélyét az elfogultságtól, az előítéletektől és egyéb száz fajta burjántól, melyek szívében minden nemes helyet elfoglalva tartanak.

E burjánok közt legveszélyesebb gyom a babona; a tudomány és művelődésnek e legmegátalkodottabb ellensége; mely ha egy talpalatnyi talajban gyökeret ereszt, — onnét a művelődés és jó erkölcsök utolsó csiráját is kipusztítja.

Azért minden szó, mely a babona ellen emelkedik; jó szolgálatot teljesít a népnevelés érdekében.

Ezen tudattól volt áthatva a magyar orvosok és természetvizsgálók testülete; midőn a népeletben oly buján tenyésző babonás hit és szokásoknak lehető kiirtására nézve, — pályadíjat tűzött ki egy oly könyv megírására, mely míg egyrészt lehető teljességben magában foglalja az uralkodó babonák gyűjteményét, másrészt pedig azok káros hatását példákban illusztrálja.

Babonát tűzzel, vassal kiirtani száz okból nem lehet; de nem is tanácsos; mert a babonás hit legnagyobb részt egy a vallásos túlbuzgósággal; mindenesetre azonban a vallásos hit túlhajtása, kinövése; erőszakos metszés, magát a vallásosság fáját is megsérthetné; kiméletlen kéz, a gyommal a tiszta buzát is összemarkolhatná. Másrészt pedig a babona szivós gyökérszáalai ezer évvel nyúlnak vissza a multba; s a kegyeletes unokák azt, mint apáik keserves örökét, nagyon féltékenyen ajnározzgatják. Ugy tesznek, mert apáik is ugy cselekedtek; s mert jobbra senki se tanítá őket.

Ez volt oka, hogy az orvosok és természetvizsgálók, a babona elleni orvosszerek közül a — könyvet választák; mely jobbra tanítsa a

népet, mint amire apáik taníták; s e szándéknak kívántam én megfelelni könyvemmel; mely versenytársai közt a kitűzött pályadíjat elnyeré.

A babonák könyvét sok évek fáradsága árán gyűjtött, nagy anyaghalmoz feldolgozásával, a száraz és könnyen unalmassá váló professoroskodó modor mellőzésével, úgy iparkodtam megírni, hogy a nép, a saját nyelvén és eszjárása szerinti leírás által önkéntelenül is tovább édesgettesék az olvasásban; s e könyvben oktalan kedvencz babonáit a nevetségességig meztelenre vetköztetve találja, másrészt a valódi káros babonák gyakran megrendítő hatását példákban illusztrálja lássa. Nem hiányozván természetesen a könyvből az alkalmilag elcsöpögtett természettudomány sem; úgy a helyén való oktatás és jó tanács; melyeket az olvasó észrevétlen szedegetvén össze, hatásuk is közvetlenebb és sikeresebb leend.

Természetes, hogy a babonát, amint tűzzel, vassal nem, — úgy egy könyvvel sem lehet egyszerre kiirtani. Annak megölő betűje csak a természettudomány teljes népszerűsítése leend; addig is azonban jó útegyengető leend egy könyv, mely a nép előtt babonás hitének és alakjainak lehetetlen voltát, s babonás szokásainak szomorú következményeit föltűnteti.

Ez irányban nálunk úgy is édeskevés történt eddig. Talán több is hátra, mint előre! Mert a babona ellen még nem igen irtak könyvet; míg terjesztésére egy egész irodalmi genre, a — ponyvairodalom virágzik.

A babonák könyve e tekintetben első rendszeres munka.

Azért nem is kecsegtetem magam azzal, hogy tökéletes; öntudatom azonban annyiban megnyugtató, hogy jóakarattal irtam.

S ha annyi haszna leend a népnevelés érdekében, hogy tiz közül egy babonás embert kigyógyít lelki betegségéből; hitem szerint eleget tett.

A megtört csapáson nálamnál hivatottabbak nagyobb sikerrel működhetnek.

Aradon, 1877. évi május hóban.

A szerző.

Egy kis bevezetés féle.

Bizony előre érzem, milyen nehéz tudomány lesz ebben a kis könyvben. De csak azért olyan nehéz, mert sokunk nem bírja, de legtöbbünk nem akarja megtanulni.

Azért is nehéz még, mert az éle egy olyan vén fa tövének fordul, a melyet, mint néhai öregapáinktól ránk hagyott örökséget, sok száz, meg száz esztendőök óta ápolgatunk, dédelgetünk. A babona vén fája ez, melynek bolondító gyümölcse mai napig sok embernek szája ízéhez áll. Igaz, hogy nagyon soknak a szájában is marad az íze; de már az nálunk úgy szokás, hogy nem szoktunk okulni a más kárán.

Ennek a vén fának — az igaz, hogy kissé már megkorhadt a dereka; de sok ápolója, öntözője akad a hasznáért; mert nem tréfa, hanem nagyon szomorú igazság, hogy a babona sok embernek a kenyér keresője. Akárhány világcsaló táplálkozik a babonás nép hiszékenységén; s ezeknek bizony nagy okuk van azon dolgozni, hogy a babonának valahogy ki ne vesszen a magja.

Pedig ebből a magból de sokszor nő olyan veszedelem, aminek nem csak egy ember, de százak isszák meg a levét. Természetesen ezt babonája válogatja; mert némi apró hóbortos babonás hit még senkinek se árt; míg a másik után holtig búsulhat, akinek a körmével a kezefejét is odaégette.

Alig lesz e könyv olvasói között egy is, aki egy-két olyan történetre ne emlékeznék, ahol a babonáság ott hagyta a kezeszennyét.

Nincs túlozva a dolog; de tizszer ilyen nagy könyv se lenne elég, ha mind azt a sok siralmas történetet le akarná valaki írni, amit könnyenhívó ember, a babonának köszönhet.

Mi az a babonáság?

A babonáság a józan észnek megtévelyedése. Lelki betegség; mely azonban hála istennek, nem épen gyógyíthatatlan baj.

Oktalan hit; amit se a tudomány, se a vallás tételeiből nem lehet igazolni.

Ha az ember valami dolognak olyan erőt tulajdonít, amivel az nem birhat; ha az ember valami nagyon természetes dolgot, épen természet ellenesen magyaráz.

Az a babonáság.

A babonás ember nem gondolkozik, hanem képzelődik. S a legegyszerűbb dologban is, amit szemével láthat s eszével tudhat; a legbolondabb rendkívüliséget hiszi,

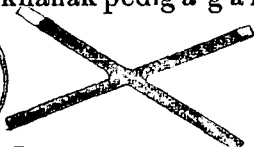
képzeli; mindig természet fölötti csodát s boszorkányságot kerget.

Teszem azt egy asztal, egy almáriom, amit a hidegről meleg szobába hoztak, elkezd repedezni, pattogni, hasadozni. Már a babonás ember arról azt képzeli, azt hiszi, hogy az váratlan halálesetet jelent. Pedig tudhatná, hogy az a szegény butordarab nagyon is természetes törvénynek lett áldozata. A hidegségnek összehúzó ereje van; a melegségnek pedig kiterjesztő, kitágító ereje. Ezt minden ember megpróbálhatja egy palaczkkal, amelyiknek üveg dugója van. Ha a palaczkot az ember a hidegre teszi, a dugóját pedig megmelegíti, akkor a dugó nem fog belemenni a palaczk szájába; míg csak a palaczk, meg a dugó megint egyforma hideggé, vagy meleggé, tehát egyenlő hőmérsékletűvé nem lesz.

Nos tehát, mikor az asztalt hidegről behozzák a meleg szobába; vagy ha ősszel, mikor a butorok a hűvösebb szoba levegőtől is összehúзва vannak, egyszerre kezdetét veszi a szoba fűtés; akkor olyan rohamosan kezdenek a fa részecskék a melegben kitágulni, hogy az bizony többnyire egy kis repedezéssel jár.

Ezt a természet törvénye diktálja így; s a természetes dologban pedig ugyan semmi boszorkányság sincsen. A babonás ember azonban megrémül a butor-recscsenéstől s azt tartja róla, hogy bejelentette magát a halál, valaki elpatkol a házhoz tartozandók közül.

Más atyánkfíának pedig a garaboncmás

diákra van a panasza, ha a jégeső elveri a határt. Harmadik a boszorkányra vet, ha a marhája hull, vagy kolera jár a vidéken.

Persze azt mai napság már a kis iskolás gyerek is tudja, hogy biz a jégesőt nem a garabonczias hozza s hogy nem is lehet elál-lítani azzal, ha apja ura a küszöbbe vágja a fejszét; — de még a járványok okát is eltudja mondani a természettudományból. De mikor a garabonczás, meg a boszorkány sokkal régibb és jobb ismerőse urambátyáméknak; mint a természettudomány!

Hanem isten segítségével majd máskép lesz ez is; mert sok lett már másképen a világteremtése óta. Ma a kis gyerek megtanulja a természettudományt; s ha épen az apját rá nem bírja is tanítani; — de mire a mai nem-zedékből apák lesznek, akkorára sok babonás hitnek lesz a tudomány a megölő betűje.

Mert nincs olyan csodás, olyan rendkívüli, olyan természetfölötti dolog a világon, aminek a természettudományokban magyarázata nem volna. És határozottan kimondhatjuk, hogy a mikor ez a tudomány népszerűvé válik, az lesz a babonák halálos órája.

A babona eredete és az őshit babonás alakjai.

Ezt tudva, körülbelül tisztában vagyunk az iránt is, hogy honnét származik a babonás-kodás. Ha vissza felé haladunk e régi száza-

dokon, s elérünk oda, ahol a művelődésből még nagyon kevés irmag mutatkozik; oda nagyon közel van már a babonák forrása.

Magát a babonák szülő anyját a régi népek csodákkal teljes hitében és rejtelmes vallási szokásaiban találjuk.

Mikor még az emberek nagyon keveset tudtak; hanem annál több badar dolgot hittek. És pedig mindent a vallásosság rajongásával hittek; s amit láttak, amit észleltek, ami körülöttük és velük történt, azt mind a vallásos hit szövetébe takarták.

A természet hatalmas és változatlan törvényeit nem ismervén, — annak működését és nyilatkozásait bizonyos jó és rossz szellemeknek tulajdonították, amikkel vallásos képzelgésük benépesítette az egész világot.

Minden ligetnek; minden barlangnak; folyónak, pataknak, erdőnek, mezőnek, külön jó és rossz szelleme volt akkor; s még a jó istent is párosával, tízével, húszával képzeltek; s egyik istennek több erőt és hatalmat tulajdonítottak, másiknak kevesebbet. Volt fő istenük, sőt istennők is voltak; s ezeknek egész családjuk. S ezek mindegyike tett-vett az emberek sorsában. Az „Isten“ és az „Ármány“ volt a népek fő két szelleme. Az első mindig javára, a másik kárára munkálkodott a szegény embernek; aki természetesen az isteni és szellemi hatalom ellen semmi akarrattal nem birt; hanem megadta magát végzetének s tűrte, ami történt vele.

A vallásosság sajáttságos rajongásával hittek az első népek főpapjaikban; kik álmokat fejtettek; jelekből jövendöltek, s kiknek meghallgatása előtt a népek ezre soha nagyobb vállalatba nem fogott. Ilyenek voltak az egyptomi álmfejtők és varázslók; ilyenek a zsidók papi nemzetségei; ilyenek a régi magyarok Karkánjai, vagy táltosai; kiknek jós szavai szentirása volt a népnek.

A népek első családjai mind rabjai voltak e zagyva hitnek; különbség ha volt közöttük, legfőlebb annyi volt, hogy egyik több, másik kevesebb istenben és szellemekben hitt. A hevesebb vérmérsékletűek, a keleten lakó népek; mint erősebb képzelődéssel bírók. legjobban bele tévedtek a csodálatos hit tekervényes utába; és innét van ma is, hogy a keleti népek, akik közé jó magunk is tartozunk, leginkább hisznek még a rendkívüli, csodálatos, babonás dolgokban.

Aki pedig egyszer beleélte magát a babonás hitbe, az nehezen rázza le magáról ezt a belé kapaszkodó kullancsot.

Igy, mikor a népek a kezdetleges műveltségből kibontakoztak; midőn a zsidók a bálványozásból vissza tértek az egy Jehovához; a török népek az egy isten, az Allah imádásához; s a népek legnagyobb csoportja végre belépett a nagy keresztény népcsaládba; a régi hit rejtelmes csodáit nem birták mind megtagadni; jó részt át hozták azt az új hitbe is; amit annál könnyebben

tehetek, mert a csoda történeteket nem csak az ó-testamentom uralkodó vallása, a zsidó; de a török és a keresztény vallás is nemcsak megengedi, sőt tanítja is.

Nem is lehet tagadni, hogy sok babonáság azért nem akar kiveszni, mert a mai műveltség mellett is, maga a vallás ápol oly hitet, mely a tudatlan és műveletlen embert könnyen túlzásokra, valóságos babonára vezeti.

Ilyen része a vallásnak az, mely a jó és bukott angyalokról beszél; mely őrző angyalokat és ördögöket tanít; — melyek közül az első folyton az ember mellett áll és őt jóra vezérli; másika pedig vele inselkedik, roszra csábítja.

Ilyen továbbá a vallás azon része, mely a csodákról szól; s melyből kiindulva a tul vallásos, rajongó ember minden általa nem értett természeti tűneményt csodának gondol; álmaiban, véletlen körülményekben jeleket és intelmeket lát, miket jó angyalainak tulajdonít; — bajaiban pedig az ördögök munkáját látja s betegségeinek, járványoknak, szárazságnak, jégesőnek okozóját a rosz szellemek s azok kész szolgálai az úgynevezett boszorkányok, táltosok, útonjárók, garabonczások s még isten tudja, hány eféle babonás teremtésekben keresi.

Természetesen a józan eszű ember mást hisz az angyalok és ördögökről; és mást hisz a csodákról is; mint a babonára

hajló, vakhitü ember; akiket a nép „istene-
seknek“ szokott gúnyolni.

Mert az okos ember tudja, hogy a jó
angyal a tiszta lelkiismeret, a jámbor érzésű
szív; mely az embert mindig csak oly dol-
gokra serkenti, amik istennek kedvesek, és
az embertársaknak hasznára vannak.

Azt is tudja a józan eszű ember, hogy
az ördög bizon nem olyan két szarvú, láng-
nyelvű, lólábú szörnyeteg; amitől a gyerek
holtra ijed; még ha szilvából van is; hanem
hogy az ördög az a gonosz indulat. az
a roszra való hajlandóság, mely a gonosz
embert folyton csak olyan dolgok elköveté-
sére ösztökéli, melyek isten előtt megvetettek,
és emberek között átkozottak. Ördög az az
olthatatlan szomjuság, mely az embert a mér-
téktelen italra hajtja; ördög az a gonosz ki-
vánság, mely a más ember életét és vagyonát
megtámadja; ördög a kártya szenvedélye; a
bosszúság, a harag, a gyűlölség; mely a go-
nosz embert hatalmába keríti és minden cse-
lekedetét intézi.

A józan ember végre azt is tudja, hogy
ma már nincsenek csodák; hogy csodák
csak akkor történtek, mikor az emberi mű-
veltség még kis gyerek korát élte; s hogy
valamint a régi csodáknak meg van a maguk
természetes magyarázata, — úgy meg van
azon néhány rendkívüli dolognak is; amiket
a könnyyen hívők mai napság is látatlanban
csoda számba vesznek.

Majd tovább; e könyvben, sorba vesszük a mi babonás népünk alakjait és kedvencz csodatörténeteit. Bemutatjuk a tudomány könnyen érthető nyelvén és világosságával az ok természetes oldalait, s hiszem, hogy sok boszorkány mester, sok táltos, garabonczás, utonjárók és váltottak alól kirántjuk a gyékényt; s sok csuda történetet teszünk kézzel fogható s ököllel is fölérhető mindennapi dologgá.

Mielőtt azonban ezt tennénk; elmondok egy kis mese darabot, mit gyerek koromban hallottam s mely nagyon szépen megmutatja, hogy miből származik a világon a legtöbb babona.

Ebben a mesében egy öreg pásztor tanítja a három fiát a bölcs életre; s a többek közt azt mondja nekik: — „Legyetek okosak és kétkedők; csak azt higgyétek, amit láttok és kézzel megfoghattok. Legyetek szóban gazdálkodók; hallott dolgot soh' se nagyítsatok. A világosságot keressétek; de a sötétiségtől meg ne ijedjete; mert aki fél, azt egy lehulló falevél is agyon ütheti.“

És igazában ez a három dolog: a hiszékenység; szószátyárság és félelem; a mitől az öreg pásztor gyermekeit félti, — legjobb melegágya a babonának.

A babonás embernek nem lehet olyan bolondot mondani, amit szentül el ne hinne.

A babonás embernek legfőbb szenvedélye, hogy hallott történeteket, tizszerezve, nagyítva tovább ad.

A babonás ember végre az éjjeli sötét-ségtől úgy fél, hogy minden árokban, bokorban, kísérteteket és szellemeket lát; s már naplemente után, egy előle hirtelen fölrebbenő madár s egy orra elé zizegve lehulló falevél is képes holtra ijeszteni.

Bár a jó öreg pásztor jó tanácsát minden okos szülő még a gyermekek bölcsője mellett, mindennapi imádságképen elmondaná; akkor kevesebb lenne a babonás, félénk és buta ember a világon.

Az újabb babonák szörny-alakjai.

Vannak a nép-babonáknak olyan általános, egyszabású alakjai, a melyek minden nemzetnél ugyanazon formában és név alatt ismerősek. Akiknek csodálatos természete és emberfölötti titkos hatalmától egyaránt fél és retteg a babonás ember, az óperenczián innen is, túl is.

Ezeket szedjük mindenek előtt sorba. Szembe nézünk velük, s hiszem hogy közlelről nézve e szörnyű hatalmú, rémséges teremtmények — minden félelmességüket elfogják veszíteni.

Ilyen rémséges alakok a boszorkányok, kísértetek, hazajáró lelkek, garabonczások, váltott gyerekek vagy táltosok, lidérczek, kincsörzök, útonjárók, a sirból kikeltek és sárkányok.

A boszorkányok.

Végezzünk hát először is a legveszedelmesebbel, a boszorkánynyal; s ne féljünk tőle, hogy megront, hogy gúzsba köti kezünket lábunkat, megnyergel s úgy lovagol rajtunk a szent Gellért hegyére.

A boszorkány minden népbabonának egyik főbb alakja; s mint a képzelődés, félelem és butaság teremtménye, lényegre ugyan egyforma szabású, de alakra nézve különböző.

A legtöbb nép a boszorkányt vén asszony képében képzei; de néha öreg emberre is rá fogja a boszorkány nevet; s a babonás hit szerint az ilyen boszorkány elbirja magát változtatni mindenféle állattá, legszivesebben pedig vörös, vagy fekete kutyává és macskává, vagy vörös kakassá; továbbá forgószéllé, viharra s más csodálatos dologgá.

A boszorkányokat rettenetes hatalommal ruházza föl a képzelet. Mint az ördög hatalma alatt, és a rossz szellemek szolgálatában álló gonosz teremtések, rémítő bajokat okozhatnak az embereknek; már t. i. a babonás emberek hite szerint.

Megronthatják az embert, mindenféle betegségekkel és járványokkal; megverhetik a legundokabb Lázár-betegséggel; az állatokat dögvésszel elpusztíthatják; elfoghatják az esőt, s eladhatják az ördögnek a föld zsirját és termékenységét, s olyan aszályt támaszthatnak, amely kiégeti a földből még a

legkissebb fűszálat is; elkötheti a férfiak erejét; elapaszthatják az asszonyok termékenységet; elvehetik a tehén hasznát és elverethetik a határt kegyetlen jégesővel.

Szóval egy jól megtermett igazi boszorkány, tönkre tehet nem is egy határt, hanem egész országot.

Bandi aki nem hiszi!

Hát még ha az ilyen vén boszorkány, különösen is megharagszik valakire; aztán azt annak módja szerint megnyergeli; fölkanthározza, s úgy lovagol rajta a szent Gellért hegyi boszorkány gyűlésre. Pedig megselekszi a vérbanya akárkivel, aki kételkedik hatalmában.

Ime ni! szinte látom, hogy egyik más urambátyám, aki ezt olvassa vagy hallgat, hogy hányja magára a farkashurkot; s mondja közbe, hogy biz ennek fele se tétél dolog; mert ő is ismert ilyen boszorkányt, talán még maig is ismer, s az őtet egy ízben már meg is nyomta!

Nos tehát ne tréfáljunk a boszorkánnyal; hanem ismerkedjünk meg vele törőlegyre: hová való, honnét jön és mit tud ő ki yelme?!

A boszorkány legbizonyosabban a régi hit maradványa; csak hogy hajdarabban még láthatatlan rossz szellem volt, akiről a régi kor gyermekes eszű népei azt hitték, hogy láthatatlanul az emberek kárán dolgozik.

Később a láthatatlan szelleme látható alakot kapott; amennyiben a néphöz egyes embereket, azoknak titokteljes, vagy a többiétől

elűtő életmódja miatt, a szellemektől megszállottaknak hitt.

Voltak jó szellemtől megszállottak; a milyenek a táltosok, vagyis papok voltak, kik a nép javára jósoló s gyógyító hatalammal bírtak.

Voltak aztán rossz szellemtől megszállottak, rút alakú, visszataszító arcú és formájú vének; kik a gonosz szellemek parancsából, mindenütt csak a nép károsítása s megrontására törtek.

Ha a szegény embernek baja volt, azt előbb pusztán csak a rossz szellemeknek tulajdonította; később azután haragósa, és ellenséges indulatu embertársai között keresett egyet, aki a rossz szellemek haragját, csupa bosszúállásból szegény fejükre zúdítja és ingerelte.

S ha valakinek baja akadt; elég ha egy haragosa volt, már arra ráfogta, hogy az az ördögnek szolgálatába adta a lelkét, s ezért a gonoszok pártfogása alatt, a bajt ő hozta a nyakára.

Hogy ilyképen származott a boszorkányok fogalma, azt eléggé bizonyítják a boszorkány prókai irományai és a boszorkány ítéletek; a melyekben ilyen boszorkánysággal vádolt szerencsétlen emberre kivan mondván, hogy „testét, lelkét eladta az ördögnek; az ördög szolgálatában áll s az ördög hatalmával embertársát vagyonában, egészségében sőt életében is megrontja.“

Hogy honnét vette a babonás alak a „boszorkány“ vagy „boszorka“ nevet;

ma már alig lehetne kiokoskodni; talán, akiknek kedve telik a szószármaztatásban, föltalálnák benne a „bosszú“-állás fogalmát is, de hogy miképen származott az alak maga, az az elmondottakból világos.

Valamint napnál világosabb az is, hogy az egész boszorkány-féle história nem egyéb, mint a régi műveletlen s tudatlan kor hagyománya, s a beteges képzelődés szüleménye; akit józan ember szeme még soha sem látott; keze nem tapinthatott; akinek hangját még ember nem hallotta, sem cselekedetének nyomát magán, vagy embertársán nem tapasztalta.

És mégis, szégyen-szemre kell bevallanunk, hogy voltak olyan idők, mikor a boszorkányok létezésében tudományos emberek is hittek. Az igaz, hogy akkoriban azt már tudományos embernek nevezték, aki a saját nevét olvashatólag le tudta írni.

Ma ezt a tudományt már az inges gyerek is érti.

Nekünk magyaroknak volt egy dicső királyunk; Könyves Kálmán király, aki már e régi babonás időkben kimondotta egy törvényben, hogy „boszorkányokról, mert olyan nincs, törvény előtt szó se legyen!“

De az emberek okosabbak akartak lenni az okos királynál, és bizon egyenkint keresték elő a boszorkányokat; sőt úgy hitték, hogy találtak is. És az ilyen szerencsétlen teremtséket törvény elé állították, kínzó szerekkel vallatták s egyre másra égették.

Ezen időben elég volt, ha valaki vallástalan életű, káromkodó s botrányos viselkedésű volt, hogy rákiáltssák a boszorkány nevet. Erre mutatnak a boszorkány ítéletek, melyekben nem egy öreg asszony és ember máglyahalálra ítéltetett azért, mert: „az egy igaz istent, a szent-háromságot, a szűz Máriát, istennek szent anyját megtagadta.“

Láthatjuk ebből, hogy ezidőben a boszorkány-kultusz tanai szerint a vallásujjítók, s a reformált új vallás követői, mind máglyára való boszorkányok voltak.

Megjárnánk kedves atyámfiak, ha mai nap-ság is így állna a dolog.

De akkor még másképen is állott. Az ilyen szent-háromság tagadók és új vallás követőkre ráfogták, hogy „ők az ördög szolgálatába állottak, annak seregében kapitánykodnak, nekik eladták testüket, lelküket; följárnak a szent Gellért hegyre az ördögökkel mulatni, tánczolni sőt fajtalanul párosodni is. S hogy az ilyen ördög szolgálatában állók az ördög hatalmával megronthatják az embereket testükben, lelkükben és vagyonukban; betegségeket parancsolhatnak rájuk, amit egyedül csak maguk birnak meggyógyítani.“

És a jó isten a megmondhatója, mi minden rosszat fogtak az ilyen szerencsétlenekre. S a boszorkány üldözésbe belemelegedett bírák uraiméknak elégséges vád volt, ha valaki rákiáltotta embertársára, hogy az boszorkány!

Azt mindjárt befogták, hurczolták a tör-

vény elé s annak aztán jaj volt az élete. Mert a lelkiismeretlen törvény és tudatlan bírák előtt haszontalan volt minden védelem.

Még legjobban járt, aki magára vallotta mindazt a bűnt, amivel vádolták. Így legalább hamar vége volt a dolognak. Elitelték és megégették.

De aki tagadta a vádat, aki istenre, emberre apellált ártatlansága érzetében; annak jobb lett volna nem is születnie.

Az ilyet aztán szép módosan vallatóra fogták. Először összepréselték az ujjait, hogy a körmei alatt bugyogott elő a vére. Körülrófták a fejét, hogy a halántékán föl pattantak az erek s megrepedezett a fejsontja; azután rákötötték egy a levegőben forgó kerékre s azzal forgatták olyan sebesen, hogy félholtra szédült.

E kellemetes kommóció után, leültették a szerencsétlent pihenni, egy szögekkel kibélelt székre; hogy legalább húsz hegyes szögbe ült egy-egy mozdulatra. Azután a háta közepén összekötötték a kezeit; ökleire hurkot vetettek s csigával föl és lefelé húzogatták a levegőben; aztán borsó szalma tüzet gyújtottak alá s megfüstölték s félig megpörkölték.

Már ennyi kínozásra tíz közül kilencz, csakugyan szívesebben vallott magára bármily igaztalan bűnt, csak hogy legalább hamarabb vége legyen kínjainak.

Mert nem kell gondolni, hogy ha mind e kínzó vallatás daczára, a boszorkánysággal

vádolt ember nem vallott; akkor talán ártatlannak mondták. A világért se! — Még csak ezután következett a víz próba, az usztatás; és a mérő próba.

A hideg víz próba, vagyis usztatás abból állott, hogy a boszorkánysággal vádolt szerencsétlen embernek kötelet kötöttek a derekára és bele vetették a vízbe. Ha a vádlott a vízben el nem merült, akkor boszorkány volt; tehát kihúzták a vízből s megszáritották a tűzön. Megégették. Ha pedig lemerült, akkor folyton eresztették utána a kötelet, míg a gyöngébb természetűek nem győzték szusszal s belefultak. Az ilyenre aztán kimondták a szententiát, hogy nem volt boszorkány.

De ha valamelyik erősebb természetű ember sokáig ki bírta a víz alatt; vagy kivérsége folytán le nem merült a vízben, kivételesen még egy próbára: a mérő próbára ítélték; megmérték, hogy hány fontot nyom?!

Ez a mérő próba volt az utolsó; aki ezt megállta, innét lehetett csak szabadulása. És ezt jól tudták a bírák; és miután azt is tudták, hogy ha ez utolsó próbán ártatlannak mondják ki a vádlottat; az embertelen kínzásokért meggyűlhetik a bajuk; azért ha eddig ki nem világosodott az agyon próbált ember boszorkánysága; kisütötték azt a — mérő próbán.

Megmázsálták a szegény vádlottat, és ráfogták, hogy ime az egész ember, mindössze egy fontot, vagy öt-hat nehezéket nyom; tehát világos, hogy boszorkány.

Ekkor aztán kimondatott az ítélet és irgalom nélkül végre is hajtatott.

Igy bolondították maguk a bírák a népet s a szegény nép, melynek mindig van elég baja, készséggel hitte, hogy mostoha sorsának; a nehéz időknek; — testi és vagyoni bajainak, csakis a boszorkányok az okai.

Legdühösebben tört ki a boszorkányüldözés a török uralom végén; mikor a vagyoniilag tönkre silányult s lelkileg elbutult nép, elvesztve kedvét a munkától és élettől, minden idejét csak imádkozásban és bucsújárásban tölté; s aki e helyett dolga után látott és jobban boldogult, arra ráfogták, hogy az ördöggel szövetekezett s azért gyarapszik, mert a magyar föld zsirját és a folyamok halát eladta a törökországi boszorkányoknak. Aki nem bujta mindig a templomokat; az előttük istentelen boszorkány volt; — s ezen időből többeket megégettek csak azért, mert a templomba nem jártak, nem gyóntak, nem áldoztak. S egyet azért égettek el, mert áldozáskor kivette a szájából az ostyát, és kendőbe takargatva haza vitte.

Ezt pedig mai napság is akárhány babonás öregasszony megcselekszi, mert azt hiszi, hogyha szent ostyát tartogat a ládájában, akkor nem ég le a háza. Megjárhatná szegény jámbor, ha háza helyett jó magát égetnék el mai napság is, mint hajdan.

Sok furcsábbnál furcsa, de egyszersmind hajmeresztő dolog van a boszorkány pörira-

tokban leírva; s ha az ember papirosról nem olvasná, bizon alig birná elhinni, hogy olyan szerencsétlen idők is voltak szegény hazánkban.

De nemcsak hazánkban, hanem a föld valamennyi országaiban; mert a babonás hit olyan mint a pestis; egyik emberről elragad a másikra s egész országokon át vándorol széltejében-hosszában.

Ez időben történt, hogy egy öreg ember egy békát, hogy a keresztény vallást kigúnyolja, megkeresztelt. A törvényszék elítélte mint boszorkányt; és a békával együtt máglyán megégették.

Egy bába-asszonyra pedig, aki különben kuruzslóné volt, ráfogták, hogy kétezer gyereket az ördög nevében keresztelt meg. Ezt is elégették.

Egy mészáros mestert úgy mérték meg a bírák uraimék, hogy csak öt nehezéket nyomott. Természetes, hogy a szegény fejét szintén elégették.

Egy kőmives legényre rákiáltotta a szomszédasszonya, akinek a lányát a legény fakép-nél hagyta; hogy boszorkány. Hogy ő látta, mikor a legény fekete kutya képében egy gyereket megharapott. Ugyanekkor a nép a kutyát megfogta és valaki levágott a szőréből egy csomót, a harapás helyére. Szerencsétlenségére a legény vasárnapra egy kissé kicsípte magát, megnyíratta a haját és megborotválkozott; a babonás nép aztán azt fogta rá, hogy a haja vágásán meg látszik a nyoma annak a

levágott szőrcsomónak, amit a fekete kutya bundájából nyírtak le. Hiában védte magát a jámbor még a borbélyával is; bizon elítélték a szegény fejét s meg is égették.

Valami Dókáné nevű öreg asszonyt pedig arról vádolták, hogy a szomszédjának a kis fiát, aki a kertben édesfát ásott, bikaképében megdöfte. Ezt ugyan senki se látta, de a kis gyerek, aki különben nyavalyatörős, nehézséges volt; álmában mindig bikákkal vesződött s mikor Dókánét látta, azt mondta, hogy olyan volt a bika, mint ez az asszony. Enynyi volt az egész bizonyíték ellenébe és mégis elítélték.

Igy csinálták maguk a bírák egyik boszorkányt a másik után; s mert ahol nagy a szegénység, több az erkölcstelenség is; s így ez időkben oly nagy számmal fogdosták össze a boszorkányokat, hogy elréműl az ember, ha a szententiákat elolvassa.

1728-ik esztendőben egy német tudós tartózkodott Szeged városában, ahol közbe legyen mondva, mai napig meg van a boszorkány-sziget, melyen az ilyen szerencsétleneket elégették. Ez a német tudós a „Frankfurti ujság“-ba levelet irt Szegedről s a többek közt azt mondja: „Nem régen itt több férfit és asszonyt fogtak el, akiket boszorkányság üzésével vádolnak; és nemcsak a legszigorúbb vizsgálat alá vétettek, de a máglya halál is rájuk szententiáztatott. De mielőtt megégették volna őket, előbb víz és mérő próbára tétettek. Hosszú kötélén a vízbe eresztették őket,

de biz azok a víz színén maradtak. Ekkor megmérték őket s egy vastag asszony csak másfél nehezéket nyomott; férje pedig öt nehezéket. — Mult pénteken tizenkettőt égettek meg; köztük magát a város bíráját is. — Még nyolcz boszorkány van fogva, kiket már megúszttattak és megmérték. Tegnap megint húsz boszorkányt fogtak el.“

Égbe kiáltó volt az a butaság, melynek ennyi ember-élet esett áldozatul; s maga az a körülmény, hogy ennyi ember halt meg a máglyán; leginkább bizonyította, hogy a boszorkányság csak a babonás emberek képzelődéséből származott. Mert hiszen azt is hitték akkor, hogy az ördög a valódi boszorkányt, mint hű szolgáját, az égő máglyáról is megmenti. Már pedig ilyen eset egy se fordult elő s így ez is mutatta, hogy a szegény áldozatok, kiket mint boszorkányokat elégettek — csak a babonáság és butaság vagy pusztán bosszúállás áldozatai voltak.

Hanem a szerencsétlenek között olyanokat is találunk, akik a vallatásoknál egész büszkén jó szántukból boszorkányoknak mondják magukat. Hajmeresztő dolgokat vallanak magukra; amik soha meg nem történtek; de meg se történhetnek. Büszkén és kihívóan vetik a bírák elé, hogy őket hiában üldözik, hiában vetik börtönbe és hiában ítélik máglyára; mert az ördög, akinek szolgálatában állanak, őket úgy is megszabadítja a börtönből és máglyáról; hanem

akkor jaj lesz azoknak, kik kezét mernek reájok tenni; jaj lesz annak, aki őket föladta; aki ellenük tanúskodik; de még jaj annak a bírónak is, aki őket el meri ítélni!

Az ilyen dolgokon aztán egy kicsit megakad az ember. Hogy talán még is van valami a dologban! Pedig dehogy van; mindjárt a nyitjára érünk a megmagyarázhatlan hetvenkedésnek.

Első oka ennek az, hogy a szerencsétlen bevádolt teremtés azt hitte, hogy majd így megrémíti az ellene fölszóllalható tanúkat, sőt magukat a bírákat is; és azok nem merik elítélni.

Második oka ennek az volt, hogy az ily bevádolt már úgy is tudta, hogy se isten, se ember őt meg nem mentheti; tehát inkább magára vallott kinzások és próbák nélkül; hogy a kinos vallatást elkerülje. De az ilyenek aztán egyúttal boszút is álltak a föladókon, sőt magukon az ítélő bírákon is. Mert csak annyit kellett mondaniok hogy ez, vagy amaz; a Péter vagy a Pál szintén boszorkány, hogy velők volt a boszorkány gyűlésen; s azt a szerencsétlent aztán azonnal elfogták, vallatták és irgalmatlanul megégették.

Igy vallott egy gyerek, egy csizmadia inas pajtására, hogy az a határt elverette jéggel. S a szegény borzas inast is máglyára juttatta.

Igy vallott egy asszony, magára a szegedi bíróra Rózsa Dánielre; s bizon bíró uram is

máglyára jutott. Mint az imént a német tudós is említé levelében.

A harmadik és leggyakoribb ok pedig volt a következő:

A boszorkány tudni illik többnyire a kuruzslónék soraiból telt ki; akik, — nehogy valakinek csak még kételkedni is eszébe jusson, az ő gyógyító és rontó erejükről; életüket és cselekedeteiket titokba burkolták. Nappal nem igen mutogatták magukat, egymás közt csak éjjel érintkeztek s a gyógyításokat is csak saját sötét kunyhóikban, vagy pinczékben végezték; ahol egyúttal a tűzhely is állt a kuruzsló kenőcsök főzésére; mikhez füveket, babonás rongyokat, emberi haját, köröm-hulladékot, kigyót, békát össze válogattak; amivel a tudatlan embert bámulatra indították; főzés és gyógyítás közben értelmetlen mormogást vittek véghez s kuruzslásuk titkát senkinek elnem árulták, épen mint a mai javasasszonyok.

S az ilyeneket a nép ösztönszerűleg boszorkányoknak hitte; kedvükbe iparkodott járni; nehogy kárt okozzon személyének vagy jószágának; sőt ha valami baja akadt, az ilyen kuruzsolókhoz fordult segítségért, aki aztán jó pénzért, egy kis hókusz pókusszal és titokteljes ráimádkozások s kenőcsökkel, mindig szívesen szolgált a hozzá forduló szegény embernek.

Miután pedig a babonás hit szerint az ilyen kuruzsolók, vagy mondjuk: boszorkányok csak maguk birták és tudták gyógyítani azo-

kat a betegségeket, amiket a nép fogalom szerint ők maguk zúditottak az emberre; azért bizon a nép nagy félelemmel viseltetett az ilyen boszorkány és egész családja iránt. Mert az ilyen kuruzsoló boszorkányok azt hirdették a népnek, hogy ők tudományukat a szellemektől tanulták s azt családjuk minden tagja egymástól, s fiú az apától örököli.

Ez a boszorkányság, vagy is inkább kuruzsolás tehát valóságos k e n y é r k e r e s e t volt. Azért, ha egyik másik tagja a kuruzsoló családnak, mint boszorkány a törvény elé került; miután már úgy is tudta, hogy a halált elnem kerülheti; tehát hogy a nép előtt még inkább rémitőbbé és félelmetesebbé tegye hátramaradó családját; azért olyan dolgot is magára vallott, amit soha el nem követett, s amit megtenni soha sem is birt volna.

Volt még végre egy oka az ilyen önvalomásnak; ami szintén nem egy esetben fordult elő.

Ugyanis, mint minden rendkívüli dolognak, úgy a boszorkányság fogalmának is megvolt az a csalogató hatása; amilyen minden titokszerűségnek van a kíváncsiakra nézve. Bizon nem egy-két ember, kíváncsiságból is szeretett volna részt venni olyan boszorkány-gyűlésen, ahová az ember piszkafán repül. És a vén kuruzslónék, jó pénzért, ilyen dologra is megtanították a kíváncsi, babonás embert.

Valami bolondító, hevitő erejű bogyók-ból és kőrisbogarakból olyan igazgató kenő-

csöt készítettek, hogy aki azzal testét bekente, az a legnyughatatlanabb izgalmas álomba merült: s oly élénken álmodta végig azt, amiről egész napokon át gondolkodott, mintha csak ébren történnék az vele.

Az izgató kenőcs se fölébredni, se elaludni nem engedvén; fél álom és ébrenlét közt a legnagyobb lázban, éles képzelődése elvitte őt a levegőn keresztül a szent Gellért hegyére; ahol mindent úgy festett elébe beteges, lázas álma, amint azt előtte a vén kuruzslóné elbeszélte. Ott látta a temérdek sok boszorkányt, a sok ördögöt és gonosz szellemeket. Azokkal dőzsölt, mulatott, tánczolt; s mikor mulatságának vége volt; tudni illik, a kenőcs okozta lázas álom már tünedezni, fölizgatott képzelődése lohadni kezdett, akkor visszaszállt a levegőben, egy pizskafán lovagolva, s a kéményen keresztül bebukott a szobája kellő közepére.

És csakugyan, mikor kinos álmából az esés fájdalmai fölébreszték; ott találta magát a szoba közepén a földön; ahová lázas hanykolódása közben az ágyból kiesett.

Az ilyen ember aztán, ha lassan magához tért is; soha se tudta, mennyi az igaz, és mennyi a képzelődés azon éjjelnek lázas nyugtalanságából.

Az ilyen aztán, ha esztelen álmát valakinek, mint valóságot elbeszélte; s ha történetesen törvény elé került, bizon a kínzásokra, könnyen valóságnak mondta az egész beteges álomképet.

És az ilyenek, igazi szerencsétlen áldozatai voltak a kuruzslónék lelketlen kenyérkeresetének; még többször azonban szánandó áldozatai a bűnnek; mert nem egy eset volt arra, hogy a kuruzslónő személyében lappangó kerítőnő által, önkivületbe ejtett ártatlan leányok, kíváncsiságuknak lázas állapotukban, keservesen megadták az árát.

Mindezek eléggé bebizonyítják, hogy mit tartson az okos ember az ugynevezett boszorkányokról; hogy azok egynehánya erkölcstelen életmódja; más része a régi vallás elhagyása miatt kapták e megbélyegző nevet. Egy jó részük ismét csak szerencsétlen áldozata volt, hibáján kívül is, a babonás hitnek; végre a legnagyobb részük népámító s a szegény ember zsirján élősködő csaló.

És az ilyen utolsó fajtájú volt legtöbb, azért is nem igen lehetett úgy kiirtani, hogy magja veszszen; míg végre aztán maguk a törvény emberei is megsokallták a dolgot s nem keresték a boszorkányt; s minél inkább elfelejtkeztek róluk, annál inkább pusztult a fajtája.

Az utolsó boszorkányok pedig már annyira ártatlan teremtések voltak, hogy megelegedtek a gyógyítgatással, ráolvasással, kuruzsolgatással.

A híres szegedi boszorkányok fajtája is úgy elpusztult aztán, hogy a két utolsó Dóka Ágnes és Lantos Margit már a szent Gellértet csak híreből ismerték.

Doka Ágnes ugyan vállalkozott rá, hogy elrepül; de biz ő csak ugrálni birt; s végre is töredelmesen bevallotta, hogy csak tréfából bolondította a népet, s egy kis szalonnaért megtojásért hazudozott nekik.

Még jobban fölsült Lantos Margit, aki azt mondta, hogy ő rajta meg van a b o s z o r k á n y - j e g y ; mikor aztán egy pár asszony megvizsgálta; bizon az állított jegynek nyoma se volt rajta. Ezeket aztán népámításért becsukták egy-egy hónapi fogságra.

Igy veszett aztán ki e veszedelmes fajnak a magja is: s azóta nem is került törvény elé egyetlen boszorkány ügye.

Fájdalom azonban, megmaradt a nyoma a boszorkányságnak egy-két olyan babonás hitben, ami nemcsak szégyenére válik népünknek, de többnyire a legnagyobb kárára is; sőt az nem ritkán a legnagyobb bűnöknek anyjává lesz.

Mint a könyv elején is mondtuk, akárhány babonás ember van, aki még mai napság is a boszorkányok munkájának tudja be az olyan bajokat, aminek természetes okait és magyarázatát nem érti.

Annál veszedelmesebb pedig az ilyen balhit; mert a babonás ember aztán az ilyen bajoknak, orvosságát is csak babonás úton keresi; még pedig a legtöbbször olyan úton, a melyik a babonából a legnagyobb bűnbe; s roszasága nélkül, csupa butaságából, a börtönbe vezeti.

S a babonáskodás veszedelmesebb a gonoszságnál. Mert aki rossz, az még számít is; és ha valami bűn elkövetése valami nagy fáradtságba kerül, még vissza is rettenhet s nem vág olyan veszedelmes dologba. De a babonás ember nem számít, hanem mint a vak, butaságában megy előre föltarthatlanul, ha a saját nyakát szegi is.

Ezért olyan veszedelmesek azon babonák, melyek a boszorkányok révén maradtak népünk nyakában, keserves örökségül.

Megismertetjük azokat sorban s megvilágítjuk azt is, hogy ily boszorkányos rendkívüli dolognak, a természettudományok segítségével milyen természetes a magyarázata. A boszorkányok munkája közé tartoznak mindezekelőtt:

A járványos betegségek.

Ezek közül pedig különösen azok, amelyekben tömegesebb a halálozás, és megbetegülés, mint p. o. a hazánkat oly gyakran látogató cholera; vagy régebben a borzasztó pestis; az úgynevezett fekete halál.

Ilyen járványok a fekete himlő is; a gyerekeknél pedig a ronszó toroklobb, vagy a torokgyík; ilyenek a hagymáz vagy is tífusz s a nem annyira halálos, mint igen tartós betegségek közül a váltóláz járvány; vagy is az úgynevezett hideglelés.

Annál veszedelmesebbek pedig e járványok, mert az embert hirtelen támadják meg s ragályosságuknál fogva csoportosan pusztítják.

Emlékezzünk vissza csak a cholera-ra; az bizon a legműveltebb embert is megijeszti; a műveletlen ember pedig épen elveszti a bajban a fejét; de míg az okosabb ember ismerve a baj okát, annak helyes orvosságát keresi; — addig a babonás ember a baj okát is, meg orvosságát is babonás úton kutatja.

Pedig a járványoknak meg van a legtermészetesebb magyarázata és oka. Megromlott viz; posványok és rothadó testekből kiszálló párák, amik megmérgezik a levegőt; éretlen gyümölcsök mértékletlen élvezete; mindmegannyi veszedelmes okai a járványos betegségeknek. Háború, vagy nagy éhség idején, mikor a csatában, vagy éhségben elhullott s több ideig temetetlen maradt emberi hullák rothadása rendszeren úgy megmérgezi az éltető levegőt, hogy a háborúnak és éhhalál pusztításának természetes következése a járványos betegség is.

Könnyű ennek példáját látni abban is, hogy olyan faluban, ahol sok a pocsolya, a mocsár; vagy ahol sok a kenderáztató; és így sok bűzös pára fejlődik ki az elpárolgás által; rendszer járványképen minden esztendőben előfordul valamely betegség; ha más nem, hát a harmadnapos hideglelés.

Igy származik és terjed a cholera is; és eléggé szomorú dolog, hogy az ilyen bajt a

nép, babonára hajló nagy tömege, egyes ámitók után, rendesen a boszorkányoknak és rosszaknak tulajdonítja.

Szerencsére mégis nem sok helyen fordult elő olyan cholera gyógyítás, mint egy temesmegyei faluban; ahol valami csodalátó, babonás ember elbolondította az egész falut, hogy ezt a bajt, a boszorkány hozta a vidékre. És az meg se szűnik addig, míg egy ilyen betegségben elhunyt halottat ki nem ásnak a sírból; s a szívéből az egész falú népe nem eszik.

Nehogy pedig valaki ezen dolgot szomorú mesének gondolja; mert a temesvári törvényszék irattárában benne van az ítélet, melylyel a vad állatokat megbüntette.

Be van ott bizonyítva, hogy a falúbeliek, a bíró uram vezetése mellett kiástak egy cholérás halottat, s a szívét felosztották egymás között. Ettek is belőle többen; azok aztán nyomorultan el is pusztultak; mert ha meg nem kapták volna a szörnyű betegséget anélkül, — meg kellett kapniok az undortól, és a rothadó, beteg testrészt elfogyasztásától.

Bíró uram, meg az ámitók, a főkolompokok, ugyan nem ettek a borzasztó orvosságból; nyomorult életük helyett tehát, csak szabadságukkal lakoltak; s maig ülik a vármegye házát.

Egy másik faluban azt terjesztették, hogy a bajt egy közelébb elhunyt boszorkány okozza; s addig el se áll a baj, míg azt a boszorkányt ki nem ássák, s a hasára nem fordítják.

Még erre a munkára is akadt ember; aki fölást a megszentelt földet a boszorkánynak mondott szegény, öreg tetemei fölül; föltörte a koporsót; kirángatta a rothadó tetemet, mely arczával az Isten szép ege felé fordítva aludta az örök, a csöndes álmot; és lefordította arczczal a föld mélye felé.

Egy más faluban kiástak egy más halottat s az ásóval lenyákazták s úgy tették vissza a koporsóba, hogy a test fölfelé, az arcz pedig lefelé fordított.

Hanem biz azért a járvány csak oly erővel dühöngött.

Szokás mondás, hogy még az állat se bántja a mága fájának dögét; csak az ember tud annyira buta lenni, hogy az állatnál alább súlyedjen, s embertársának hulláját a sírjában megbolygassa, sőt abból, borzasztó leírni! — még egyék is.

A babonás ember még e betegségeket, a járványt, a pestist, az éhhalált és cholerát, is alakba önti; és képzei azt valami kiaszott, sovány összetöpörödött embernek; akit nem mindenki lát s aki úgy vándorol vidékről vidékre; s csak a sűrű erdőben tart pihenést.

S akárhány babonás ember van, aki megesküszik rá, hogy látott már ilyen féle szörnyeteget. Debreczen alatt fogtak is már egyet s mikor agyonverve bevitték a városba; egy medvés talián, ráismert a szegény szörnyetegben megszökött majmára.

Felső-Magyarország egyik tót falujában

egy vén asszony is látott cholerát; de ez már okosabb volt, mint a Debreczeniek, mert ő olyan formán írta le a szörnyeteget, hogy azt senki sem foghatta meg. Úgy beszélt, hogy az egy vékony, sötét felhő alak volt, amelyik egyik végével lenyult a földre, mint a forgószél, a másik végével fölért az égbe. Ő beszélt is vele, s egy kis harapni valóért elmondta, hogy mit beszélt vele a szörnyeteg. Megigérte neki, hogy nem bántja többé a falút! — ilyen jó hírért aztán érdemes is volt, hogy a cholera-látó vén banyának telirakták a tarisznáját minden jókkal.

Még egy igen furcsa choleráról hallottunk az időben; akit egy öreg kocsis ember látott.

Mikor ez az öreg kocsis hajtott az országúton; egyszerre a lovak fölhorkantak egy meztelen gyerektől, aki az út közepén feküdt. A gyerek könyörgött a kocsisnak, hogy vegye föl, de az öreg irtózott s nem vette föl, hanem a lovak közé vagdosott s elhajtattott. Mikor már azt hitte, hogy a gyereket jó messze hagyta, visszafordult; de majd kővé vált az ijedtségtől, mert ime a meztelen gyerek ott feküdt a kocsija derekában, a szénában.

Mit tegyen vele? rá ripakodott s lekergette, mert már gyanítani kezdte, hogy nem rendes a dolog. — A gyerek nagy morogva lement; de mikor az öreg elvágztatott, ismét ott hevert a kocsi derekában. Az öreg se vette tréfára a dolgot, hanem keresztet vetett a gyerekekre s a szentháromság nevé-

ben leparancsolta a kocsiról. Erre a gyerek elordította magát s azt mondta: „Jól jártál, hogy a szentháromság nevében küldtél, mert különben bevittél volna a falutokba s kipusztítottam volna az egész vidéket, mert én vagyok a cholera!“ Ezzel aztán hirtelen eltűnt.

Ezt a dolgot az öreg kocsis mindjárt a falúvégi csárdában beszélte el, a mulató falubelieknek; s azt is hozzá tette, hogy ő mentette meg a falut. Persze aztán meg is vendégelték olyan formán, hogy a füle is kétfelé állott. Ezt a történetet elbeszélte ő aztán még hosszú útja közben, több faluban is, és mint a falu megmentőjét, mindenütt jól ellátták, minden jóval.

Bár pedig isten nevében ellátták volna — egy vendég oldallal; amit jobban megérdemelt volna, mint a vendégséget; mert véletlenül a tizedik határban akadt aztán a hallgatók közt egy olyan más faluból való utas ember, aki már öt-hat faluval visszafelé, hallotta ezt a történetet tőle. Itt aztán ki is jutott neki a boldogabb végéből.

Mikor ilyen országos csapás látogat egy országot; rendesen százával terem az ilyen rémületes történet. Egyik hallja, másik tóditja, harmadik pedig csupa félelemből, utoljára el is hiszi, hogy valójában is megesett a dolog.

Mert a közrémület nagyon ragadós baj s az ijedt ember rendesen képzelődésének rabja s ijedtében olyasmit is vél látni, amit nem lát s olyat is elhisz, amit nem hihet el az esze.

Különben más-más népnek, — különböző hite van az ilyen járványokról; ezek közt legészszerűbb a török népnek egy mondája a choléráról. E tanulságos mesét nem árt megtanulni.

Egykor egy nemes török ifjú lovagolt az úton egy városon kívül s épen alkonyodott, hogy visszafelé fordította a lovát s iparkodott, hogy otthonn legyen, mielőtt a város kapuit bezárják. Alig fordult azonban meg, midőn egy ember ugrott hátamögé a nyeregbe.

— Ki vagy és mit akarsz? kérdé az ifjú. Erre az ember bevallotta, hogy ő a cholera; s rimánkodva kérte az ifjút, hogy vigye őt be magával a városba. A török leakarta kergetni a lóról; de végre, miután a cholera megigérte, hogy csak csupán tíz embert fog elvinni, tehát bevitte a városba.

Első nap csakugyan tíz ember halt meg a városban; azonban már másnap a tíz meg tizszereződött; harmad, negyed nap majd a fél város kipusztult.

A rá következő esztendőben az ifjú ismét kilovagolt a városból s mikor visszafelé fordította a lovát; ime! a cholera ismét ott termett a háta mögött.

Nohiszen csak ez kellett az ifjúnak. Azonnal elkezdte szidni a cholérát, mint a bokrot; hogy olyan gyalázatosan megszegte a szavát, a tízember helyett ezret vitt el.

De a cholera erre azt felelte: Tévedsz jó ifjú! én megtartottam, amit fogadtam. Én csak

tíz embert öltem meg; a többi ezer ember ijedtében halt meg.

Aranyat ér ez a mese; de persze csak a töröknek. Mert a török e mesét nem azért mondja el a fiának, hogy az a cholérát ember vagy állat, vagy felhő képében lássa, hanem megtanítja evvel a mesével, hogy az ember a bajban meg ne ijedjen, el ne veszítse a józan eszt; mert különösen az ilyen bajokban legtöbb áldozatot visz el az ijedtség. S a feje vesztett ember könnyen úgy jár, mint az egyszeri tűzkárvallott, aki oltás helyett beleszaladt a tűzbe.

Mindezen elmondott igazságok daczára is lesz azért elég atyánkfia, aki a cholérát továbbra is a boszorkányok átkának fogja tartani s lesz olyan is, aki látott, s ezután is fog látni uton fetrengő meztelen cholera-gyereket; meg fágon ülő szörnyeteget; talán még olyan is lesz, aki egy jó oldal szalonnáért beszél is az ilyen szörnyeteggel s egy másik oldal szalonnáért, el is mondja, hogy mit beszélt vele. Lehet bizon elég, hanem mi nem várhatunk addig, míg minden babonás embernek megjő az esze; a mondott szóból értsen, aki értelmes; nekünk mennünk kell odább, meg kell ismernünk egy második bajt, amit a babonások szintén a boszorkányok munkájának tartanak.

Állatjárványok.

Szükségtelen a jó gazda ember előtt hosszasán fejtegetnem, hogy mi az a lép-

fene, és a keleti marhavész, mely Egyiptomi csapások, házi állatait évenként, vagy legalább időnkint megszokták tizedelni.

Azzal bizon az okos gazda tisztában van, hogy e bajokhoz semmi köze a boszorkánynak.

Hogy a lépfenét, vértályogot megkapja a szarvasmarha, ha folyton pocsolyavizet iszik, melynek rothadó részecskéi valószínű méreg a szegény jószágoknak. Az olyan csordás, vagy lelkiismeretlen cseléd; vagy mondjuk a gondatlan gazda, aki restelli a vályút friss kút vízzel teli merni, azt szokta mondani, hogy jobbat iszik a jószág a tóvizből; mint a vályúból.

Pedig a jó gazda nagyon jól tudja, hogy bizon némelyik jószág finyásabb mint az ember s még a kútakban is válogató. Azért láthatunk a magyar alföldön annyi kopoja kútát; amit a nép pusztulóra hagyott; s az égnek meredő, ostorfátlan ágas már messziről beszéli, az ilyen nyelvet jól értő gazdának, hogy azt a kútát „nem kívánta a jószág!”

Egyszóval az állatjárványoknak éppen úgy meg van a maga természetes oka, mint az emberi betegségeknek; s az állatvilág leggyilkolóbb pusztítója a „keleti marhavész”, mely a közlekedés által egész szomszédos országokon át dühöng, maga elég gondot ad a jó gazdának, hogy a bajnak orvosságát csak ahhoz értő, tanult állatorvosoknál keresse. A babonás ember azonban sokkal könnyebb dolognak tartja, ha boszorkányos kúrához folyamodik.

Akárhány faluban úgy gyógyítja valami vándorló világcsaló az állatbetegségeket; hogy a nép figyelmét valami boszorkányra irányozza. Talán van ilyen a környéken; vagy talán meghalt már; szóval olyan boszorkány van a dologban, aki nagyon haragudhatik a falura.

Persze ilyet könnyű találni valamelyik elhunyt öreg emberben, aki talán életében kuruzsló volt; az azon könnyen beválik szükségből a babonás népnél — boszorkánynak.

Az utolsó járvány alatt volt ilyen boszorkány-kúra elég.

Kiásták a boszorkánynak állított halottat s megfordították a koporsójában. Ha ez nem használt, kifordították az ingét s úgy adták rá. — Ha ez se volt elég, lenyakazták egy ásóval. Végre aztán, ha a marhavész el nem állt; kivették a halottnak a szívét; négyfelé vágták s a falu végén elégették s az égetett szívdarab füstje alatt hajtották a csordát a faluba.

Természetesen erre a babonás kúrára nem szokott elállani az állathullás; hanem ez a csoda-doktort nem hozza zavarba; egyszerűen ráfogja, hogy nem találták el az igazi boszorkányt. Mert a babonás embert még akkor se lehet ám megokosítani, ha fonákul üt ki a mesterség; s inkább keres kibúvó ajtót, csak hogy a babonás hitről le ne kelljen mondania.

Ma napság hála isten, még is csak ritkul ennek a babonás hitnek a magja, s miután

minden ember csak holtig él, apránként kivesz az olyan csoda-doktorok fajtája, akik a marhavészt, ilyen embertelen módon gyógyítják.

A boszorkányos bajok között nagyon ismerős a babonás nép előtt a:

Rontás.

Ez pedig tulajdonképen nem azért ismerős, mintha a nép tudná, hogy hányadán van vele; hanem azért; mert épen az ismeretlen betegségekre szokás ezt az általános nevet ráhúzni. Amiről senki se tudja, hogy miféle baj, arra azt szokás mondani, hogy rontás. Leginkább pedig a fekélyes, undorító és ragályos betegségekre használja a nép e szót.

A babona szerint már maga a baj is babonás módon támad; ha valaki egy elvetett diót vagy almát fölvesz és megeszik; ha az útra öntött ételmaradékba, egy gombolyag összekúsált czérnába bele lép. Az ilyen elvetett dolgokat átokkal szórja el az ember haragosa s aki véletlenül bele botlik, azt fogja meg az átok. Testét undorító sebek lepik el, aminek orvos, nem bírja orvosságát.

Igy burkolja be a babona a kicsapongó, étellel szerzett rút betegségeket egy teljesen természet fölötti burokba; hogy akit saját mértékletlensége megvert, — ne legyen kénytelen pirulni. Egy elvetett almára, dióra, vagy ételmaradékra s az ahhoz kötött átokra fogja

azt, amit kicsapongása és bűnös élete által maga szerzett magának.

Igen is megvan az ilyen ember romolva, de nem rontva; vagy ha rontva van is, csak a maga bűne rontotta meg.

A legveszélyesebb betegség az olyan, melyet az embernek szégyenelnie kell; mert aki belé esett a bajba, — orvost keresni áttal; s inkább folyamodik kuruzslókhoz, hogy a bajt, amit a boszorkányra fog, boszorkány-kuruzslással gyógyítsa.

Ez a gyógyítás pedig bűnösebb a hét halálos bűn elkövetésénél; mert az elhanyagolt betegség megmérgezi a vért; s az átplántálódik ivadékról-ivadékra. A szegény kis ártatlan nyomorék szülöttek, megátkozhatják szerencsétlen életüket, azon rontás miatt, melyet szüleik rossz étellel szereztek maguknak s adtak ivadékaiknak átkozott örökül.

Nem a boszorkány átka ez a baj, hanem az erkölcstelen élet átka; melyet az isten és a természet a gyermekekben büntet meg. Nem is a kuruzsló nő ment meg attól, hanem megment a becsületes, mérsékletes, erkölcsös élet. Ami — hála istennek népünknel még nem veszett ki egészen.

Az aszály.

Eléggé ismert csapás ez országunkon. Az ember az ujján számíthatja, hogy ekkor is volt, akkor is volt, most alig egy pár esztendeje

is volt olyan országos szárazság, hogy a szegény ember a vetőmagot is kölcsön kérte, s aratás után a kenyérnek valót is hitelbe kellett vennie.

Gyakori látogatás ez rajtunk a mostoha természettől!

Az ám a boszorkánytól! mondja erre egyik-másik atyánkfia.

Hanem ez az atyánkfia várjon sorára; egyszerre csak egyikünk beszélhet s miután a garast én tettem be előbb; én hát még egyszer azt mondom, hogy bizon bizon a száraz meg vizes; a szűk, meg a bő esztendő; a napos, borult, szeles, ködös, rosz és jó idő; igen is mind csak a természet dolga.

A hatalmas nagy természeté, amelyik télen a pihenő földet hótakaróval beborítja; tavasszal az alvó magot csirába, a kopár ágot könnyező, duzzadó rügybe hajtja; kiszalja a fűvet a földből langy meleggel s kikapantja a meghasadt rügyet virággá; mely nyáron megérleli a gabonát és ősztel ideadja valamenynyi gyümölcsét. Ad esőt, száritó szelet és meleget; áldást oszt minden ébredő reggel s jó reményt hágy minden alkonyattal.

Ez a jó anyatermészet.

De ez az anyatermészet néha mostoha is tud lenni.

Mikor a tél beköszönt zord szeleivel, száraz fagyával; s a csonttá dermedtett föld

alatt befagy a csira a jó reménynyel bevetett őszi magba; s ha nagy időnkint lehull egy-két pehely hó, az is csak arra van, hogy legyen a viharnak mit a szegény ember szeme közé szórni. Tavasszal aztán megnyílnak a felhők csatornái, s a szakadó negyvennapos eső kiáztatja azt a kevés magot is, amit a tél fagya megkimélt, s a folytonos eső, a föld árával egyesülve elfoglalja azt a területet, amit izzadsággal munkált meg a szántóvető; sást, meg gazt terem az ugar; s a tiszta búzaföldön vadkácsa meg batla költ. A nyár aztán beteszi az ajtót; eső után megjön a meleg, egyszerre a kánikula, melytől megtikkad ember, állat. A legelő kiég, a kevés vetés, mely a mostoha telet s az árvizes tavaszt átküzdötte, már április végén magba hajt s júniusban szalmának se jó. — Mit adhat aztán az ősz, ha a virágot elmosta a tavasz s az itt-ott kikényszeredett gyümölcsötte összeaszalta a nyár. — Esik az eső, ha a mező napot kíván; éget a nap heve, ha szellőért esdekel a kétségbe esett gazda; minden ébredő reggel újátkot hoz; s kétségbeesést hágy itt a távozó alkony.

Ilyen a mostoha anyatermészet.

Mindez a világrendhez tartozik; ezen nem segíthet, nem változtathat emberi hatalom; legfőlebb kitanulhatja azt.

Megtanulhatja a természet korlátlan törvényeit s okos észszel alkalmazkodhatik hozzá; fölhasználja, ami javára van.

Ez pedig nem nehéz tudomány. Nemcsak

a kalendárium-csinálók eszelhetik ki az időjárás csinját, binját; hanem egy-két lépést a jó gazda szeme is ellát.

A jó gazda napokkal előre megmondja, milyen időjárás lesz; a hold udvarából tiszta, hideget okoskodik ki; a korai dörgés, villámlás és záporból jó tavaszi és nyári időt vár; tudja, hogyha Pál fordulása napján zordon hideg idő van, akkor már rövid tél van hátra; ellenben a gyöngye Pál nap után rendesen tartósabb a tél.

Okát talán nem is sejti; de azt tudja, hogy a természetnek milyen jelensége, milyen következtetésekre jogosít.

Azért szokás mondani, hogy a nagy természet egy valóságos nyitott könyv, csak a betűket kell hozzá ismernünk, és tisztán olvashatunk belőle.

A természettudomány megtanít bennünket arra, hogy az időjárásra befolyással vannak a föld és levegő villanyossága, a föld és növényzetének, úgy vizeinek kipárolgása, a csillagrendszer működése, a szélirányok, egyszóval a természet minden erőinek összeműködése.

De bizon a babonás ember mégis csak a boszorkányoknak és roszaknak tudja azt be, ha egy száraz esztendő minden reménységét elperzseli; aztán adandó alkalommal mindig kéznél van egy-egy kuruzsló is, aki a bajnak orvosságát tudja s görbe tanácsot mér — jó pénzért.

Tót testvéreink között nagy divatban van

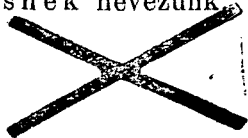
ilyen száraz időben, hogy egy-egy szűz leányt lebocsájtanak a kútba, hogy az eső megeredjen. Az ilyen szegény lány ugyan nem egyszer holt beteg lett az ijedtségtől; de azért az eső nem igen szokott az ilyen bolond dologra megindulni.

Ugyancsak arrafelé az a szokás is van, hogy egy ekébe befognak tizenkét fiatal leányt pörére vetkőzve, s ezzel az alkalmatossággal körül szántják az egész határt, hogy majd talán erre megindulnak az egek csatornái.

Babonás orvosság az is, hogy az egész vidék apraja nagyja, bucsut jár valamely közelebb eső tóhoz, aztán ott belekergetik egymást a vízbe.

Igen is ilyen hóbertoskodást nagyon szívesen elkövet a babonaságban szenvedő nép; de amit a józan ész tanácsol neki, azt megcselekedni, — nagyon kevésnek van kedve.

Tapasztalhatjuk, hogy az erdős és fás-vidékeket nem látogatja oly kegyetlenül az a szály, mint a fátlan síkságokat. Azon kívül, hogy az erdők, a hennük tenyésző növényélettel még a harmat képződése is jótékony hatással vannak; másik legfontosabb közreműködésük az időjárás módosítására, különösen abban áll, hogy kipárolgásuk s villanyosságuk által hathatósan érintkeznek a levegő és a felhőpárakkal s nemcsak a levegő égető forróságát mérséklék, de igen gyakran idéznek elő lecsapódást, amit a magyar ember nyelvén esőz ésnek nevezünk.

Szemmel láthatjuk az eredményt, különösen azon vidékeken, ahol a jóféle fekete földet futóhomok pótolja. Az a sovány sívár homoktenger, mely nem is olyan, mint a föld, hanem hullámoz, mint a víz; és egy-egy erősebb szélrohamra egyik határból a másikba vándorol a dűlő. Mely úgy nyeli a vizet, mintha feneke sem volna, s az első napsugárra forrásba indul, hogy nem a fű, de az ember se állja rekkenő hőségét.

Nézzünk erre a vidékre; meglátjuk mi a különbség azon homokos közt, hová helylyel közel kisebb erdőcskék ültetvék, vagy legalább a birtoktáblák ákáczt ültetésekkel vannak körül szegve; meg azon homokos közt, ahol a fának a nevét csak hirtől; formáját pedig csak képekből ismerik.

Itt a kiégett vetés alig neveli föl a vékony szalmát; míg az erdős körül buján reng a magtermő kalász.

És azon előnyök daczára, amit a föld az erdőknek köszönhet, mit tapasztalunk? — Azt, hogy nemcsak az erdőpusztítás van napirenden; de édes hazánkban nem találhatunk egy megyét, ahol sikerülhetne egy ország, megyei, vagy községi utat két sor fával végig ültetni. Letördelik a mi atyáinkfiai a facsemetéket még akkor, mikor még ostornyélnak is, csak nagy válogatva válik be egynek-egynek a dereka.

Aztán szárazság idején, okoljuk a boszorkányt, aki elkötötte az esőt, vagy eladta a

föld zsirját a törökországi boszorkányoknak. Aztán a babonával akarjuk az egek csatornáit esőre fakasztani; aminek nem egy esetben kesservesen megsirathatta egyik másik vidék a hatását.

Csak alig néhány esztendeje történt egy felső megyebeli faluban, hogy a kútba leeresztett leányt — halva húzták föl az esőcsinálók. A szegény teremtés holtra ijedt a mély kútban, melyről már előre azzal ijesztgették, hogy ott fészkel a hétfejűsárkány, aki mind abba a kútba húzta az esőt. Maga a lány apja is ott volt az eső indítók között, s a szerencsétlen megtébolyodott, mikor leányát halva látta.

Az ilyen babonás hit maradt miránk kesserves örökségül a régi eleinkről, akik még fogdosták a boszorkányokat. Mi nem fogdosuk őket, hanem azért elég bajt és nyomorúságot hoz a fejünkre az a balhit is, hogy egyikünk-másikunk a baját szereti a boszorkány nyakába kötni. S bár a faja már kipusztult a földszinéről, de addig míg a hire neve is ki nem pusztul, biz a benne hívó babonás ember, még a hirének is megmegérzi a kezeszenynyét.

Van pedig annak is egy módja, hogy a hire neve is kiveszszen; ne ijesztgessük a kis gyereket boszorkánynyal; ne tanítsuk meg fiainkat, leányainkat a boszorkány nevére, akkor aztán nem lesz kire fogni, ha a mostoha természet járványos betegségekkel látogat meg embert és állatot; s ha egy országos szárazság lepörköli a vetéseket.

A kísértetek.

A boszorkány után a legfélelmesebb alakja a népbabonának a kísértet; vagy az ezzel egy formára ütött hazajáró lélek.

A babonás hit azt tartja a megholtakról, hogy, ha azok életükben valami megkezdett munkájukat be nem végezhatték; vagy ha valakivel haláluk előtt ki nem békülhettek; addig nem nyughatnak; míg valaki a félbehagyott dolgot be nem végezi; vagy imádsággal a halott nyugalmaát meg nem váltja. Legtöbbször pedig a földön elkövetett vétek nem hagyja a megholtat pihenni; s addig jár a másvilágról vissza embereket ijeszteni, rémitgetni, míg bűneit valaki le nem imádkozza.

Az ilyen kóborló lelkekről az a hit, hogy rendesen romlott templomokba, kereszt utakra, s elhagyott házakba veszik magukat s ott zörögnek, csattognak s rémitik az éjjel arra járókat. Vagy hagyományos öltözetükben, fehér lepedőben csendesen meglátogatják családjukat, jóbarátjukat, vagy ki nem békitett ellenségeiket. Észrevétlen jönnek, mint az árnyék s úgy tűnnek el, ahogy jöttek.

A hazajáró lélek minden nép babonájában otthon van; csak az egy zsidóéban nincs; mert ezek tudják a bibliából, hogy az ur senkit vissza nem enged jöni a másvilágról. A bibliában megvan írva, hogy a szegény Lázár, midőn a másvilágon látta, mint szenvednek a kevélyek, az irgalmatlan dúsgazdagok, az uzso-

rások és gonoszak, a mértékletlen életüek és máséval gazdagodók; — kérte az urat, hogy eressze őt vissza, vagy küldjön valakit a másvilágról az ő atyafiaihoz, aki őket jó életre intse, nehogy azok is elkárhozzanak. De az ur azt felelte neki: azért vannak nékik tanítóik, hogy azokat hallgassák; s azért vannak törvényeik, hogy azokat megtartsák.

A magyar embernek is van erre jó közmondása: „A rosztat a másvilágról nem eresztik; a jók pedig nem kíváncsiak.”

Hanem azért sok atyánkfia, inkább a nagy ujját levágatná, mintsem hogy azt elhiggye, hogy nincs kísértet, meg hazajáró lélek. Még arra is meghitél, hogy maga is látott egyet, — vagy kettőt, életében a rosztat templom körül; vagy ha nem is látott, de legalább hallotta zörgését és hírét; mint a katona a kávének. Sőt van olyan atyánkfia, aki egy jó pohár borért még azt is rámondja, hogy beszédje is volt már nem egy ilyen izével.

Százan százféle dolgot tudnak mesélni, szörnyünél-szörnyőbb kísértetekről és hazajárókról; akik fehér lepedőben, vagy fejetlen ló, fekete macska vagy kutya képében, járnak vissza a másvilágról, ahol nyugalomukat nem találják. Ezek aztán megkísértik, ijesztgetik az embert, hogy némelyiket a nyavalya is kitöri belé.

Jó volna bizony pedig könyvnélkül tudni azt a közmondást, hogy: „a jók nem kíváncsiak,

— a rosszakat nem eresztik.“ Mert száz ilyen kísértetes történet közül kilenczvenkilencznél mindjárt kiüti magát a szög a zsákból, hogy akikkel valaha, valami kísértetes dolog megesezt; azok vagy valami mulatságból botorkáltak haza s olyan állapotban voltak, a milyenben az ember az utmutató fát is megsüvegei; — vagy olyan anyámasszonyos a természetük, hogy ha egy gyíkocská szalad el vagy egy nyúl ugrik föl az orruk előtt, már ágasfával kell bennük a bátorságot megtámasztani.

Mert a hazajárók és kísérteteknek csak ijedség a szülő dajkája, és beteges képzelődés az édes apja.

Magáról tudhatja azt minden ember, még aki nem is igen szokott a saját árnyékától megijedni, hogyha egyedül van éjjel, vagy oly helyen jár, mely elhagyatottságánál fogva már magában véve is barátságtalan; önkénytelen megélesedik a képzelődése; bizonyos idegenkedés, ha nem is mindjárt félelem, veszi magát a fejébe; a süket csöndben, úgy gondolja, mintha hangot hallana; mintha nevén szólítanak; s amint a képzelődés erősödik benne, ereiben sebesebben kezd a vér lüktetni, a füle cseng, s káprázó szemei előtt fényes, elvillanó sugarak, vagy tán alakok is föltűnnek, s csak ha jól kimereszti szemeit, s egy kis bátorsággal helyre rángatja magán az emberséget, akkor látja, hogy tulajdonképen semmit se lát.

Még józan eszü és gondolkozásu emberrel is megeshetik en y n y i a kísértetes dologból, éjjeli elhagyatottságban ; vagy olyan helyeken, ahol nem szívesen jár az ember még nappal is. Valami távoli romok között, vagy temető mellett.

Pedig a ki valaha az iskola körül járt; — nagyon is megtudja magyarázni a füle és szeme csalódásának okát. Az eleven és mély elgondolkodás egyaránt úgy túl feszítik a képzelődő tehetséget, hogy ezáltal a vérkeringése teljesen kiugrik a rendes kerékvágásból. Az embernek a vér nagy erővel nyomul vissza fejére és szívére, amint az ijedt ember tapasztalhatja magán; — a vér az agyvelőre nyomást gyakorol s készen van a fülzugás, a szemkáprázás; nem létező hangok hallása és nem létező alakok képzelt látása.

Hátha aztán még talán egy kis bor is segíti a képzelődést; vagy ami még rosszabb, ha valaki tudatlanságból nem ismeri a természetes jelenségek okát. A kísértetes mesék pedig úgy be vették magukat már gyerekek kora óta a fejébe, hogy egy kis ijedtséggel ott is lát valamit, ahol semmi sincs.

Mert valóságos étető méreg a kis gyermek lelkére nézve a kísértetes mese, melyekből már korán megtanul minden ismeretlentől megijedni; félni a sötétségtől; az éjfél órától, melyen a mesebeli kísértetek járnak; szóval reszketni a saját árnyékától is. S aki folytonos félelemben és bátortalanságban növekedik

föl; milyen anyámasszony férfi lesz abból? Bátorságával kivész belőle a józan ítélő tehetség is; lesz belőle saját magának nyüge, az emberek nevetsége; szánandó félnadrág, aki kisértetekkel fekszik, és hazajárókkal kél; akivel minden bolondos dolgot elkövetnek pajkos legények; lepedőben megkisértik, — ördög képében megijesztgetik, s a szegény feje a falu mulatságára, szentül megvan győződve, hogy őt a rosszak halálra gyötrik.

Hanem különös dolog az, hogy a kisértetek, meg hazajárók nem igen szeretnek egész társaságot meglátogatni; de még olyan történetet se igen hall az emberfia, hogy két vagy három ember kisértettel találkozzék, vagy csak messziről lásson is ilyen félelmes ellenséget.

Ha más nem is, de épen ez a körülmény mutatja azt, hogy miféle legények ezek a kisértetek. Mert két, vagy három ember már nem igen ijed ám meg olyan bolondul, hogy többet lásson, mint ami az orra előtt van.

Hanem hogy hébe-korba csakugyan akad még is egy-egy hazajáró lélek, meg kisértet; még pedig olyan, akit nem csak képzel, de igazában lát az ember; sőt mi több, a bátrabb ember meg is foghat; már azt én se tagadom.

Hanem az ilyen „megfogott” kisértetek mégis sokkal kevesebb bajt csinálnak az embernek; mint a képzeltek. Mert aki ijedtében s képzelődésében lát kisértetet, azzal

nagyon bajos elhíttetni, hogy semmit se látott; míg aki igazi, húsból és vérből álló kísértetet fog, az ugyan többé meg nem ijed az ilyen szörnyetegektől.

Elmondok egy pár történetet mind a kétféle kísértetről; talán rajtam kívül lesz még nem egy, aki tud ilyen történetet többet is.

Tanuló koromban velem is esett egy ilyen bolondos história; ezt bocsássuk előre.

Egy nyári estén színház után roppant égháboru támadt s többen beszorultunk egy kávéházba, míg a zivatar kidühöngi magát. Biz ott szépen éjfél felé járt az idő, mikor az eső egy kissé elállt s sietve használtuk az alkalmat; s ki merre látott, sietett haza. Aki valaha Szegeden járt; emlékezhetik, hogy a Palánk, vagy is belvárosban fekvő színházról a rókusi kórháztér jó messze esik s idáig a többek közt az óriási „mars mezőn“ keresztül vezet a legközelebbi út. Én ezen siettem haza; a rövidebb utat fogva, mert a vágni való sötétségben, s még folyton mormogó égzengés közben, minden lépésnyi rövidebb út nagy nyereség volt. Közel értem már a mars mezőhöz, s csak úgy villámlás irányában mérve, botorkáltam az úton, mikor egy szokatlanul hosszabb villámlásnál rémülettel sejdítettem meg, hogy közvetlen nyomomban egy bozontos fekete kutya „kísért“.

Első megdöbbenésemben három keresztet is hánytam magamra s önkénytelen elkiáltottam magamat: „Minden jótett lélek az

urat dicséri“. Amint egy pillanatra megmeredve megálltam; a kutya is megállt; de mozdulatairól tökéletesen láttam, hogy velem van baja.

Az izzadtság szakadni kezdett rólam, s imádkozva kezdtem sietni, nem keresve többé a nagy piac téren az utat.

A kutya utánam rendületlenül.

Megpróbáltam egy vaktában fölmarkolt görönggyel meghajítani; a kutya a hajítás elől vissza húzódott; de amint tovább siettem, rögtön megfordult s nyomon üldözött.

Az éles szélben kalapot, kabátot leszedtem magamról; a vér a fejembe tódult; úgy láttam, hogy a kutya mindig közelebb nyomul hozzám. Elkezdtem futni, a kutya utánam futott; — megálltam; az is megállt; megdobáltam; — vissza húzódott, s aztán még közelebb beért.

Már azt hittem, az utolsó óráim ütött; azt se tudtam már, hogy hogy kell a „miatyánkot“ elkezdeni; a keresztet visszajáról hánytam magamra; összehordtam valamenynyi angyalok, arkangyalok, szentek és próféták neve eszembe jutott; végre mikor házunkat meg láttam egész erőmből futni kezdtem.

Kétszer háromszor is elbuktam; inaim reszkettek s éreztem, hogy a kutya oly anynyira beért, hogy egyszer kétszer a lábaimhoz ütődött. Végre egész erőmből segítségért kezdtem kiálltani; s az ajtónyitást meg se kísérelve, fölugrottam az ajtó melletti kis padra; arról

pedig az ajtó tetejére s bevetettem magam az udvarra; de egyszersmind tisztán éreztem, hogy a „kisértő“ rossz szellem, a fekete kutya is utánam ugrott s velem együtt esett le a kerítésről az udvarba.

Fölkelni már nem volt erőm s mikor atyám, szegény kétségbe esve kifutott ágyából egy gyertyával, ott talált félholtan az ijedtségtől; s ott találta egyszersmint a „kisértetet“ is, az én kedvencz „bojszimat“, a hófehér kutyát amint a szegény állat nyalagatta a kezemet.

Persze a kisértetes dolog egyszerre érthető lett előttem. A kutya hozzám szoktatva, utánam jött a színházig; ott megvárt s aztán „megkisértett“. S én gyermek korom ostoba meséinek benyomása alatt, ijedtemben még a fehéret is feketének láttam, s a hű állatot s hizelgő közeledését „kisértetnek“ s gonosz incselkedésnek vettem.

A kisértetes történetet ugyan pár napig megfeküdtem; de azóta hála istennek első dolgom, hogy a sötétben is megkülönböztessém a fehéret a feketétől; de az is szent, hogy ez egy kisértetnél többel életemben nem is találkoztam.

Ilyen forma kisértet volt ime ez a másik is. — Egy István napkor tartott névünepről a vendégek éjfél után széledezni kezdettek. Egyik bátyám uram a temető felé lakott, s hogy bátorságot mutasson; víg nótára gyűjtött s úgy ballagott az árokparton. A temető

kapun azonban, a bátorság daczára is besandítván, holtra ijedve azt látja, amint egy sírgödör mellett két fehér lepedőbe öltözött kísértet föl s alá lebeg.

Neki se kell több; vesd el magad, vissza a névnaposokhoz. S ott reszketve beszéli el, hogy a temetőben kísértetek járnak. Erre összeszedik magukat a bátrabbak s vasvillával és borral jól ellátva megindulnak a temető felé „kísértetet“ fogni. És csakugyan, már messziről látták, hogy a két kísértet még mindig ott van; sőt egygyel megszaporodott.

Egy kicsit erre ugyan meghökkentek; de az illumináltabbak mégis megemberelték magukat s vasvilla hegygyel előre, benyomultak a temetőbe.

Ott aztán találtak, — három embert, a kik vászon ruhára vetkőzve; az éjjeli kellemes hűsön — sírt ástak egy másnapi temetéshez.

Az se utolsó kísértetes história, amiről nem régiben az ujságok is irtak.

Egy csizmadia mesternek lefoglalták adóságban a házát s már ki is volt rá írva az árverés. Egyszerre azonban híre szaladt, hogy a mester uram házában éjjelenként kísértet jár. A szomszédok hallották is a zörgést, lánczcsörgést, recsegést és ropogást a házban és a padláson; mi több, aki utána lesett, még a kísértetet is megláthatta, amint hosszú, fehér lepedőben ki és bejárt nagy csattogással egyik szobából a másikba.

A dolognak aztán az lett a következése, hogy a házra egyre másra tartották a licitációt, de vevője csak nem akadt a kísértetes háznak.

Végre a szegény hitelező látta, hogy betáblázott pénzét elvesziti az elértéktelenedett házon; erélyesen utána járt a dolognak. Egy éjjel megleste és szerencsésen meg is fogta — a furfangos csizmadia mestert; aki a saját házában éjjelenként kísértetképen kóborolt, hogy elriassza a vevőket a házától.

Azután persze jó áron elkelt a ház; s mester uram a hűvösön tanulja, hogy néha bizon a „kisértetet“ is be szokták „kisérnj.“

Hanem sokkal veszedelmesebb volt az a „hazajáró“ lélek; akit nem rég Sárádon megfogtak.

Egy szegény özvegy asszony lakott ott kis kunyhócskájában. Ura halála után eladta nagyobb házat és földjét; annak árát kamatra adta a takarékpénztárba s abból éldegélt nagy szerényen.

Az ura halála évfordulóján azonban történt vele valami, ami egész életét fölforgatta.

Éjfél tájon csöndesen aludt, mikor csendes kis hajlékának ajtaja hirtelen nagy recs-csenéssel fölpattant; s amint holtra ijedve fölébredt álmából, előtte állott fehér lepedőben megholt urának alakja; némán és mozdulatlanul s csak egyik kezének mutató ujját szegezve arra, ahol a tulipántos láda s annak fenekén a takarékpénztári könyvecske állott.

A szegény asszony még jóformán magához se tért a rémületből, mikor a hazajáró mélységes hangon anynyit mondván: „pén-
teken“! — hirtelen eltűnt.

Halálos rémület fogta el a szegény özvegyet; álomra se merte a fejét hajtani többé, hanem egész reggelig imádkozott és remegett. Reggel a misére ment, s kétségbeesve imádkozott a szegény ura lelke nyugalmaért. Ott-hon se tett egyebet, csak egyre azt találgatta, vajon miért nem nyughatik a szegény megboldogult?

Hat napig aztán a kísértet nem mutatkozott. A hetedik napon, pénteken már előre remegett s dunyhája alá dugva fejét, reszketve kezdte el imádkozni a lelkek imádságát. Éjfélkor egyszerre föl pattant az ajtó s a hazajáró lélek megint ott állt az ágya mellett s fölemelt újjával a ládára mutatott.

Az öreg asszony reszketve hányta magára a keresztet s az isten nevében szólította a halottat, ha jó lélek, feleljen, miért nem nyughatik.

A lélek csak anynyit felelt: „pén-
teken“ s kisuhant az ajtón.

Egy hosszú hétig már a halál minden kinségét kiállotta az özvegy asszony; s hiába imádkozott a bolygó lélek nyugalmaért; éjfélkor megint föl pattant az ajtó, s a lélek megint oda termett ágya elébe. — Minden jó lélek dicsérje az urat! — szólt reszketve a szegény asszony; mi az oka, hogy nem nyughatol, felelj a szent háromság nevében.

A lélek erre nagyott nyögött s mély hangon lassú beszédet felelt:

„Háromszáz forintot nyertem hamis játékkal; add vissza az alvégi molnárnak!“ s mielőtt a szegény asszony még egy szót szólhatott volna, a kisértet eltűnt.

Másnap a szegény asszony elvitte könyvecskéjét komájához, a biróhoz; s megkérte, hogy vegyen ki rá a városi takarékpénztárból 300 frtot. S mikor a biró kérdezte, hogy mire lesz az a tenger pénz? az asszony szégyelte bevallani megholt urára a hamis játékot s azt felelte hogy jó interesre adja valakinek. Azután még az nap este átadta az összeget a molnár mesternek. A molnár már várta az asszonyt; s azt mondta, hogy megálmodta az éjjel hogy ezt az elkártyázott pénzt az égi biró neki vissza ítélte.

Már erre aztán a szegény özvegy asszony tökéletesen megvolt győződve, hogy a hazajáró csakugyan férje volt. Reménykedett tehát, hogy a szegény elhunyt lelke nyugalmaát megváltotta, annál is inkább, mert közben három egymásutáni napon barát mondta misét is szolgáltatott.

Azonban csodák csodája: a következő péntek éjjel, egész váratlanul fölpattant az ajtó s ismét megjelent a lélek.

A holtra ijedt özvegy térdre borult ágyában s az isten irgalmára kérte, hogy mondja el egyszerre mi baja, s ne rémitse hétről, hétre.

A lélek nagy nyögés és sohajtás közt azt mondta, hogy ez az utolsó látogatása. Egy nagy bűn nyomja a lelkét; életében egyszer a csorda-kút mellett egy pénzes tárczát talált 500 forinttal és azt eltagadta. Addig tehát nincs nyugta, míg azt a pénzt valaki észrevétlen oda nem viszi a csordakúthoz s elássa hét hüvelyknyi mélységre napkeletről. Erre nagy zokogás és nyögés között eltűnt a lélek a szobából. Csak úgy csattogott a nyomán minden edény a konyhában.

De most már a szegény asszonyon volt a keserves sirás sora. Hiszen ha ily nagy összeg pénzt elás; alig marad annyija, hogy a betevő falatját megvegye rajta.

Sirdogált tehát és imádkozott, ha az isten megvilágosítaná az elméjét; utoljára is erősebb volt benne a babonás hit, mint a józan ész, a félelem is előfogta, s két napi tűnődés után végre megint átvitte a könyvecskét a bíró komájához, hogy az venné ki a takarékból az 500 forintot.

De már a bíró uram megsokalta a dolgot, kérdőre és faggatóra fogta az özvegyet, még gyanúsította is a szegényt, hogy nem jó helyre rakja a pénzt; míg végre aztán úgy sarokba szorította, hogy az a „komám uramnak“ a hallgatás pecsétje alatt nagy bizalommal elbeszélte baját, törül hegyre.

Ez volt a szerencséje. Bíró uram egyszerre tisztába jött vele, hogy honnét fúj a szél s még az nap elfogatta a molnárt. Azután a

szegény asszony elásott a csorda kútgém tövében egy csomó papirost, de biz azért senki se jött el s úgy sült ki, hogy molnár mester uram maga volt a kápó. Mikor aztán látta, hogy a tagadás hiába van; kénytelen kellen bevallotta, hogy csakugyan ő volt a hazajáró lélek.

A szegény öreg asszony jól megfizette a babona árát, mert a 300 frtból már alig egy pár rongyos bankót találtak a molnárnál; de azóta hálát ad az istennek, hogy kitanulta a hazajáró lelkek mesterségét; s most már várja hogy még egy meglátogassa; a piszkafát, meg a nyújtogatót oda is készítette azon szent napon az ágyafejéhez, hogy a látogató kísértetet illő tisztességgel fogadhassa.

És ilyen a kísértet egytől egyig; egyikét a mód nélküli félelem teremti; másikat gonosz emberek csinálják, hogy a könnyen hívőket kirabolják; s addig, míg olyan ember lesz a világon, aki elhiszi, hogy az eltemetett ember lelke vászon lepedőben jár haza; addig jó keresete van az ilyen gazembereknek, akik a mások ostobaságából élnek.

De ha nem tanítjuk meg gyermekeinket a kísértetes mesékre; ki fog veszni a neve is; s sok sok embert megmentünk vele a holtra ijedéstől, a nyavalya töréstől, s az elbutulástól; még többet attól, hogy ostobaságát és babonás könnyen hívését keserves kára ne sirassa.

A kinek kedve van hozzá, megkérdez-

heti a legnagyobb betegségben, a nehéz nyavalyában szenvedőket, hogy mikép kapták bajukat; és száz közül kilenczvenkilencz azt vallja, hogy ijedtségből.

Azért fordítsunk apáink régi bűnén egyet; s ha már gyermekeink megtanulták a kisértet és hazajáró lélek nevét; tanítsuk meg őket arra is, hogy hogy kell ezeket a rémitő teremtéseket megfogni. Tanítsuk meg arra, hogy a kisértet csak azt üldözi, aki megijed tőle és szalad; de ha az ember szembe fordul vele, akkor ökelme oldja meg a bocskort és fut meg a gyöpről.

Mondjunk el nekik példákat; nem ezeket, amik itt leírva vannak; száz meg száz ilyen történet forog közszájon; aki négyet hall belőlük, az már maga kitalálja az — ötödiket.

Garabonczások.

Bezzeg ez is népszerű legény a babonák országában. Nálunk legalább az; mint ahol a garabonczás apja és anyjának is nagy a böcsülete.

Tudni való dolog; már tudni illik azok előtt, akik a babona tudománya iránt tisztelettel viseltetnek; hogy a garabonczás édes apja maga az ördög, édes anyja pedig az a boszorkány, aki a sütő lapáton, vagy a seprő nyélen feljárogatott a szent Gellétre, az ördögökkel mulatni, vigadni, párosodni. — Elkép-

zelhetjük tehát, hogy micsoda rémítő magzat születhetett az ilyen házasságból.

Node félre a tréfával; mert ne gondolja ám senki, hogy mai napság is nincs olyan atyánkfia, aki nagyon is hisz a garabonczások hatalmában.

Igaz, hogy ma már, aki hisz bennük, hangosan szégyelné bevallani, hanem ezelőtt bizony a garabonczás nagy embere volt a népnek.

Mert az olyan legénnyel nem is igen volt tanácsos komázni, akinek az öreg Luczifer volt a törvénytelen öreg apja. Hagyott az az ő szerelmetes unokájára olyan hatalmat, hogy az hét határra, — mi több hét országra szólott. Mert ha a garabonczásnak kedve szottyant, forgószél képében úgy végig söpörte hét határ ország utját, hogy a fak tövestül ugráltak ki a földből. Vagy jégeső alakjában úgy elverte a határt, hogy zsup földélnek való szalma se maradt a környéken.

A népbabona szegény legénynek festi különben a garabonczás diákot. Könnyű, szellős öltözet; s fölülről csak egy lebernyeg, aminek ki és beforgatásával komandírozza a föllegek járását. Azért is hívják a szürke köpenyeget mai napig több vidéken „fölleg ijesztőnek.”

Hanem az alkalmatossága annál urasabb volt e szegény legénynek; mert sohse járt máskép, csak valóságos sárkányon vagy

tátoson*) lovagolva. Erre ugyan nagyon bajos szemtanút idézni, aki bizonyosságot adna a dologról; de olyan fültanút, aki a közeledő vihar alkalmával „hallotta“ a sárkány repülésének zúgását, — annál többet.

Az olyan ember fia ugyan, aki nem ért a babonához, csak a viharzó szelek zúgásának mondaná ezt; de akik értik a Csiziót, azok tisztában vannak a dolog iránt.

Külömben amugy szelíd teremtés a garabonczás; szegény vándorló legényhez hasonló, aki faluról falura jár „tejet“ kéregetni, mert egyebet nem eszik. Ahol ellátják, ott se baj a falunak; de ahol elküldik az ajtóból, ott kész a jégeső.

Legalább úgy hiszi ezt akárhány atyánk-fia; vagy még inkább hitte a régi jó világban; de biz azért csak alig néhány esztendeje is megesett, hogy egy jégvert falu népe, a buza-földek közt ballagó szegény vándorló legényt agyonverte; ráfogva, hogy ő verette el a határt. Tanú volt rá tizenhárom is, akik látták, hogy fenyegetve ment ki a faluból, mert egy háznál nem kapott alamizsnát.

Régebben pedig az ilyen dolog sűrűbben megesett; nem egy szerencsétlen vándorló lett áldozata az oktan babonás hit által fölszított népdühnek; ami aztán a babonásoknak is vesztére volt.

*) Tátos egy szárnyas ló; táltos pedig nagyfajú, formátlan teremtés, az ugynevezett váltott gyerek. Lásd később.

Mindez a szomorú dolog, ha eddig is ritkult; apránként teljesen megszűnik. Az iskolából kijövő kis gyermek megmondhatja már az édesapjának, hogy a természet törvénye szerint hogyan támad a jégeső; és hogy ahhoz bizony se ördögnek, se boszorkánynak; se ezek hóbortos ész gondolta magzatának, a garabonczásnak épen semmi köze nincs.

Támad az a természet törvénye szerint a villanyossággal terhes sötét föllegekből, a levegő hirtelen meghülése és megritkulása folytán; midőn az esővé képződő páracsöppek hirtelen megfagynak.

Hisz mai napság már a természetes jégképződés titkát annyira kitanulták az emberek, hogy jeget gépekkel készítenek a legforróbb nyárban. Az ember szeme láttára öntik a vizet egy formába, épen mint a cigány a vályogot, s pár pillanat múlva kikerül a gépből a valóságos jég téglá.

Hanem persze ez a mesterség nem is olyan könnyű dolog ám, mint a garabonczás-ság; mert aki jeget akar csinálni, annak a tudománya nem köpenyében, hanem a fejében van; s erre a tudományra nem a csürhe mellett, hanem az iskolában tanítják az embert.

Táltosok vagy váltottak.

E szerencsétlen szülöttek a borzasztó népbabona ártatlan áldozatai.

A kit a természet születésénél megbélyegez, ha valamely érzéke hibás; ha kelletténél több testrésze, például hat ujja, kettőnél több keze — lába van; — ha nagy vízfejű; azt a babonások váltott gyerekek vagy táltosnak hívják, s azt tartják róluk, hogy azokat a boszorkány, még anyjuk beteg ágyában saját porontyával kicserélte.

Legfőképen pedig az úgynevezett foggal szülötteket illeti ez a név.

S a babonások meg nem gondolják, milyen éktelen átkot akasztanak a szegény, ártatlan kis csecsemő nyakába, ezzel a csúf névvel.

Mert valóságos átok ez a név, még ha nincs is egyéb jelentősége, mint akármi más csúf névnek, amit az emberek rossz szokásból a gyerekeknek adnak.

Mily igaztalanság, azokat, akik már születésükkel mostoha sorsot hoztak magukkal egész életükre; most még oly balga előítélettel is elnevezni, a mely név egész életükön át emlékeztesse szerencsétlenségükre.

Hát még ha a mostoha természet oly szüléket rendel a gyermeknek, akik butaságukban maguk is rabszolgái a babonás véleménynek. Mert különben a nép minden különös babonáskodás nélkül is, rendesen az isten átkának tartja a természeti hibával született gyereket; egy kis babona hozzá járultával pedig szentül elhiszi, hogy a gyereket csakugyan a rosszak váltották föl; s tették egész-

séges gyermeke helyett e nyomorékot a bölcsőbe.

Az ilyen gyermektől aztán saját szülei elidegenülnek, s már bölcsőjében igaztalanul bánnak vele; s a boldogtalan teremtés világra jöttével már a szülei szeretetet, ez egyedüli éltetőjét, is elveszítvén; nem ritkán gondozás hiányában el is vész.

Mert a nép, elég bűnösen, szégyelli magát nyomorék gyereke miatt, s minél korábban megszabadítja az isten a „szegény teremtést“ az élet terheitől, annál nagyobb az öröme rajta. Jól járt az isten adta, jobb helyen van! — ennyi az egész elbucsúztatója!

Ha pedig erősebb a természete s az elhanyagolás daczára megél; akkor kezdődik az igazi nyomorúsága; mert a nyomorék életét nem igen szokták megbocsájtani azok, akiket az isten ép kézlábbal áldott meg.

A szülék kénytelenségből tűrik a vízfejű, fogas csecsemőt; s a szülék kelletlensége mellé meghozza az idő a gyermekpajtások gunyolódásait. Szeretet nélkül növekszik, mint a bűrök, melynek szagát senki sem állhatja; s a szeretetnélküliségben elbutul, félkegyelművé válik; elalszik benne az a kis természeti tehetség is, amelylyel az isten minden szegény bogarát fölruházza. Végre fölnőtt korában is „táltos“ a neve; s bolondot űz belőle az inges gyerek is.

Ha még borzasztóbb nem lesz a dolog vége!

Mert végre a gondolkozó gyermek, majd a számító ifjú mindenütt gyűlöletet és hidegséget találva; lassankint szívébe szintén az emberek iránti gyűlölet és utálat fészkei be magát. S akit a társadalom, butaságában magától oktanul eltaszit; az lassankint esküdt ellenségévé válik a családnak és társadalomnak; elfajul s igazában a rosznak, a bűnnek fiává válik.

Szokás mondás, hogy „akit a természet megbélyegezett, abból ritkán válik jó ember.“ — De igazabb ennél az a tapasztalás, hogy az ily jegyes ember bűneinek leggyakrabban a szülei oktalau előítélet s a nevelés elhanyagolása az oka.

Rettentő példája van ennek az igazságnak M. megye törvényszéki irattárában; hol egy apagyilkosra a törvényszék csak három évi börtönt szabott. Csak három évi börtönt a legszörnyűbb büntettre, melynek a halál se lehetne elég szigorú büntetés. De ez esetről maga a törvény megszelidült; mert a szerencsétlen elítéltet, épen a szülei szeretett hiánya nevelte haramiává.

— Apám, — mondá a boldogtalan ember, már kis gyerek koromban utált, vert, éheztetett, elakart földelni, mert csak egy kézzel születtem. Az ördögök porontyjának hitt, s a legszelidebb név, melylyel illetett, csak az volt: te váltott!

Gyermekepajtásaim nevettek; s miután egy kézzel nem igen birtam magamon segíteni,

ellöktek; rángattak, lábon keresztül buktattak. A háznál még kenyér se jutott elég, jó szó pedig épen semmi. Bár megdöglenél, mondá apám! — Bár meghalhatnék, sohajtottam én. Egyszer a patakba ugrottam; de a libapásztorok kifogtak s haza vittek. Apám köszönet helyet bottal fogadta megmentőimet, s velük együtt engem is elűzött a háztól.

Aztán koldulni álltam, faluról falura kóborolva kerestem a legkeserűbb kenyeret; s ha kaptam; azt is könnyeimmel kellett megpuhitanom.

Dologra nem állhattam félkézzel; tanulni nem birtam, még az imádság se esett jól.

Igy járt el rajtam az idő, midőn legény sorba jutva, fölébredt bennem a szégyen az utálatos élet iránt. Már tiz éve koldus kenyéren éltem; s ekkor eszembe jutott apám jó módja; s hittem, hogy a hosszú idő talán kibékítette szerencsétlenségemmel.

Haza tértem.

Épen alkonyodott, hogy remegő szívvél, megnyomtam az apai ház kilincsét; azt gondoltam, megreped a szívem örömömbé, mikor a kút mellett álló őszülő embernek azt kiálthattam: édes apám!

Az öreg ember azonban elsáppadt! aztán pedig elvörösödött s ölelő karok helyett a vasvillával fordult felém.

— Hát te még se vesztél el?! te pokol fajzat! kiáltott felém. Tisztulj ki a portámról; vissza a honnét jöttél!

Ez volt a fogadj isten.

Egyszerre, mintha valami hegyes vas szúródott volna a szivembe; lángba, vérbe borult velem az egész világ; a szemeimet sötétség futotta el; egyetlen kezem rettentő erővel emelte föl a koldusbotot; s mikor kinyitottam a szememet: apám véres fejjel elterülve ott feküdt lábaim előtt.

Aztán beszaladtak az emberek az utcázáról s elfogtak. Oh kegyes bírák, ha istent ismertek; ítéljetez halálra. Ezt a kegyelmet én nagyon megszolgáltam!

A bírák könnyeztek, mikor az ítéletet kimondták; s a szegény bűnös zokogva omlott össze, mikor meghallotta, hogy neki már nem lehet meghalnia!

Rettentő egy példa! ha keresnők, talán még több is lenne ilyen, ha nem is most; de a mult időkben. Mert hála istennek, mai napság már nem áll ilyen rosszul a dolog. Akad egy-egy vén asszony ma is, aki a szörny-szülöttre, vagy a nyomorékra rámondja, hogy talán bizony „váltott“; de a világra hozott hibák iránt ma már a nép is elnézőbb.

De a babonás hit még ma is meg van; s a gyermekágyas asszony egy fokhagymagerezdbe szúrt kést tesz a feje alá, hogy a roszak álmában ki ne cseréljék a gyereket. A babona tudománya szerint az ördög nem szereti a fokhagyma szagot.

Hisszük, hogy az az idő is elkövetkezik, hogy az ilyen szerencsétlen gyermekeket a

szülék megtizszezett szeretetben részesítik; hogy gyöngédséggel kárpótolják nekik a természet mostohaságát. Amire kétszer oly szükségük is van; mint a hibátlan testalkatúaknak.

Lidérczek.

Ezek se utolsó legények a babona-világban; csak alakra különböznek itt-ott, de más képen mindenütt egy a tulajdonságuk.

A babona szerint a lidércz is rossz szellemek szolgálja, vagy maga a gonosz; aki többféle formában van bajára azoknak, akik benne hisznek.

Szokott alakja e lidércznek a bolygó tűz; az a kis kékes lángnyelvecske, mely mocsáros vidékeken s ott, hol a földbe temetett állati testek vagy növényanyagok rothadnak, szokott éjjelenként föllobbanni.

A természet törvénye szerint a rothadó testekből oly könnyű gáznem fejlődik, mely a föld likacsain fölszabadulva, a friss levegőbe jutásakor föllobban és kékes lángocskában elég.

Ily gázféle levegő fölszabadulását megfigyelheti akárki egy poshadt tóparton; amint a poshadt tófenékről ily gázhőlyagocskák szabadulnak föl s a víz színén; mint apró buborékok elpattannak; vagyis a víz tükréből fölnyomot kis buborék vékony, átlátszó falait áttörve, e levegőre szabadulnak.

De a babonás ember ezt a magyarázatot el nem fogadja, mert így ismét egy kedvencz

babona alakja semmisülne meg, amiket pedig az ő erős képzelődő tehetsége, olyan kedvtelve alkot össze a semmiből.

A babonás ember nem engedi az ő lidérczét; aki kékes láng alakjában, mint a pásztor tűz világít a mezőn, s ha aztán valami utas-ember utána indul; tovább tovább halad előtte, míg szépen belecsalja a szegény utast valami mocsárba, vagy a temetőbe. . .

Pedig ezzel a borzasztó lidérczczel csak ott vagyunk, ahogy az előbb leirtam; mert hiszen a lassú lobogással eléggő gáz épen csakis a mocsáros helyeken fejlődik, vagy oly helyen, ahol valami állati test rothad. Már pedig legtöbb rothad a temetőben. Így bizon nem sok csalást visz véghez az a kis lángocska; mert aki ismeri a természetét s utána megy, úgyis el lehet készülvén rá, hogy valami mocsárhoz vagy a temetőbe jut.

Ami azt illeti, hogy az a félelmes lidércz a hozzá közeledő elől mindig tovább ballag, az merő képzelődés. Könynyű voltánál fogva a legkisebb levegőmozgás is vonagló lobogásba hozza; így igen könnyen tovább tovább lebegésnek nézheti annak lobogását, az olyan ember, aki benne az éjjeli sötétség s az egyedüllét hatása alatt, már úgyis valami különös dolgot lát.

Különben éjjel épen nem biztos az ember látása s még egy valóságos pásztortűzet is sokkal közelebb képzel az ember, mint valóban van; s ha közelebb közelebb megy felé; a

látási csalódás folytán szinte hajlandó az ember elhinni, hogy az imént már közelebb látta a tüzet. Még egy kis képzelődés ehhez, s az ember könnyen rámondja azt is, hogy talán a tűz távozott előle.

Gyakran a lángocskának még egyszerűbb magyarázata is van, ami kitűnik egy rövidke történetből.

A szobotai pap, két barátjával egy vadászatról tért haza s midőn a faluhoz közelebb értek, már az idő egészen rájuk sötétedett. Épen a temető mellett mentek el, midőn egyikük észrevette, hogy a kerítésen belül valami halvány láng lobog.

Találgatták, mi az? Egyikük b o l y g ó tűz nek mondta; másikuk nem akarta hinni, mert a bolygó tűz igen rövid ideig tart s hamar ellobban. De mert az bántotta őket, a bizonytalanság, bementek a temetőbe s ime sirásokat találtak ott, akik lámpás világa mellett dolgoztak.

Sokszor pedig a szent János bogarat is bolygó tűznek nézi az ember. Ez este szép kékes fénynyel világító kis bogaracskák, ha sok van egy rakáson, olyan világosságot terjesztenek, hogy az ember, egy kicsit távolabbról valószínűságot lángocskának látja azt.

Legyen azonban a bolygó tűz, akár a földből kifejlődő és a levegőn ellobbanó gáz; vagy legyen a csalódás és káprázat tüneténye, vagy akár szent János bogárka világa; és nevezze azt a nép a maga szép nyelvén

bolygó tűznek, vagy akár lidércznek, anynyi bizonyos, hogy a természet e kedves és különös játékához, az ördögöknek, vagy rossz szellemeknek éppen semmi köze.

De a babonás nép nemcsak e tüzet nevezi lidércznek; s miután már egyáltalán nem akar abból engedni, hogy az ilyen lidérczféle valóságos rossz szellem; tehát azt tartja, hogy a lidércz más alakban is szokta jó magát mutogatni; különösen pedig olyan tyúk képében, amelyik kotlik is és kukurikol is.

A kukurikoló tyúkot nagy csapásnak tartja a babona a háznál, s az ilyen természetellenes állatocskát lidércznek nevezi. A babonás tudomány szerint az ilyen tyúkkakas a jércze első tojásából, vagy az oly idétlen és nyomorék tojásból kel ki, amilyen elvétve akad a tyúktojások közt is. Azért a formátlan és különösen az első tojást eltöri a babonás nénemasszony, nehogy lidércz keljen ki belőle.

A satnyára maradt apró jószágot is gyanús szemmel nézik, s az ilyen szörnyet, mint a melybe lidércz vette magát, úgy a kukurikuló tyúkot is ki szokta a babonás ember végezni.

A kivégzésnek is babonás a tempója. A tyúk fejét a pitvar küszöbre fektetik s egy baltával elvágják a szörnyeteg nyakát; s ha a fej kifelé ugrik az udvarra, akkor, se baj! — ha azonban befelé ugrik, akkor veszedelmet jósolnak belőle, akkor tűz lesz a háznál.

De ha ezt a bolondos dolgot mai napság titokban el el követi is, egy-egy öreg anyó; azért olyan bolond dolog még sem esik meg nálunk, mint ami megtörtént Németországban ezelőtt százhetven esztendővel. Ahol egy kukorikuló tyúkot, valóságos bírák ítélték el mint boszorkányt; hóhér kézzel a nagy piacon lenyakasztatták, aztán testét máglyán elégették.

Az utóbbi időben, hogy nálunk a cochinchinai apró jószág meghonosult; szintén nagy híre futott, hogy azoknak a szárnya alatt szintén lidércz van. Azért is ad szebb tojáást és nevel nagyobb fiakat; mert az ördög kegyelmében áll.

A lidérczes hirű tyúkok azonban csakhamar kedvencei lettek a jó gazdaasszonyoknak; s bizony egyik se bánta azon ördögös szokásukat, hogy két akkora húsurra nevelkedtek, mint a régi törpe tyúkfaj. S miután a gazdasszony azt látja, hogy csak oly természetesen szaporít; mint a többi isten teremtet apró majorság; most már jól bir nevetni a balga hit fölött, mely minden ismeretlen dologra olyan könnyen rá ken valami babonás históriát.

A cochinchinai tyúkok tehát mai napság már nem lidércz szárnyaljuak; és bizonynyal így veszne ki a kukorikuló tyúk rossz híre is, ha az ember meggondolná, hogy a természetnek nem csak az emberen van néha megjátézkodása, hanem az állatokon is. És a termé-

szet játékában se a tyúkoknál, se a nyomorék tojásoknál se a bolygó tűznél, bizony épen semmi babonás dolog nincsen.

Utonjárók.

Már az minden népnek sajátja, hogy képzelődése tehetségeit nagyon szereti foglalkoztatni. Különösen pedig a borzasztó és megfoghatatlan dolgok kitalálása iránt nagy előszeretettel viseltetik. Innét lehet megmagyarázni, hogy az oly bőven termő népmesék legtöbbször tele van rémületesnél-rémületesebb szörnyekkel, kísértetekkel, sárkányokkal, sírból kikeltekkel, járkáló halottakkal és elátkozott hercegekkel; amik mind olyan ismeretlen teremtmények, akikről maga az se tudna számot adni, aki kigondolta őket.

Ilyen mesés alakja a babonát szerető népnek, az „utonjáró”; akit máskép „sírből kikelt”-nek is neveznek; s ez utóbbi név megmondja azt is, hogy olyan teremttéssel van dolgunk, aki már a sírban volt, de onnét kikelt, és az élők közé visszatért. „Utonjárók”-nak pedig azért nevezik, mert az ilyen szerencsétlen teremttetés mindig jár; senki ülő helyet nem ad neki, mert a babona azt tartja, hogy ahol megpihen, onnét rövid időben kihál valaki.

Ezt a szörnyű nevet az olyan vézna, beteges, rút arczu és fonnyadt testű emberekre akasztja a babonás ember, aki ugy véletlenül

vetődik a faluba kéregetni; és különösen szállást kérni. És csodálatos, hogy a vendégszerető nép, az ilyen istenadta koldust ellátja ugyan bőségesen mindennel; de már szállást még a pajtában se ad neki.

Különösen a k r i p t a lakóinak tartja őket, ahonnét nappal kibujnak az ilyen halálfejú teremtések s éjjelre oda vissza térnek.

Gyerekkoromban láttam én is egyet. Egy szegedi takácsmester felesége volt, s a szegény. tüdővészben és sárgaságban szenvedett. Ugy összesoványodott a szerencsétlen, hogy karja csak egy botnál sem volt vastagabb s az arczába mélyen bennülő szemei s kiálló csontjai valóságos halál-fő-formát képeztek. Szegeden koldulásból élt és néha fölkereste a szomszéd falukat is; így a többek közt Kisteleken láttam a szent István-napi bucsún.

A templomba akart bemenni, de az öreg harangozó kiküldte a templom elé s aztán arra intett bennünket, hogy vigyázzunk erre a sírból tértre; mert akire ez ránéz, sárgaságba esik; akihez hozzá ér, az elszárad; ha pedig egy kis gyereket megfog vagy megcsókol, azt az isten se menti meg a haláltól. Mert ez az asszony éjjel a kriptában lakik, a templom alatt, s csak nappal kel ki a sírjából.

Hiában mondtam én az öregnek, hogy ez mind nem igaz; mert én ismerem azt a szegedi takácsnét; az öreg csak intett mindenkit tőle; s a szegény öreg koldus asszonynak az egész bucsú alatt több gyerek és asszony

bámulója volt, mint a processióban a superláttnak.

A szegény öreg asszony sohse tudta, hogy mit néznek úgy rajta; de mikor aztán valamelyik pajkos gyerek a szemébe kiáltotta, hogy menjen a kriptába, ahonnét kibujt; a szerencsétlen keserves zokogásra fakadt s ez volt az utolsó útja a falvakba. Még otthon se koldult aztán; s hogyse ilyen névvel fizesse meg az emberek alamizsnáját; inkább bezárkózott szobácskájába s ott találták negyednapra — halva.

Most már aztán igazán lement a sírba; éhen halt a szerencsétlen, s a babonás rosszlelkűség kergette oda, ahol se jó, se rossz számára nincsen vissza-út csinálva.

Megvagyok győződve, hogy ez a szegény öreg asszony nem első, de nem is utolsó áldozatja az útonjárókról szóló babonának.

A sárkányok.

Ez a nem létező szörnyeteg mai napság már kevés kárt okoz; de hajdanában sok történetet tudott róla már a kis gyerek is. Ma már csak a mesében fordul elő.

Valaha a sárkánykígyó; különösen a hétfejű sárkány sok kegyetlen dolgot mívelt — úgy mesében. János vitéznek ugyancsak volt vele dolga; mig mind a hét fejét levágta annak a sárkánynak, aki a mélységes kút fenekén a herczegkisasszonyt őrizte. Hajdanonta ha egy sárkány valami vidékre; egy hegyi barlangba,

vagy kútba vette magát; bezzeg csinált ott galibát. Legelőször is kiitta a kútból a vizet, még pedig nemcsak egyből, de az egész környék valamenynyi kútjából; vagy lekötötte a fellegeket, hogy ne essék az eső.

Ilyenkor aztán a falu öregei elhatározták, hogy a sárkánynak valami áldozatot hoznak. De a sárkány válogatós volt, s minden esztendőre egy ifjú leányt követelt magának; aztán mikor már sok, sok leányt lebecsájtottak neki a kútba, s épen már az utolsóra került a sor, akkor rendesen valami vitéz legény került a vidékre, aki vállalkozott rá, hogy megöli a sárkányt.

Egy szóval nagyon szépen elmesélik ezt a dolgot a dajkák a gyerekeknek; még pedig anynyira élénken, hogy utoljára egyik másik gyerekeszű anyóka maga is elhiszi, hogy igazi sárkány is van a világon.

Innét magyarázhatjuk meg, hogy miért szokás némely vidéken, mint ezt már az a szálly leírásánál is említettük, — egy leányt leereszteni a kútba, hogy megeredjen az eső.

A sárkányt egy nagy kigyónak képzei a nép, melynek taraja, négy lába, két szárnya s rémítő nagy szája van. Sok templom esőcsatornájának a nyílása van ilyen formára kalapálva pléhből. De egy képen is le van rajzolva a sárkány, amint szent György lovag a lovával letapossa s lándzsájával keresztül szúrja a szörnyeteget.

A szent képen azonban a sárkány a bűnt jelenti, a melyet szent György oly diadalmasan legyőz. Mert olyan borzasztó szörnyeteg a bűn is; — de aki fölvértézi magát a vallásosság vértjével és kezébe veszi az erkölcsösség és hit lándzsáját, az könnyen diadalmaskodik fölötte.

Iyen szörnyeteg azonban valójában soha nem létezett; valamint nem létezett griffmadár sem; hanem igen is voltak ily forma szörnyetegek sok ezer meg ezer évvel ezelőtt, mikor a mostani világnak még más formája volt, — mikor ott, ahol most tengerek vannak, szép lapályos termő völgyek voltak; a mai hegyek helyén pedig mélységes tengervíz zajongott.

Ezt a kort az emberiség bölcsőbeli korának nevezik a természettudósok; s ekkor az ember még vad állapotban élt a föld alatti barlangokban és sziklahasadékokban. Ekkor éltek a mai vad állatoknál sokkal nagyobbak és iszonyúabbak; a mammúth, az őselefánt, a kígyó alakú szárnyas szörnyetegek; amiknek csontvázeit mai napság kútásás, építés, vagy vízlevezetések alkalmával itt-ott föltalálják a munkások; s amilyeneket muzeumokba kiállítva látunk.

Természetes, hogy ősapáinknak, akik kőbaltákkal dolgoztak, s nem volt ellenük védő fegyverük; rémületes sok bajuk volt velük. Borzasztó dolgokat tudtak róluk fiaiknak beszélni; és sok ezredév után, midőn már ez óriási állatoknak és szörnyeknek a pora is kiveszett,

az apáról fiura hagyott szóbeszéd tartotta fönne-
nevüket. Az utódok pedig, akik ilyen szörnyete-
geket már nem láttak, — borzasztó hírük után,
két-három ismert szörnyetegből, összealkottak
maguknak képzeletükben egy szörnyet; s ily
formán készült a sárkány formája, úgy
a griffmadaré is.

És azok borzasztó hire után készült az
a sok szörnyű mese, e rémséges állatok viselt
dolgairól.

A sárkányról tulajdonképen nem is volt
szükség e könyvben megemlékezni; mert okos
embert ugyan se tűzokádó, se vizmegivó, se
hétfejű sárkánynyal el nem lehet bolondítani;
s így a mai napság még nagyban viruló babona
se bírja a sárkány lételét elhíttetni: de megis-
mertettem e képzelt szörnyeteget azért; mert
épen egy félesztendő előtt irták az ujságok,
hogy egy felső megyei faluban sárkányt lát-
tak; s a szörnyeteg a hegy oldalában levő
üregbe vette magát.

Egy vén asszony látta a szörnyeteget; de
nem tudja, milyen volt, mert majd holtra ijedt
tőle. Annyit tud csupán, hogy a felhők közül
vált ki, haragosan föl s alá hajlongálva, mint
egy óriási sötét köpönyeg; egyik végével le-
nyult a földre; a másikkal bele kapaszkodott
az ég felhőibe s úgy lóbbálta magát egy jó
darabig; amidőn aztán egyszerre hirtelen lecsa-
pott a földre; ott összegomolyodott egy kis
barna alakú állattá s morogva beszaladt a hegy
nyílásába.

Persze megrémült a falu erre a hirre, és a hegynyílás felé senki se mert járni, mert a vén asszony után akadt egy-két bolond, aki a lyukból a — szörnyeteg morgását szintén hallotta.

Nagy ideig volt a falu a legnagyobb félelemben; míg végre a tanács elhatározta, hogy a falu biztonságaért és a bizonyosság kedvéért is, minden ember fegyverre és vasvillára keljen, s ki kell a szörnyeteget a határból kergetni.

Föl is mentek a hegy nyilásához; s mikor az első lövés eldördült, mint a nyíl, oly sebességgel ugrott elő a barlangból egy — borzas vadmacska.

Egy öreg babonás asszony tehát még mai napság is várat tudott csinálni s egy álló hétig az egész falu remegett egy nevetséges felhőjtéktől s az ebből született — vadmacskától.

A kincsőrző lelkek.

Minden eddig előszámlált gonosz lélek közt, a legveszedelmesebb a kincsőrző lélek; mert az őrizetük és pártfogásuk alatt álló töméntelen sok kincs, nagyon sok babonás embert csábit arra, hogy becsületes kenyeret szerző munka helyett, erejüket s idejüket; igen sokan közülök, egész életüket is a képzelt földalatti kincsek hiu keresésében pazarolják el.

S annyi fáradhatlan munkával és fáradtsággal, mint a menyinyit a kincsesók a pénzkutatásra fordítanak; tiz annyi család valóságos gazdaggá lenne; mint a menyinyi a hiu fáradozás, s az ezzel járó dologtalanság miatt, keserves koldusbotra és nyomoruságra jut.

Azért mondtam a kincsőrző lelkeket a legveszedelmesebbeknek; mert aki bennük, s hatalmukban és az őrizetük alatt álló sok rejtett kincs létezésében hisz; az a boldogtalan, örökre el van veszve az emberi társadalomra nézve.

S annál veszedelmesebb e babonás hit, mert azt a véletlen kincsleletek is segítenek élesztetni. Megmegesik itt-ott, hogy szántás kútásás, vagy régi épületek lebontása alkalmával a munkások a föld mélyében, vagy befalazva régi edényeket találnak régi ezüst és arany pénzekkel. Ami mind igen természetes dolog, mert bizon a régi világban is akadt, és még inkább, mint mai napság, akárhány gazdag ember, aki háborús időkben, vagy árvíz, tűzveszély, vagy nagy dőghalál idején lakhelyéről menekült és vagyonát elásta; a kútba leeresztette, vagy befalazta. Ha azután az ilyen menekülő; vagy a háborúban, vagy a halálos járványban mégis elveszett; vagy oly nagy idő múlva térhetett vissza, hogy a helyet, hová kincsét rejtette, már föltalálni nem birta; akkor az elrejtett kincs sok száz meg száz esztendőig ott hever a rejték helyen, míg valamikor véletlenül napvilágra kerül.

Az ilyen véletlen pénztalálások aztán kimondhatlan kárt okoznak; százakat meg százakat csábitanak kutatásra s ezreket arra a balhitre, hogy a föld telisded teli van kincsekkel, amikre a szellemek vigyáznak; s csak tudni kell a módját, s maguk ezek a szellemek adják ide a kincset az ember kezébe.

A nép az ilyen kincseket a D á r i u s k i n c s é n e k nevezi; s nincs az a két utczasorból álló falu, ahol legalább három kincsesó-társaság ne volna, akik a lusta életre adván fejüket, a kincsesás kényelmes és babonás mesterségét, egész odaadással és valóságos babonás tudományok és törvények szerint űzik.

Mert a kincsesás mestersége még sem épen olyan könnyű dolog — mindenkinek. Ismerni kell á m e t u d o m á n y minden csinját binját; — a kincs hollétének fölfödözését; az ásás módját; az ahhoz megkívántató törvényeket; a nélkülözhetlen imádságokat és ájtatosságokat, (amiből nagyon sok kell); végre a kincsőrző szellem fölkényszerítésére szolgáló k a b a l i s z t i k u s mondásokat. Egyszóval a kincsesásnak olyan sok mindenféle csinja binja van, hogy azt, még a hozzá értők közül is csak minden ezeredik bírja rendesen elvégezni.

Az meg épen a százezredik lehet, aki tudományának valami hasznát is látná. Hanem ezt a százezrediket még nem igen látta emberi szem; mert olyan emberrel, akinek a

szellemek a kincset szolgálatára adták volna, aligha találkozott a hetvenedik nagyapámtól kezdve, s annak a hetvenedik unokáján végezve, egyetlen ember.

S aki a kincsásáshoz hozzá fog, hacsak egy kis józan esze van, már az első kapavágásnál ott hagyja a munkát; akinek pedig jókor megjön az esze, az el se kezd; mert a kincsásók szabályait, lehetetlenség megtartani tökéletesen; s a hiábavaló munkát száz meg száz úton kilehet vele menteni.

Csak egyet említek azok közül; azt tudniillik, hogy aki kincsásó-társaságba áll, annak nem szabad kételkedni a sikerben; s ha csak egy van, aki nem hiszi a hókuszpókuszt; már akkor nem sikerülhet a munka.

Már most ha hiába esett a sok dolog, akkor a kincsásó mester ráfogja, hogy valaki a társaságban kételkedő és hitetlen volt.

Majd mindjárt leirom a kincsásó mesterséget törül hegyre; amelyből kitűnik, hogy az egész kincsásási babona a legszebb csalás a világon; amelyikkel a kincsásó mester száz embert is megtaníthat, — jobban mondva elbolondíthat jó pénzért; anélkül, hogy rá lehetne sütni a csalást. Mert ő kelme könnyedén mentheti magát azzal; hogy „valaki kételkedő hitetlen volt a társaságban.“

Amilyen hihetetlen, olyan igaz; hogy a kincsásás mesterségéről még könyv is van írva; egy jó vaskos könyv, amelyikben le van írva,

hogy lehet a gonosz lelket arra kényszeríteni, hogy a kincsesóknak tengernyi sok pénzt adjon.

Van olyan, aki már kívülről tudja azt a vastag könyvet; a babonás nép egyik a másiktól jó pénzért leírja és megveszi; s ismerek egy embert, aki ötven forintot adott egy kincsesó könyvért. Ennek az embernek hat telke volt; tehene, ökre, lova; szóval nagy gazdasága. Most alamizsnából él s házról házra jár. Alig ismertem rá a régi nagy gazdára; s kérdeztem, hogy miféle szerencsétlenség érte?

— Semmiféle uram; felelte rá; — hanem magam vettem a szerencsétlenségemet drága pénzen. Ez juttatott koldusbotra; szólt aztán keservesen, és rongyos szüre ujjából kihúzott egy zsiros írott könyvet. Ötven forintért vettem ezt a könyvet uram; de ez az ötven forint csak foglalója volt; mert hogy elolvastam; a becsületes munkát elhanyagoltam, s kincset kutattam, — ime az egész vagyonom rá ment a könyvre.

Negyvenkétszer imádkoztam ezt a könyvet végig; s huszonhétszer mindig egy ugyanazon társakkal. Egy indzsellér-féle ember volt a diákos emberünk; kétszáz forintja volt esztendei fizetésül; azonkívül egy embertől ötven font szalonnája; s mind a hetünk vett tőle egy könyvet, aki legolcsóbban, az is harmincz forintot adott érte. Négy esztendeig tartottuk, s egyszer részeg korában kivakkantotta,

hogy mink vagyunk a fejős tehenei; s úgy vertük ki a határból, hogy ami rakás írása volt, azt is ott felejtette a nagy sietségben. Azok között volt egy könyve, amelyikből megtudtuk, hogy obsitos katona volt a mi indzsellérünk.

Hanem azért mink már bolondjai voltunk a könyvnek; nem hihettük, hogy az a sok imádság hazudjék; folytattuk a mesterséget tovább; — s ime itt, ez a rongyos szűr az eredménye.

Szomorúan adta ide a könyvet s még alamizsnát se fogadott el érte; mert a lelkét égetné minden krajczár, amit azért az átkozott könyvért kapna.

Az öreg „Jezsovita imádságnak“ mondta a könyvet; s teljes czime ez: „Fő kényszerítése minden léleknek, avagy lelkeknek, akik a levegő-égben, földön, vízben, akárhol ők vannak; úgy hogy azoknak egy szempillantás alatt meg kell jelenni, és az emberek kérése szerint cselekedni. — Ezen könyvecske Tisztelendő Pater Eberhardus, a Jézus társaságából való Pap, és Hires nevezetes Baváriában, Engelstadt városában lévő Universitasban, a Mathesis Tudománynak ordinárius Professora által rövid summába foglaltatott.“

A könyvecske bevezetésében a hires Professor ur esküdözik égre, földre, papi becsületére, sőt az oltári szentségre is, hogy aki a könyvet átímádkozza; és magát az ő utasításaihoz szabja, munkájában sikert fog látni. Mert ezt a könyvet a Jézus társaság provinciálisa s általa a pápa is jóvá hagyta!

Már hiszen, igaz-e az vagy sem, — hogy ezt a könyvet csakugyan egy pap írta; vagy pedig valami világcsaló azért írta a könyvre egy pap nevét, hogy istentelen könyvének nagyobb keletet szerezzen; azt tudni mai napság nem lehet. A könyv nyelvezete nagyon fordítás szagú; de a szerző neve, és annak lakhelye: Bajoria (Bajorország) is mutatja, hogy a könyvet hála Istennek, nem magyarul, és nem magyar ember számára írták; de az is elég szegény, hogy akadt egy világcsaló, aki szegény népünk megrontására, magyar nyelvre is lefordította.

De akármin legyen a dolog, az az egy bizonyos, hogy mióta az emberiség a bötűírást ismeri; — ennyi ostobaságot s rozlelkű tanácsot nem írtak még egy rakásra. S ha igaz, hogy e könyv nélkül is elég bolondja volt a kinczsásás mesterségének; erre a könyvre megtizsereződött a követők száma, — még pedig az olyan vallásfelekezetű atyánkfiai közül is, akik különben a Jezsuitát épen úgy szeretik, mint az ördög a tömjénszagot.

Lássuk hát a kinczsásás mesterségének a nyitját közről. Ráadom a fejemet, hogy ezt a sok hóbortos dolgot papirosra tegyem; — csak aztán okulás legyen az ára!

A kinczsásó tudomány szerint Dárius és Salamon királynak borzasztó kincsei vannak a föld gyomrában. A föld elnem tűrné e kincseket, hanem kilökné gyomrából, ha az ördögök

s a kincsőrző főszellem Terophile, meg annak ezer meg ezer szolgaszellemei nem őriznék; és tartanak iszonyú átokkal lekötve a kincset, a föld méhében.

A kincs a föld gyomrában időnkint tisztítja magát, s lángot vet; különösen pedig Nagypénteken, meg szent-György éjjelén. Ilyenkor hát a kincskeresők az akasztófa alól, vagy a keresztútról lesni szokták a kincs tisztulását s ahol lángot látnak föllobbanni, azt a helyet jól megjegyezik. Mielőtt azonban lesbe állanak, a leshelyet körülvonják szentelt krétával és tömjénnel, hogy azon körön belül a gonosz lélek ne árthasson nekik. Mert Terophile és az ő szolgálai nem igen nézik zsebre dugott kézzel azt, ha valaki az ő kincsük után leskelődik; hanem rettentő orditással s fogcsikorgatással, jajgatással megijesztetik. Tüzes paripák és kocsik vágatnak feléjük; s aki aztán erre megijed s kiszalad a szentelt körből, azt ezer meg ezer darabra marcangolják. Legalább így mondja ezt a kincskeresők babonája.

Ha aztán a kincsleső előtt fölvetette magát a láng, akkor megalakul a kinczsásó-társaság hét tagból; akik között legalább egy hetedik gyerek legyen; mert a kincset a földből, csak hetedik gyerek emelheti ki.

Mikor a társaság együtt van, megindul a kinczsásás nagy erővel, s annyi tudománynyal, amenynyinek a módját egyik vagy a másik könyv nélkül is tudja.

A Jezsuita könyv nélkül több czerimoniával jár a dolog; több a vastag vége a dolognak; a könyv szerint pedig inkább a mód nélkül való imádkozásra jut a nagyobb rész, a munkából.

Mindkettő szerint azonban böjtöléssel és alamizsnálkodással, ájtatos imádkozás és gyógyással kezdődik.

Ismertem egy kincsesó-társaságot egy kis mezővárosban, melynek mindhét tagja reformáta vallású volt, s mind a hét a legbuzgóbb katolikus s pláne a híres „jezsovita“ imádságot mormolta hetekig s a radnai barátoknál mind a hét meg is gyónt.

Igy tagadja meg a babonás ember még a vallása szertartásait is a — pénzért. Aztán csodálkozni mer valaki, hogy Judás jó pénzért eladta a saját mesterét.

A kincsesást mindig éjfélkor szokás kezdeni; előbb azonban egy közeli ablakba sült csirkét tesznek a kincsesók a kincsörző számára, aki azt meg is eszi rendesen, de úgy, hogy senkisémet látja.

A mester kezdi az ásást és pedig csak hét ásónyommal; a többi utána, szintén hét-hét ásónyomot ás. Közben mindegyik a Kristóf imádságát mondja halkan; s ha valamelyik hangot ad, vagy megijed, vagy kételkedni kezd az eredményben, akkor az ásó mindjárt követ ér s a kincs eltűnik.

A jezsuita könyvecske szerint azonban még ásni sem kell; hanem Terophile a

töméntelen sok kincset mind oda hordja, mint hű szolga, ahová az ember parancsolja; már tudni illik, ha oda hordja. Legalább a könyvben úgy van megírva.

Hogy valaki a könyvet használhassa, diáknak is kell tudnia; vagy legalább egy diákos ember legyen a társaságban. Miután pedig diákos ember a nép közt nem igen akad, hát bizon az ilyen embert jó pénzért szokás fölfo-gadni; vagy legalább a haszon felese; azon-kivül szalonnában, kenyérben, jó életben s egy kis apró pénzben is ki kell járni a kom-mentiónak. Akad ilyen elég; sőt többnyire maga ajánlkozik a beszegődésre; de leggyakrabban maga keres kincsásó-társaságot s beszegődik hozzájuk diákos embernek; s szükség esetén testét lelkét leköti az ördögnek, hogy ő szentül hisz abban a sok hóbortoskodásban, amit a könyv utasítása szerint elkövettett a szegény bárgyú kincskereső kompániával.

A könyv szerint csak az foghat a munkához, aki már anynyira elszegényedett, hogy semmiféle más megélhetési módja nincs. Az ilyeneknek aztán ajtatos és józan életű viseletet ajánl a könyv; s főképen pedig föltétlen bizalmat és hitet a munka sikerében.

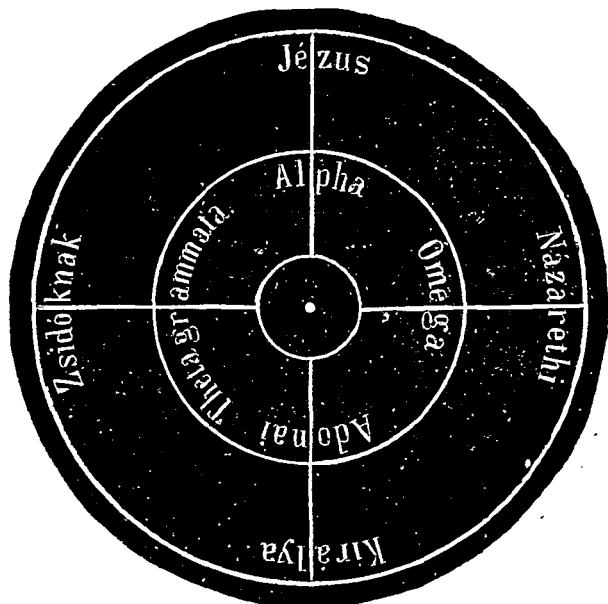
Ha a pénz helye már tudva van, akkor e könyvet arra a helyre kell tenni huszonnégyszerre; azután a társaság meggyónjon és áldozék; s végül öt misét szolgáltasson!

Aki nem birna misét fizetni, az hallgasson végig öt misét s ajánlja föl azokat a kincs-

ásás szerencséjére. Végre pedig mindegyik fogadást tegyen, hogy a talált kincs egy részét a szegényeknek, s belőle egy más részt a szegény barátkolostornak ad.

Azután a kincskeresők egy olyan szobát keresnek ki, melyben soha semmiféle bűn el nem követtetett. Ha aztán ilyet találnak valahol a világon; akkor annak a közepére szentelt krétával egy ilyen czirkulust, vagy is kört kell rajzolni:

Nap kelet
Szent + János.

Nap dél
Szent + Máté.

Nap nyugat
Szent + Lukács

Nap éjszaka
Szent + Márk.

Terophile cirkulusa.

Aki persze ezt az éktelen ábrázolatot értetlen észszel végig nézi, azt kell gondolnia, hogy ez az ákom-bákom maga elégséges hatalom arra, hogy az embernek fenékgig üres zsákját színig arannyal megtöltse. Az igaz, hogy nem is való az egyébre, mint hogy a könnynyenhivőket, beljebb beljebb bolondítsa a kinskeresés hiú munkájába. Mert bizon a szegény öreg négy evangelista neve, akár napkeletre, akár napnyugotra írják is, bizon keveset lendít a dologtalan ember ügyén. A „nazárethi Jézus, zsidóknak királya“ pedig még kevesbé segíti az olyan embert, aki pénzért imádkozik, és semmit sem dolgozik; mert hisz épen az Üdvözítő fölséges mondásai között fordul elő az is: hogy „nem csak isten igéjével él az ember;“ s ő maga volt, ki az embereket arra serkentette: „imádkozzál és dolgozzál.“

Végre az a zsidó szó Adonai, ami anynyit tesz: Isten; továbbá a görög **abc** három betűje az **A** (Alpha), **Ó** (Ómega), **T** (Theta), de maga az egész **a b c** is, hogy mit keres e cirkulusban, azt csak az a világcsaló mondhatná meg, aki legelőször e kört lerajzolta.

Alkalmasint egyebet semmit, mint hogy az Isten (Adonai) és a kör végtelenségét jelenti. Amenynyiben van a szentírásban egy mondás, mely így szól: „Én vagyok az Alpha és Ómega“, azaz: a kezdet és a vég. Miután tehát a kezdet és vég, mint a körnél, egyben

összpontosul; így az Alfát meg az Ó megát is bele keverte a könyvesináló a dologba. A T betű pedig úgy jutott a körbe, mint Pilátus a Credóba; épen hogy az az egy hely is üresen ne maradjon.

Nos tehát elég az ahhoz, hogy a kincs-
ásóknak e „cirkulus“ közepére kellett állaniok s
úgy kellett végig imádkozniok a jezsuita köny-
vet, elejétől végig.

Az pedig szép kis munka volt; mert
előfordul ott minden képzelhető imádság, rimán-
kodás, kérés, könyörgés, kényszerítés, az Isten-
hez, minden szenteihez, sőt magához az öreg
ördöghöz is, s mindez egy kis pénzmagért.

Kezdődik az imádság a 69-ik zsoltáron;
azután következik egy evangéliom, melynek
eleje így szól: „Kezdetben vala az ige, és az
ige Istennél vala“.

Aztán jön a „hét lakatú szent lélek imád-
sága“, rövid néven: a „hét menyei zár“; a
melyikben a jó uristen el van nevezve, minden
képzelhető néven: „Nagy Adonai isten-
nek“, — „Emánuel nagy uristennek“;
s végre „rettenetes Szabaóth nagy
istennek.“

Mikor a „hét menyei zárnak“ vége van,
következik a kincsőrző szellemek főkapitá-
nyának, Terophilének tizenegyszer való
„megesküdtetése“; igazabban talán „idézése“;
mindig czifrább és czifrább nyelven; utoljára
már valóságos erőszakoskodássá fajul az idézés,
hogy szinte az ember hinni kezdi, hogy az

ilyen kényszerítésre ki lehetne kérni — baraczkából a magvát is.

A kurtábjából adunk egy kóstolót; hogy Terophilét hogy kell idézni.

— „Hallod-e te Terophile! én tégedet esküdtetlek (idézlek) a mindenható Isten nevére, a Jézus Krisztus szent vérének kihullására, az apostolok, kántorok és konfessorok, szűzek és özvegyek érdemeinél fogva, hogy te itt azonnal jelenj meg, szép és tetszetős emberi ábrázatban, minden ijesztgetés, zörgés és rémités; csalárdság és ámitás nélkül, s hozz nekem azonnal ötszázezer darab aranyokat, tallérokat, forintokat, jól elkelő Ferdinánd-korabeli pénzből. Karbunkulusokat, klenódiumokat, gyémántokat, topáziusokat, smaragdusokat; s azokat tedd le minden ijesztés nélkül.“

A többi tíz idézés még czifrább; csupán a vége egyforma mindeniknek; az ötszázezer darab aranyok, tallérok, forintok jól elkelő Ferdinánd-korabeli pénzben, meg a klenódiumok egyből sincsenek kifelejtve.

Minden szomorúságom mellett is, hogy az emberek ily éktelen nyomorultságára gondoltam, — mégis elkellett magam nevetnem, mikor a jól bezsírozott kincseső könyvben észrevettem, hogy némelyik kincseső atyánkfia milyen szerényen kitörülte ironnal az ismeretlen „klenódiumokat, topáziusokat, smaragdusokat“; — s az ötszázezer arany

mellé nagy szerényen még csak a gyémántokat és karbunkulusokat kérte Terophilétől. A karbunkulus kő ugyan a mesorszámban terem; de a babona azt tartja róla, hogy az olyan nagy, mint a lúdtojás s egy sötét pinczében is úgy világít, mintha nappal volna oda lenni; ennek pedig az a babonás magyarázata, hogy a karbunkulus, vagy másképp karbinkulus nappal beszedi magába a világosságot; és éjjel azt kisugározza.

A Terophile idézése után következik még nyolcz „Mária imádság“; s mikor a kincsesók a könyvet idáig, napkeletnek fordulva ledarálták; akkor végre megjelenik Terophile; nagy zörgést és csattogást visz ugyan véghez; hanem azért a temérdek sok Ferdinánd korabeli tallérokat és forintokat, meg a karbunkulusokat lerakja, ahova parancsolják neki.

Mikor aztán Terophile lerakta a kincset, a fejére kell olvasni az „elküldő imádságot“; s arra aztán a szellem eltávozik; s ekkor a kincsesó-társaság testét lelkét az összes angyalok, arkangyalok, pátriarkák és próféták s a világon kiosztott összes teljes bucsúba ajánlván, — végre megosztóznak a — véghetetlen nagy csalódáson. Mert hogy valaha egy kincsesó-társaságnak alkalma lett volna, a Terophile által hozott Ferdinánd-féle jó aranyokon és klenódiumokon is megosztani, — már olyan eset nincs följegyezve a krónikában.

De még olyan eset sincs, hogy valamely

társaság előtt Terophile ur, szerelmes szép ábrázatját bemutatta, vagy a tömérdek kincsből egyetlen darabocska mutatót hagyott volna.

A kincsásó krónikák elvezetnek legfőlebb a zörgésekig, csattogások és ijesztgetésekig; de aztán ott be is végződnek rendesen.

Igy végződnek a könyvnélküli kincsásások is rendesen az — ásásnál; a fölültetett társaság rendesen csak akkor veszi észre, hogy lóvá van téve, mikor már anynyi fáradsággal egy kútat is megáshatott volna.

És nem is lehet ez máskép. Az egész kincsásó história csak annak hajt egy kis hasznót, aki a társaságot fölbirja lovallni; aki eltünteti a szellem számára a kitett sült csirkét; vagy aki jó pénzért eladja a kincsásó könyvet, — vagy még inkább aki beszegődik a vállalatához. — diákos embernek.

Mert vegyük azt az esetet, — amit különben se engednek el a kincsásók, hogy akár könyvből, akár könyvnélkül meglehetne valamiképen szerezni a földalatti kincseket; vajon képzelhető-e olyan nem is hét, de két vagy három emberből álló társaság, amelyikben legalább egy olyan ne legyen, aki csak anynyi kétkedést meg ne engedjen magának, amenynyi már az emberi természetben benne van; hogy valahányszor valami olyan munkába fog, melynek vége nem bizonyos s melynek jó végét úgy óhajtana, legalább föl ne sóhajtson a dolog

kezetén: „Oh uram istenem, vajon lesz-e sikere munkámnak?!“

De az imént sokat is mondtam, hogy két három ember közt akad hitetlen; — úgy kellett volna mondanom, hogy van-e a világon egyetlen ember, aki oly bizonytalan munkába fogván, mint a kincskeresés; azt az előbb említettem sóhajtást el nem követi.

Vagy van-e egyetlen olyan ember, aki — ha már épen anynyira kerülne a dolog, hogy a képzelt kincsörző szellemek zörögni, ordítani, csattogni, sőt rémitő állatok alakjában a kincsásókat ijesztgetni kezdenék, aki már a szokatlan földöntúli szellemek zajongására s arra a gondolatra is, hogy most soha nem látott, másvilági gonosz szellemekkel kell szembe szállania, — csak egy kicsit, s csak egy kis pillanatnyi időre is meg ne ijedne?!

Már pedig az a könyvbéli és könyvnélküli kincskeresésnek is legeslegelső szabálya, hogy a sikerben föltétlenül hinni kell, s megijedni nem szabad.

Ez a szabad, és ez a kell tehát minden kincsásás és kincskeresés megölő betűje. Mert ha csak egy tagja is a társaságnak csak olyan kicsit kételkedik is a sikerben, amennyi abban a sóhajtásban benne van, hogy: „vajon lesz-e sikere a munkának?“ vagy ha csak anynyira megijed is egy kis szempillantásra; amennyire az emberi természetnél fogva valami váratlan zörej még a legbátrabb embert is megszokta egy perczre ijesztetni s méginkább a babonás embert:

— már akkor eltűnik a pénz az ásott helyről; s nem fogad szót Terophile, akárha száztizenegyszer idézze is őt valaki, a legválogatottabb rimánkodásokkal és fenyegetésekkel.

Miután tehát e két föltét el olyan, hogy az ember azt, istentől adott természeténél fogva be nem töltheti; józan észszel bíró ember azonnal belátja, hogy az egész pénzkereső-babona, teljesen lehetetlen dolog.

Lehetlen volna még akkor is, hogyha olyan igaz volna is az, hogy a kincs lánggal tisztítja magát, mint milyen nem igaz; ha továbbá olyan igaz volna is az, hogy a földalatti kincsekre Terophile, vagy mi a száz ördög vigyáz, s hogy az a kincs imádságra, vagy ásásra a föld méhéből kimozdul; — mint amilyen nem igaz és nyomorult csalás az egész kincskereső tudomány.

Mert az, aki ezt a kincsásás mesterségét kitalálta s arra jó tanácsot, vagy irott könyvet árul; legyen az jezsuita vagy hitetlen; mindenképen leszámolt a körülményekkel s jól tudja, hogy ha száz meg ezer kísérleten se boldogul a kincskereső-társaság, őt csaláson fogni nem lehet, mert előáll a kincskeresés első szabályával: „föltétlenül hinni kell; — s félni nem szabad.” Azt pedig, hogy a társaságban ki hitt s ki félt? — magáról ugyan mindenki tudhatja, de már másnak belsőjébe, veséjébe be nem láthat; s érte jót sem állhat; s így ha századszor se sikerül a kincskeresés, — a kincsásás babonás

hitével megvert ember, sohse hiszi magát a család ostoba áldozatának; hanem a sikertelenséget egyik kincskereső társa kétkedése vagy félelmének tudja be.

Azért is oly veszedelmes ez a babona, mert aki egyszer bele esett; az soha, vagy csak akkor gyógyul ki a betegségből, mikor már egész életét, egész vagyonát elfecsérelte. — Még veszedelmesebb pedig azért, mert egy bolond százat ránt magával a henye, dologtalan, naplopó életre; melyben minden nap Szentheverdel napja s minden munka benne, csak az imádság.

Pedig a jó Isten előtt csak az az imádság kedves, amit az ember munka előtt és után mond el.

Mert jöllehet, tetszetősebb lenne az ötszáz-ezer darab aranyat, tallért és forintot vénaszszonymódra össze imádkozni, — mint annak csak a százezredik részét is izzadságos, böcsületes munkával megérdemelni s megkeresni; de jó lesz meggondolni, vajon mi lenne a világból, ha egyszer a pap letenné a könyvét, a mester a szerszámát; a szántóvető ott hagyná az ekeszarvát; gazda-ember gazdaságát s bíró az igazság fontját, s be állana az egész emberiség kincskereső herének; életét imádkozásban töltvén, folyton csak Terophilét idézné, egy kis Ferdinánd-korabeli jól elkelő aprópénzért.

Eszembe jut itt egy régi mese; amit jó lenne minden gyerekeknek könyvnélkül megtanulni.

Egy öreg embernek volt három fia és egy kis szőlője; ebből a szőlőcskéből szorgalmas munkával tartogatta az öreg magát és három fiát. A gyerekek azonban hideglelést kaptak a munkától; s az öreg belátta, hogyha ő elhal, gyermekei nem fogják megművelni a szőlőt s meg nem birnak élni.

Azért fogáshoz nyult. Mikor érezte, hogy már halála közeledik; ágyához hívta gyermekeit s mint egy régi titkot, azt beszélte nekik, hogy a szőlőben egy öreg tőke tövében töménytelen sok kincs van elásva; csak keressék szorgalmasan, s bizonynyal megfogják találni.

Amint az öreg meghalt; rögtön neki állott a három fiú a szőlőnek; jól megforgatták a földet a tőkék körül; s bár első munkára kincset nem találtak; el nem csüggedtek s várták a másodiktól.

A kora tavasz már munkában érte őket s csak késő ősszel állottak ki a sorból. Kincset ugyan sem az első, sem a második évben nem találtak; de a jól megmunkált szőlő jó termést adott, s az esztendei munka, szép pár száz forint hasznót hajtott nekik. — S amint évről évre szorgalmasabban kutatták a kincset; a szőlő évről évre több-több hasznót hajtott s az első öt esztendő végén szép tőkepénzük maradt. Már ekkor rájöttek a jó öreg szándékára, ki őket dologhoz szoktatta; s rájöttek arra is, hogy a kincset is megtalálták, ha nem is a földben, de mindenesetre a szőlővesszőn, az arany színű fürtökben. S a folytonos kincs-

keresésben anynyira megszokták a munkát, hogy a kis szőlő valóságos aranybánya lett szorgalmuk s becsületes munkájuk után.

És ha az a sok kincsásó, akit az anyaföld megszivel a hátán, a haszontalan munkát mind jobb helyre fordítaná, de sok arany kerülne ki a földből bor és búza képében; s de sok nyomorult koldussal kevesebb volna a világon, akik csak a dolgos ember kegyelem kenyerét fogyasztják; s akiket a pénzkérés, a folytonos dologtalanság és imádkozás rontott meg egész életükre.

Megigértém annak a szegény szerencsétlen öregnek, hogy elhallgatom a nevét, de mikor azt mondtam neki, hogy könyvbe teszem a históriáját szomorú példának; könnyezve azt felelte: küldjön az úr abból a könyvből az én vidékemre is legalább egyet; s név nélkül is én rám mutat az inges gyerek — belőle. Hanem azért küldje az úr; legalább hadd tanuljon más ember az én káromon.

A vallásos babonák.

Már a könyv elején említettük, hogy a tudatlan és babonára hajló ember még a legtisztább isteni vallást is megszenstegteleníti a maga túlzásaival. S a vallásosságot, mely az ember szívét és érzelmeit megnemesíti; valóságos beteges rajongássá túlozza, mely aztán az ily szánalomra méltó embernek még azt a kis józan eszét is elbutítja, amivel az anya-

természet minden teremtményét fölruházza. Az ily ember a tiszta hitet, mely a tudással megfér; — balhitté rontja, mely már minden tudománynak esküdt ellensége.

Maga a vallás is küzd a balhit, vagyis az úgynevezett lelki tévelygés ellen; a tudomány a vallásnak segítségére megy; de aki egyszer lelki sötétségbe tévedt; akit a babonáság körmei közé kapott; nem igen segít azon se erkölcsi, se tudományos oktatás.

S talán épen a babonáságnak az a része legveszedelmesebb; a mely a vallásosság túlhajtásából; az úgynevezett istenességből származik; veszedelmes azért, mert hatását alig lehet kiszámítani, s az ily lelki tévelygés többnyire örültségben végződik; de veszedelmes azért is, mert a túlzott vallásosságból származó babonáknak, vége hossza alig van. Ilyen babonák a csodák ezrei; ilyenek a vallásos rajongás; és a képzelődés szüleményei, a jelenések; ilyenek az ismertebb csodálatos alakok: a meztelenek és bőjtölők, — a csoda és jóslátók és hallók; ilyenek végre az ördögtől megszallottak és a stigmatizáltak, vagyis vérző szűzek.

A csodák.

Sok oktan könnyenhivésért meg kell a szegény ember erszényének nyilnia; de talán egyért sem oly gyakran, mint a csodatörténetekben való hiteért. Pedig talán nincs is

olyan babona a világon, amelyik több hívőre találna, mint a leglényegtelenebb csodatörténet.

Vériben van az már az embernek, hogy különösen szereti az olyan dolgot, amit szegény eszével föl nem ér; s így magyarázható meg az is, hogy mikép terjedhet el oly gyorsan egy-egy mondva csinált csodaeset hire, hogy harmadnapra már a hatodik határban beszélnek róla — széltében hosszábau.

Az ilyen csodatörténet pedig úgy szokott ám teremni, mint a gomba; — ha jó esős idő jár rá.

Most egy pénteken hajnalban süttött kenyér válik kővé; majd valamelyik ablakon megjelenik a Mária képe; amott a szent lélek röpköd az iskolában galamb képében; itt meg valami ijedt szent kvártélyozta be magát egy kútba; a másik faluban egy hegyszakadásban, valami szent kép termett a sziklafalon; — a hodáji öt halom tetején pedig egy menybéli levél érkezett az égből, amelyiket csak a jók látnak; a roszak elől pedig elfordul. — Meg a jóságos ég tudná mi? és hányféle csodálatos dolog az, ami időközönként majd itt, majd ott „megmutatódik“, s aminek anynyi hívője akad egy két nap alatt, hogy egy hétre bucsújáró hely lesz a csodás vidéken; s a második héten már a hívők számára fölépülhet egy kis kápolna — fából; s a jámbor csodanéző bucsúsok részére egy terjedelmes kocsmá, — kőből.

Egyszóval ilyenféle olesó csodákban mai napság — nincs hiány; ámbár irva van, hogy az isten senki kedvéért csodát nem tesz.

Bizon nem; minthogy okos ember nem is hisz csodában. Hitt régebben, mikor még nem forgott a tudomány olyan közkezen, hogy ma már az iskolás gyerek a legcsodálatra méltóbb csodának, is helyes és természetes magyarázatát tudja.

Igenis, a tudomány előtt nincs csoda; csak a tudatlan ember hisz abban. És aki csodákat hirdet, az bolondit. S bizonynyal meg van abból a haszna.

Igaz, hogy az ily csodáknak készpénzül elfogadása, nem káros közvetlenül; hanem annál károsabb hatásaiban; mert aki minden hóbortos dolgot készpénzül vesz, — az a többi babona iránt is sokkal fogékonyabb; — eltekintve attól, hogy sokan bizon a legcsekélyebb babonának is érzékenyen fizetik meg az árát.

Azért foglalkozunk a csodákkal is; mint hatásaiban káros babonákkal.

A leggyakoribb csodaeset az, mikor valamelyik gazdasszonynak a kenyere kővé válik. A babona szerint, mert talán nagypénteken, vagy ünnepnapon mise alatt sütötte. Hanem csodák csodája, ez a csoda csak olyan rossz gazdasszonyok kenyérére esik meg, aki a kenyérnek valót, még búza korában becserélgeti a sarki kis boltosnál — pálinkáért; aztán mikor ráesik a ke-

nyérsütés, akkor meg a boltra szorul kenyérnek való lisztért.

Kővé válik biz az; nem ugyan olyan kővé, amiből házat építenek; hanem olyan forma kővé, amilyenné egy tésztából dagasztott kenyér válhatik; s amelyet nem szeghet fel a legélesebb kenyérvágó kés.

Ilyen követ kell, a kővéválás alatt érteni; s amit én láttam, pedig láttam már eleget, — egytől egyig ilyen volt.

Bezzeg az ilyen csodának aztán híre szokott futni; százan is járnak a kenyérnek, meg a gazdasszonyának csodájára, aki bizon nagyot vétkezhetett, hogy az Isten így megczéégerezte a betevő falatját.

Igen is nagy bűnt követett el az a gazdasszony; azt a bűnt követte el, hogy a jó búzát beitta; s a rossz lisztet megvette.

Mert csak ebben van a csodának magyarázata. Tavaly nyáron kerekre kitudódott, egy ilyen kővévált kenyér nyitja.

Egy láposalji gazdasszony is úgy járt a boltbeli lisztel, hogy kővévált a kenyere. Hanem anynyi esze mégis volt, hogy a szégyent ne hagyja magán száradni; tehát fölpakolta az egész sütet kenyeret s bevitte a hátán a központi szolgabíró úrhoz, hogy az igazítsa el a dolgát.

A bíró úr aztán el is igazította emberül; mert első dolga is az volt, hogy lárma ütés helyet szépen rajta kapott a sarki boltoson,

s azt a zsák lisztet, amelyikből az asszony követ sütött, szépen elkonfiskálta.

A lisztet megvizsgálták aztán a vármegyén; abból aztán kitűnt, hogy abban csak három rész a liszt, a negyedik rész pedig gipsz por.

Igy aztán kisült a csoda is, meg a sarki boltos élelmessége is; mert a gipsznek az a furcsa tulajdonsága van, hogyha vízzel keverik a porát, magától is összeáll és megkövesedik; hátha még az ember valóságos jóféle élesztő ágyat vet neki, aztán jól összegadagasztja, gyomrozza; s végre még pattogó rőzse tűzön is kisüti a lelkét. Bizon az volt a száz csoda, hogy a szorgalmas gazdasszony mindjárt kész malomkövet nem szedett ki a kemenczéből, a bevetett kenyerek helyett.

Igy szokott a kenyér kővé válni. Tíz közül legalább kilencz. A tizedik meg keletlen és dagasztatlan állapota miatt szárad össze; hanem a babonás nép előtt, már az ilyen összeszáradt kenyér is kő-számban szokott menni.

De sokkal veszedelmesebb csodák is vannak a világon; olyanok tudni illik; amelyik mindegyikénél somfordál ugyan egy ilyen sarki boltosféle ember, — csak hogy az ilyennek az esze sokkal jobban ki van bélelve gonoszsággal, mintsem hogy a hunczfutságon lehetne őket fogni; de maga a csoda dolog is, mit az ilyen megcsiphetetlen világcaló — csinál, anynyival gonoszabb természetű; mert

az a könnyen hívő és vallásos emberek hitébe kapaszkodik; s a tudomány betűivel igen nehezen lehet a csoda történet valótlanágát, vagy megálhatatlanságát kézzel foghatólag bebizonyítani.

Ha valaki példának okáért azt mondja, hogy itt ő előtte egy fehér, vagy egy fekete alak áll; de ezt rajta kívül senki nem látja; akkor legfőlebb azt lehet mondani, hogy ez az ember őrijong, képzelődik, vagy hazudik; de hogy csakugyan nem lát semmit, azt bebizonyítani nem lehet, s így mindig akad olyan ember, aki azt mondja: hogy ez csoda-látás.

Ezekhez a csodákhoz tartoznak az előbb említett Mária, szent lélek, vagy akármi-féle szentek jelenései; képeknek vagy menybéli írásoknak megtalálása, vagy ilyen jelenések meglátása, az ily helyekre való elzarándoklás és búcsújárás által nyomorékok meggyógyulása; s több ezer, meg ezer féle olyan csoda, amelyekben az emberi kapzsiság, világámitás, és haszonlesés játszik a főszerepet.

Mert az ilyen csoda-eset nagyon jövedelmező üzlet szokott lenni. Miután minden ilyen csoda-történet helyé rendesen igen látogatott búcsúhelyiyé válik; ahová pedig sok ember jár búcsúra, ott kereskedőnek, kocsmárosnak rendesen jó dolga van, így hát nem csodálkozhatunk valami nagyon, ha édes hazánkban majd minden esztendőben hol itt, hol amott

meg-megesik egy kis csoda, s egy-egy bucsúhely keletkezik.

Száz eset közül hadd mondok el egy párt.

T.....a mezővárosában alig néhány esztendeje, egyszerre híre futott, hogy a szent lélek röpköd galambképében az iskolában. Egy öreg asszony látta meg először; s bár a tanító bizonyozta az ellenkezőt; — mégis már másnap egy pár gyerek akadt, aki ráfogta, hogy ők is látták a galambot. A dolog aztán anynyira haladt, hogy néhány nap múlva be kellett az iskolát zárni, mert nemcsak a környékről, de három, négy napi járó földről is érkeztek bucsúsok, a szent lelket meglátni. Persze megörültek ennek a kocszmárosok; mert két garassal fölrugott a bor ára, s ahogy lehetett, maguk tóditották a dolgot, olyan formán, hogy utoljára már a hatóság is megsokallotta. Kurta vallatóra fogták a szentlélek-látókat; a vallatásból aztán az sült ki, hogy épen a fölvilágosodás szent lelke volt az, amelyik soha se járt abban a városban.

Az öreg asszony azt vallotta, hogy ő, az iskola előtt elmenve, olyan szentlélek formát látott az iskola pallatán végig repülni; — a gyerekek közül egy pár szintén úgy mondta, hogy valami fényeset láttak a pallaton. Legtöbbet mondott azonban egy istentelen vásott fiú, aki bevallotta, hogy a szent lelket ő csinálta egy kis tükör darabbal; azt izgette-mozgatta; hogy a napnak

a pallatra vissza verődő fényével mulatságot csináljon az iskolának.

Igy sült ki aztán a tükörből a t—i szentlélek; s a kétheti bucsújárásnak maig megmaradt egy czifra közmondásban a nyoma: „Megfogták, mint a t—iak a szentlelket!”

Sz—en pedig, egy tanyán az 1850-es esztendőben a Mária jelent meg, egy elhagyatott, összevissza tatarozott, viskónak az ablakában.

Ez a viskó valamikor jobb életet látott; de hogy a hozzá tartozó 50 hold föld mindig csak széksót termett, bizon a gazdája már a világtól akart bucsút venni. Sokszor is emlegette, hogy egyszer a szomszédai fölakasztva találják.

A helyett azonban általános bámulatra az történt, hogy egy szép reggelen, megjelent neki a Mária s miután megvigasztalta, hogy semmitől se féljen, mert ő gondviselője lesz egész életére; kapta magát s kisdédét a kis Jézust karjára szorítva, kiült a házikó ablakába egy üveg táblára.

Legalább úgy beszélte el a szegény desperatus gazda, aki már kétségbeesésből föl akarta magát kötni.

A szomszédok összefutottak a csodára; és csakugyan úgy találták; amint a gazda beszélte: Ott ült a szent szűz az ablak üvegen, karján tartva fiát.

Valóságosan úgy volt ott leformálva, mint

ahogy régi képekben a gyöngyös Máriát szokás volt ábrázolni fölül keskeny, alul szélesre terjedő ruhájában.

Mit mondjak többet; elég az a dologhoz, hogy két hét alatt ezer meg ezer ember zarándokolt az ablakban ülő Máriához; s az elhagyatott széksős föld aranybánya lett a gazdának; mert egyszerre három kocsmá nyílt meg a portáján s abban se győzték enni, meg innivalóval a sok bucsúst.

Azonkívül az élelmes gazda egy perselyt akasztott az ablak elé — kápolna építésre; mert az a putri csak úgy nem maradhat, ha már a szent szűz, hajlékul választotta. A persely tartalmával aztán a gazda, maga-magának estenkint beszámolt s eltette a pénzt jó helyre. S azonközben csinált magának szép terveket, hogy majd azt a viskót megveszi magától, — jó pénzért — templomnak; aztán ő lesz a templom pátronusa, és örökös gazdája, sat. sat.

De még jobban is megindult a dolog akkor, midőn az egész környéken ismeretes Sármány, a szegény nyomorék; aki minden országos vásáron meg bucsún, két lábát nyakában hordva irgalomra indította az embereket, — egyszerre a csodakép érintésére meggyógyult. Valósággal meggyógyult; leszedte lábait a nyakából; elhányta kézi kis székeit s a saját lábán járni kezdett.

E csodára aztán ujult erővel megindult az alamizsna-szüret.

Szóval a kétségbeesett gazda, az akasztófa kötélénél és a mestergerendánál, jobb mentő horgot talált magának; mert az ablakban ülő Mária tizszeresen behozta már pár hét alatt az ötven hold széksó termő földnek az árát; még ha az a legjobb búzatermő föld lett volna is.

Csak egy kis hiba esett a számadásban; egy kicsi csak; hanem ezzel a hibával aztán a levegőbe repült az egész összeadás és sokszorozás.

Harmadik nélkül számolt az öreg.

Ez a harmadik pedig a városi tanács volt, aki jó későn ugyan, de mégis csak neszét vette az ablakon ülő Máriának; ki is küldött rögtönösen négy darab zsandárt a helyszínéres ezek aztán szerencsésen beszállították a tanács színe elejébe az ablakot, a rajtaülő Máriával, de sőt mi több, magával, érdemes gazda, s reménybeli templomkurátor urammal egyetemben.

Mintha most is látnám az öreget, lekonyult fejjel haladni a négy zsandár között, ölében tartva az ablakot, Máriát és szent fiát.

A furcsa kíséret után pedig ezer meg ezer ember, — ásszony, tódult s ami még furcsább, ezek nem a zsandárokat, hanem a gazduramat akarták — megkövezni.

Erre a dologra sokan emlékezhetnek Sz—d városában. Még jobban emlékezhetnek pedig azok, akik a széksó-kápolnára nagyon is meggondolatlanul hányták a perselybe a pénzt; amiből ugyan kápolna sohasem épült.

A Máriás-ablak csoda története aztán a tanács előtt ért véget; az ablak egyszerűen az idő viszontagságainál fogva megvakult üveg volt; melyre bizonytalan kékes szürkés, zománcz színben olyan alakot rajzolt az idő, melyet egy kis képzelődéssel Mária képnek is el lehetett fogadni.

Ez a kép tűnt az öregnek a szemébe, mikor már a saját becses személyisége föl-kötéséhez készült; s hirtelen másra határozta magát s a két baj közül a kissebbet választotta. A képről elmondta a mesét; s akadt elég, aki azt elhitte.

Hogy pedig a jó jövedelmet biztosítsa; megfogadta ötven váltóforintért a Sár-mány koldust, aki jó üzletnek találta, hogy a szent kép csodatévő ereje által már egyszer valahára leszedhette fényes nappal is a nyakából a lábát; holott eddig csak akkor járhatott egyenesen, ha senki nem látta.

A koldus kenyérkereseten se vesztett semmit a fordulattal; mert most még több alamizsnát kapott, hogy meggyógyult — nyomorék lábait mutogatta.

Külömben Sármány urat, a bucsújáró hely bezárása után, — újra lehetett látni akármelyik szomszéd országos vásáron, meg bucsún; ahol ismét nyakába szedett, nyomorék két lábával, irgalomra indította a jólelkű emberiséget.

Csak az öreg gazda járta meg keserve-sen; mert a világcsalásért, öt esztendei bör-

tönre ítélték; hanem az ájtatos adakozók nem kaptak vissza a „templom-alapból“ egyetlen krajczárt. Sőt maga az öreg se élvezhette az alapot; mert a zsandárokat megneszelve elásta az összeszedett pár ezer forintot; s nem is ásta föl többé. Benn veszett a börtönben; valami járványos betegségben.

~~~~~

K—t mezővárosában pedig éppen a múlt heteken esett meg a csoda, hogy egy gazdember kútjában szállást vett szent Miklós. Természetesen itt is hamar fölkapták a bucsújárast, s az ájtatoskodókat alig bírta két kocsmá kielégíteni. Ez az élelmes bucsúhely azonban rövid véget ért; mert a szolgabíróság már a második héten betemette a különös kút-lakást. De talán maga a lakó is benszorult, ha nem volt anynyi esze, hogy ideje korán kihurczolkodjék belőle.

Különben éppen ezzel a szent Miklóssal történt az a furcsa história; hogy, mikor a kút gazdája, a jobb üzlet tekintetéből az öreg K. esperestet megkérte, hogy szentelje föl a kútját, mert szent Miklós van benne; az öreg úr, aki sokkal derekabb pásztora a népnek, semhogy ilyen babonákkal még maga segítsen elbutítani őket, kerekre kiebrudalta a kocsmáros urat.

Nesztét vevén azonban, hogy a nép tömegesen zarándokol a szent vizre, meg a szomszédságban levő szentelt kútvízzel megkeresztelt borra; kiment a helyszínére s prédikált

a népnek arról, hogy milyen csalásnak lettek áldozatai. A butábbak persze haragudtak az öreg papra; de az kereken kimondta, hogy még ha igaz volna is a dolog, az olyan szent Miklós életéért ugyan egy fabatkát se ad, aki magának külömb lakást nem talált a kocsmáros kútjánál.

S épen ő volt az, aki a világcsalásra a hatóságot figyelmessé tette, s két hétre a szentkút be lett temetve; de a két kocsmának a bejáróját is fölverte ám a gyöp.

Es százféle ilyen csodatörténetet, beszélhetnék el egy végből s sovány vigasztalásul legyen mondva; ez oldalról nem csak a mi népünknek van gyöngéje. Más világnemzetek is nyögnek ebben a bajban. Hogy épen említsek egyet azokból is, miknek hire hazánkba a kártékony ponyváról vett históriás énekek által jutott el, fölhozom a híres arcisi csodaképét; melyhez Franciaország elmeszegényei még nagyobb számban zárandokolgatnak, mint a t—i galambképű szentlélekhez; az sz—i ablakban ülő Máriához vagy a k—i kútban lakó szent Miklóshoz.

Pedig a híres arcisi szent kép, mely a mese szerint Arcis falu mellett egy sziklán termett, — semmivel sem külömb legény, mint az ablakon ülő Mária. Valaki oda akasztotta egy hegy szakadékba, ahol egy hegyi forrás patakzott s egy hét alatt ott is történtek olyan csoda-gyógyulások, mint a szegény Sármany, ötven váltó forintért kiegyenesedett lábain.

Ha tehát valakinek a arcisi csodakép háromkrajczáros históriája a kezébe akad, mindjárt tudhatja, hogy hányat ütött Arcis faluban az óra.?!

Ha pedig azt meggondoljuk, hogy mennyire szereti ami jó magyar népünk, ami tót, szlovén, bogár s. egyéb ájtatos testvéreinkkel egyetemben — a bucsújárást; — valóban azon kell csodálkoznunk, hogy már valamenynyi falunak, ahol csak egy kis kurta kocsmá megfér, még nincs külön egy-egy kútban ülő szentje.

Mert nem akarunk megbotránkozni azon, ha akármelyik atyánkfia egy kis bucsú-kirándulást tesz hébe-kórba, hogy ájtatos imádságát valami régi szent hírben álló templomban elvégezze; mert azt minden ember tudja, hogy aki istenéhez térve szívéből kiimádkozza magát; az imádságban mindig nagy lelki megnyugvást talál.

De igenis megbotránkozunk azon módon, amiként a bucsújárások mai napság divatban vannak. Mikor egész népvándorlás megindul a legnagyobb munka időben bucsút járni; öt, hat, tíz napig tartó útra; aztán az ájtatosság helyett a kirugó fiatalság a hosszú utat, az együtt utazást, élést és hálást, a legnagyobb erkölcstelenségek s tivornyák gyakorlára használja föl. Midőn a bucsúsok egy tizedrésze nem tisztult ájtatossága végzésére, hanem elbutult elméjével csakis csodák keresésére jár a bucsúkon; kilencz tizedrésze pedig azért, hogy dologtalan és henye kirán-

dulást csináljon s a bucsú örve alatt egy pár vig napot töltsön. A nagy rész tökéletesen az öreg Döcsi bátya hitvallását követi; aki elment a híres radnai bucsúra; aztán hazajövet, mikor kérdezték tőle, hogy tetszik neki Radna? Azt felelte rá: „Egye kutya Radnákat; még csak egy jó pohár bort se ihattam benne!”

Mind ennek pedig az az oka, mert jó népünk esze, mesterségesen ki van csavarva helyéből; azért a mai bucsúk, — el hozza még az isten azt a jó időt, maguktól is hitelüket fogják veszíteni; amint a nép gondolkodni kezd s kikutatja okát-módját a bucsúbeli csodáknak.

Hogy ebben segítsünk valamit; — csak azt kell elbeszelnünk, hogy milyenek voltak azok a régi bucsúk, amelyek valódi áldásai voltak a szenvedő emberiségnek; nem ugyan csodáik által, hanem nagyon is természetes úton. Aki gondolkozni tud, egyszerre megérti, hogy mit tartson azokról a csodákról, amik a bucsún történni szoktak.

Régen régen, még az emberiség őskorában; a keresztényeknél pedig Jézus azon szavai óta, miket a bélpoklosnak mondott: hogy „menjen és fürödjék meg a Jordán vizében”; — nagy bizalma volt az emberiségnek a gyógyvizekhez és forrásokhoz. S a szentirásbeli bélpoklos óta, sok millió és millió ember köszönheti egészségét a gyógyító erejű vizeknek.

A legrégibb időkben ezrenként jártak a

hivók és betegek oly helyekre, amerre a jó anyatermészet gyógyforrásokkal áldotta meg a vidéket. Sánták, bénák, köszvényesek és fekélyesek; mankón járó nyomorékok és gyöngélkedők, sok-sok napi járó földről elgyalogoltak, vagy vitették magukat a jóféle gyógyvizekre, s italul és fürdőképen használva, gyógyulást találtak általuk.

Az ilyen gyógyforrásokhoz való zárándoklásnak igazi utódai, a mai gyógyfürdőhelyek; hol mai napság is ezeren és ezeren áldják a jó természet gyógyító erőit.

Nem egy, de száz olyan embert nevezhetnék, ki a gyógyfürdőre mankókon ment; és azok nélkül jött haza.

A tudomány kifejti, hogy mily betegségnek, mely ásványnemekkel telített fürdőhely a gyógyítója; s így a sánta meggyógyulását mai napság nem tartja senki csodának.

De régentén; mikor a tudomány még gagyogni sem birt, mint a bölcsőben fekvő kisded; s az emberek egyedül vallásos érzésük után indulva, minden természet fölötti tüneményt istennek; vagy legalább valamely jó vagy gonosz szellemeknek tulajdonítottak; eltelve a katekizmus és biblia számtalan csodatételeivel, — ily rendkívüli gyógyulásokban, a bibliabeli csodák nyomán, szintén csodát találtak. — Csodának hitte nem is remélt gyógyulását a beteg; és csodának hirdette annak örvendező rokonsága; csodának hitte a nép s legfőképen csodának hirdet-

te azt az egyház, mert egy ily újabb csodatörténet, nemcsak a hívőket erősítette meg hitükben; de sok hitetlent is áttérített az egyház kebelébe.

Azért az egyháznak első gondja volt; hogy ahol egy újabb gyógyító erejű forrás nyílt, oda azonnal templomot építtetett, és kolostort. A kolostorba szerzeteseket telepített, kik az oda zarándokló népek ezreit ellátták minden lelki és testi szükségletekkel. A bucsús nép viszont ajándékokkal, szent adományokkal segítette a szerzeteseket s hálaajándékokkal fölékesítette a templomot. A szerzetesek aztán igen természetesen a gyógyvizek erőit a vallásos érzelm terjesztésére használták föl; a gyógyulásokat csodáknak keresztelték, s azokat az isten és a szent szűz, vagy egyéb szentek érdemeinek tulajdonították.

Igy keletkeztek régenten a bucsúhelyek és azok csodái; s midőn a buzgó népben már vérré vált a rajongó hit, és vakbizalom a bucsúk csodatévő ereje iránt; már később egy újabb bucsújáró hely keletkezéséhez nem is volt szükség gyógyforrásokra és jó vizekre; elég volt csupán annyit elhíresztelni valamely helyről, hogy ott a szent szűz, vagy másféle szent a sok közül, megjelent valami jámbor barátnak; vagy egy istenes embernek, s arra szólítá föl az illetőt, hogy azon helyen kápolnát építsen.

Ha a kápolna fölépült; a bucsúsok, mint

a „szomjú szarvas a forráshoz“, úgy siettek a csodatévő kápolnához.

De ha nem is volt gyógyviz a bucsúhelyen; azért csodás gyógyulások napirenden voltak; ha nem is épen bénák és sánták épültek föl a nyomorból; de akadt mindig egy-két vallásos rajongó, egy-egy lelki beteg, egy ördögtől megszállott; ki a csodatévő helyen meggyógyult; vagy kiből a tizenkét barát kifüstölte, kigერgette az ördögöt.

A barátoknak jól ment dolguk; s egyébbel nem gondoltak, csak hogy — ezentúl is jól menjen; s ha időnkint csökkent a bucsúlátogatás; egy-egy újabb ördögűzés; — vagy olyan Sármány-féle nyomorék meggyógyulása rendesen fölfrissítette a bucsúhely jó hírét és megkétszerezte a látogatást.

Mint látjuk; ezen utóbbi bucsújáró helyek; már inkább csak a vallásos érzületre és az emberek könnyen hívésére építették; — ezekből aztán már nagyon természetes, hogy a jó haszon és könnyű élet szempontjából, a röpkedő szentlélek; az ablakban ülő Mária és a kútban lakó szent Miklós gazdái is kedvet kaptak bucsújáró helyek csinálására.

Láttuk, menyőnyire mentek velük; de fájdalom azt is láttuk, hogy könnyen hívő is akadt elég a horgon, akik a „perselyt“ megtöltötték.

Mindezekből tehát láthatja, aki erővel be nem hunyja a szemét, hogy miféle fán terem-

nek a mai bucsújáró helyek és azok csodái; ezért tartjuk mi károsnak azt, hogy a nép horogra megy; ott hagyja legégetőbb mezei munkáját s napokig tartó bucsúra jár, hogy egy heti fáradságos és költséges út árán csalódást vásároljon.

Aki igazán ájtatoskodni akar, az buzgóságát a saját faluja vagy városa templomában is elvégezheti, s akit jó szive alamizsnálkodásra készít; az, ha körül tekint, közelében is talál gyámoltalan szegényt, akinél jámbor adományát jobban elhelyezheti; aki pedig csak azért vándorol napokig, hogy mint az öreg Döcsi, egy jó pohár bort ihassék; az megérdemli, hogy úgy járjon, mint az öreg; ki boszszúságában a kutyával étette meg a csodatévő bucsúhelyet.

Azt nem hihetjük, hogy a bucsújárás egyhamar végkép kimenjen a divatból, mert a vallásos meggyőződés, csak lassankint alakulhat át; s a túl vallásos ember végre is azt képzei, hogy tetszetősebb dolgot tesz istennek, ha ájtatosságát még fáradságos zarándoklással is nyomóssá teszi; azonban tiszta szivből csak azt ohajtjuk addig is; hogy ha valaki épen bucsúra jár; tegye azt csupán ájtatossági célból; de ne bántsa meg a jó isten irgalmaságát azzal, hogy a bucsúhelyen csodát várjon, vagy a hazudott csodákban higgyen, s ne higgyen többet, mint megnyit a sziv tisztult érzése parancsol, — bár mily észficzamító dolgokat prédikáljanak is az istennek a bu-

csúsok fillérein élő, — méltatlan szolgálai. Mert maga az irás mondja: hogy ne higgy a farkasnak, ki feléd — báránybőrben közeledik.

A rajongók.

A vallásos babonák sok embert vezettek már a tébolyodáshoz; de milliókra megy azon szerencsétlenek száma, kik a tébolyodásig még nem jutottak, hanem megállapodtak a lelki betegség fél útján, s mint hülyék lézen-
genek és tengődnek az emberek irgalmán.

A nép elnevezi az ily félbolondokat „istenes Jancsinak“ vagy „Katuskának“, amint nadrágot, vagy szoknyát viselnek.

Aki életében már egyetlen tébolydában, örültek házában volt; föltünhetett neki, hogy majdnem fele a szerencsétlen örülteknek magát istennek, Jézusnak, Máriának, megváltónak, Judásnak, apostolnak, szentnek képze-
li. Legtöbb a világot akarja elpusztítani vizözönnel; nagy része pedig a bűnösöket megváltani. Egyik azon csodákról beszél, amiket életében már véghez vitt; másik azokról az áldozatok-
ról, akiket pokolra juttatott. Egy szóval szomorúan sok az olyan szerencsétlen, kit a vallásos rajongás, a túlhajtott vallásos képze-
lődés, a vakbuzgóság, az örültek házáig ve-
zetett. Van köztük olyan, aki fiának nyakát
vágta el örültségében; mint Ábrahám akarta
saját gyermekeét, hogy az Úrnak föláldozza;

— vannak olyanok, kik saját tagjaikat csonkították meg, hogy mártýrok ká legyenek.

Hogy az embernek elfacsarodik a szive a szerencsétlen áldozatokon, kiket enynyire hozott az isteneskedés, a szakadatlan imádkozás, bucsújárás s a csodatörténetek buzgó hívése.

Százszor anynyi azonban azok száma, akik féluton állanak s kik talán szintén elérnek a tébolyda kapujáig.

Azok a szerencsétlen képzelődők, akik folytonos istenes dolgokkal foglalatoskodva a beteges képzelődésbe anynyira bele élik magukat, hogy folyton csodás jelenéseket látnak; — menybéli intelmeket és szavakat hallanak; kik beteges képzelődésükben izenetekeket s menynyei parancsokat vesznek, hogy bőjtöljenek; ruha nélkül járjanak s a népet térítsék; s mit tudom még mi százfélét cselekedjenek.

Ezek a szerencsétlen csoda-látók, hallók, meztelenek és bőjtölők; s csakugyan nem egy vidéken beszél a nép nagy csodálattal olyan emberekről, akiknek „kinyilatkoztatásuk” volt; akiknek megjelent a Márai; akik hetek óta éheznek, s étlen szomjan vannak; akiknek teste nem tűri el a ruhát; meg a jó isten a megmondhatója, hogy hány ilyenféle csodás dolgokat mivelnek.

Az ilyen csoda-emberek aztán persze mind úgy tengődnek a jólelkű látogatók ala-

mizsnáiból; ebből él még az éhező is; aki néhol nem veszi olyan komolyan a dolgot, hanem eszik is, — legalább tejet.

Az ilyen szerencsétlenek, ha egyszer akaraton kívül ily nyomorult helyzetbe jutottak, csak úgy volnának gyógyíthatók, ha a törvény egész szigorával munkára szoríttatnának; a mindennapi kenyér fáradtságos megkeresése mellett apránként kigyógyulhatnának a beteges rögeszméből is.

E szerencsétlenek közé tartoznak az ördögöcskők, vagy is az úgynevezett ördög-től megszállottak; kik a folytonos imádkozás, az égiekkel s a pokol kinjaival való folytonos foglalkozás folytán oly rögeszmébe esnek, hogy a gonosz megszállotta, és kinozza őket. Az egyetlen gyógyítási mód, mit a hozzá tartozók az ily szerencsétlennel megkísértenek, még maga veszedelmesebbé teszi a bajt. Bucsúra hurcolják az ilyen boldogtalant; füstöltetik, szentelt vízzel öntöztetik s azonközben oly borzalmas ördögűző imádásokat mondanak a beteg körül, hogy az okos ember is valóságos ördögös betegségbe eshetik tőle.

Legtöbb ördögös van szegény oláh testvéreink között, kiknél lépten nyomon, még a legegyszerűbb betegségeknek is, mindjárt a tömjént, füstölést és ördögűzést alkalmazzák a szegény eszű pópák.

Végre némiképen ide sorolhatók a stigmatizáltak, vagy más néven vérző szű-

zek; kikről az a vélemény, hogy azok minden nevezetesebb napon, kezükön, mellükön, homlokukon; vagy pláne az úgy nevezett Krisztus öt sebe helyén, a két kéz és két láb fejen, az oldalon s végre a halántékon; tehát a hol Krisztus testét átszúrta a szög és lándzsás a hol fejét megszúrdalta a tövis korona, — bizonyos vizes — véres folyadékot izzadnak.

Nálunk a nép nem igen ismer ilyen vérző betegeket; de a ponyváról vett históriákban, sokszor olvashat ilyesmikről; azért vettem ide ezt is a vallásos rajongók, vagy is lelki betegek közé.

E vérző szűzek, tulajdonképen szintén éheznek, mint a bőjtölők; illetőleg ők is azt képzelik, hogy nem esznek semmit; vagy csak mutatják úgy; amint tudni illik igazi betegek, vagy ámítók.

Mert bizton rámondhatjuk azt, hogy tiz eset közül kilencz ilyen lelhibeteg, — csak valóságos kenyérkeresetből éheznek, képzelődik, lát és hall, ördögösködik és vérezik.

Nagy hire van épen napjainkban; s bucsúkor vagy vásár alkalmával a históriás, tiz krajczárért árulja is a gyékényen, a híres Lateau (olvasd Lató) Luiza, a francia vérző szűz történetét. Innét — úgy hiszem, ismerőse ez a híres vérző kisasszony, a mi népünknek is.

Ez a francia leány már egypár év óta úgy bolondítja a francia népet; hogy nagyobb ünnep napokon, vagy két három hetenkint

véres verejtéket izzad; és soha sem eszik; legalább mikor az emberek látják.

A lányra a jezsuiták vigyáznak és úgy mutogatják, mint egy színházi csodát.

Természetesen nem is egyéb az színházi csodánál; hiszen aki csak egyszer volt nagyobb városi színházban, biz ott láthatja, hogy a színészek milyen szépen kivannak öltöztötve, kenve, fenne a valóságos formájukból. Némelyik olyan betegre van csinálva, hogy az ember azt hiszi, háltn jár bele a lélek; a másik vaknak öltöztött; a harmadik olyan sebet rajzolt a homlokára, hogy mikor izzadni kezd; az ember igazi vért lát alá csorogni a sebéből.

Szóval az emberi mesterség ma, sok olyan dolgot képes művelni, amire, — ha az ember nyitját nem érti, — mindjárt csodát kiált.

Hát még ha van olyan tudományos ember is, aki azt nyiltan csodának prédikálja; mint a Lató kisasszony vérezését.

Hánem hát, ezer meg ezer ember látogatja a csodát, s az mind hagy ott egy két krajczárt, ha nem: forintot; s jól jövedelmez az üzlet.

Aminthogy nincs is háladatosabb és könnyebb kenyérkereset a népámitásnál; mert nincs a világon olyan bolond dolog, aminek hívője ne akadjon; s a jólelkű nép nem szokott a mértékre nézni, mikor olyan csodálatos szent embert táplálhat; aki jelenéseket látott; aki szent szókat hall az égből; — akinek teste nem tűri el a ruhát; gyomra be nem

veszi az ételt; akit az ördög gyötör; s aki Krisztus sebeiből vérezik és izzad.

És csodálatos dolog, hogy a vallási rajongás ilyen nyomorékjai többnyire akkor szoktak föltünedezni, mikor a nép legnagyobb bajokban van. Így régebben is a babonás történetek leggyakoribbak voltak valami háború; aszály, járványok vagy áradások idején; midőn a szegény ember az elemek, vagy az ellenség, mint a török, tatár uralom nyomása alatt nyögött.

Napjainkban szintén legtöbb babonás alak került elő a szabadságharcz elnyomása után, az ötvenes esztendőkből, azután az 1863-ik évi nagy szárazság s az ez időközben uralkodó többszöri choleras időszakok alkalmával.

Ekkor volt olyan nagy híre a t—i meztelen asszonynak; a hires topáni éhező takácsnak s különösen a szegedi ördögös lánynak.

Az első csodálatos szent asszony volt, aki húsz esztendő óta egy tanyai csősz házában ruha nélkül feküdt; aki ugyan maga semmiféle csodákat nem mivelt mást, minthogy egész nap egy szalmazsákon heverészett egy pokrócczal letakarva; még csak nem is beszélt a látogatókhoz; hanem ezt annál jobban elvégezte helyette az ura, egy rossz életű, iszákos tabakos; aki jobb mesterségnek tartotta az ajtónyílásban üldögélve, egy kis kegyes adományért mutogatni a bucsúsoknak meztelen

feleségét, akinek teste húsz év óta nem tűri a ruhát.

És ez az ember éveken keresztül csődített a bucsúsokat a kis kunyhóhoz; és rakta zsebre az ájtatos lelkek adományait; míg végre a kerületi csendbiztos is meglátogatta egyszer a csodás szent asszonyt: s a bucsúsok szeme láttára fölöltöztette a szegény meztelent s összekötve kedves férjével, bekísérte a vármegyére. És csodálatos! a szent asszony teste megtűrte a ruhát; s ezzel vége lett a csodának, — de vége lett a tabakos pár könnyű mesterségének is; melylyel anynyi ideig bolondították és zsebelték a könnyen-hívó ájtatoskodókat.

A topáni éhező takács azonban még furcsábban járt.

Ez a szegény atyánkfia, mert a mestersege megállott, beállt bucsúvezetőnek; s a híres bucsújáró helyeken úgy betanult a csodákba, hogy egyszer csak rajta is kiütött a szent élet.

Arról kezdett panaszkodni, hogy nem esik neki jól se étel, se ital; amire a jó emberek, próbálgatták mindenféle jóval ingerelni az inyét; azonban a szerencsétlen ember semmiféle eledelt be nem vett.

Ennek a csodálatos dolognak aztán csakhamar híre futott; s vége hossza nem volt a látogatóknak, akik az éhező szent embert akarták látni, akinek „ételt, italt be nem vesz a gyomra.“

A látogatóktól ételfélét, de még ajándékot sem fogadott el a szent takács; hanem kicsiny szent képeket árulgatott nekik, amelyeket ő a maga szent kezével megáldott. Sok ájtatos ember van a világon; aki egy ilyen szentelt kis képért, nagy pénzt se sajnál; s a takácsmester úgy vette észre, hogy azon a kis padon, ahol üldögélt, több bankót lehet szőni, mint a legnagyobb szövőszéken.

Hanem hát végre is a takács, — kifelejtette a játékból azt a közmondást, hogy: „nem tagadja meg a természetét, mint a mádi takács.“ Ennek meg az volt a természete, mint általán minden jóra való takácsé, hogy nagyon szerette az — új bort.

Hát a mi szegény takácsunk bieskája is épen új bor idején törött a szent életbe. Csunya esős, őszi napon; amikor azt gondolta a szegény, hogy ilyen itéletes időben csak nem akad olyan bolond, aki szentet nézni bucsúra indul; tehát egy jó napot akart magának csapni. Egy fertály akócska jó karczost csapra ütött a belső szobában, s jóféle, pörkölt oldalassal csiklandozta rá az inyét. És mikor így legjavában elmerülne a földi gyönyörűségben; elfelejtkezve az égiekről ép úgy, mint az ajtó závarjának előre tolásáról; egyszerre csak betoppan egy nyakig ázott ájtatos bucsús csapat; akik „éhez ő szent embert látni“ járnak. Bezzeg volt kölcsönös bámulás és csodálkozás.

Hanem a takács nem az az ember volt, aki föl ne találta volna magát; s a bámuló

bucsúsoknak kedélyesen elbeszélte, hogy az Úr Jézus az éjjel, álmában megjelent neki, s azt mondta, hogy eleget vezekelt a világ bűneiért; s mire fölébredt, megjött az étvágya.

Igy lett vége aztán az éhező csodának is; és az éhes takács azután annál jobban vendégeskedhetett a — kis képek árából.

A szegedi ördögös leány már nem anyyira csaló volt, mint valóságos lelki és testi beteg; vallási őrzöngő volt s ezenkívül a nehézség is gyötörte. Hanem a csodahívó nép azt hitte róla, hogy megszállotta az ördög.

Már kis lány korában túlzott vallásos, hogy úgy mondjuk, valóságos istenes Katuska volt a szerencsétlen teremtés. Iskola helyett csak a templomokat bújta; s dolog helyett folyton a bucújárókkal csatangolt. Belépett a „Mária szive“ társulatba, mely elég dolgot ad tagjainak — az imádkozásban. A sok ájtatoskodással a lány és szülei a szerencsétlen nehézkört akarták gyógyítani; s utoljára nemcsak hogy a betegség jobban elővette áldozatát, hanem még a vallási őrzöngés is kitört a lányon.

Sokszor órákig magánkívüli állapotban volt; félre beszélt, sirt, könnyörgött. imádkozott s egy képzelt kísértő ördögöt kergetett magától. S ha a baj nagyon előfogta, akkor sivalkodva futott minden rejtek-helyre, bújt, menekült, s a sátán csak rendesen akkor hagyott neki békét, ha a háznál lévő szolgálégény vasvillával őrizte a leányt a rejtek-helyen.

Később a baj mindig jobban-jobban hatalmaskodott; s ekkor a lánynak egy csodacsöngetyüt keritettek valahonnan, melyet Rómából hoztak a pápa áldásával. A lány nyakába kötve viselte a csöngetyüt; s mikor a baj elővette, azzal csöngetett s mint mondá, ekkor az ördög békét hagyott neki.

A csöngetyüt azonban sokszor ellopták a roszak a lány nyakából; egy nap több ízben is, s így megint csak a régi orvossághoz folyamodott, hogy bebújt a kamrába a szolgálégénynyel, aki őt ott a vasvillával őrizte.

Roppant hire volt akkoriban ennek a csodálatos dolognak; és sok olyan ember akadt, aki a vasvillás legényt is gyanúba fogta, hogy valami varázsszerrel a lányt megétette, mivel hogy a lány gazdag szülék egyetlen gyermeke volt; — a legnagyobb rész azonban szentül meg volt győződve, hogy csakugyan az ördög tartja megszállva a leányt.

Sok orvos megakarta nézni a beteg lányt, de mikor egy feléje közeledett, a lány sivalkodva elmenekült s ördögnek nevezte őket; s így a szülék később meg se engedték, hogy doktor jöjjön a házhoz.

Annál több istenes asszonyt csöditettek aztán oda, akik éjjel, nappal imádkoztak a lány körül; s nem volt az a bucsú, ahol meg nem hurczolták, s nem volt az a barát, akivel meg nem füstöltették a szerencsétlent.

Egyszerre aztán a csoda elhallgatott; csodálatosan vége lett az egész dolognak, mely

előbb az egész várost fölverte. Egyik azt beszélte, hogy a lányból kiment az ördög s a legény elvette feleségül. Másik azt mondta, hogy a lány valamelyik bucsún, útközben elhalt; a harmadik hír az volt, hogy a szülék összeszedelősködtek s kiköltöztek a városból a tanyára, vagy más vidékre. Elég az ahhoz, hogy ennek az ördöngős históriának egyszerre úgy vége szakadt, mintha elvágták volna; anélkül, hogy kisült volna, vajon igazi testi és lelki betegség gyötörte-e a lányt; vagy csak a gonoszság, melylyel még saját szüleit is képes volt bolonddá tartani.

De anynyi áll, hogy e néhány csodálatos eset, amit elbeszéltem, amint nem az első, úgy aligha is az utolsó csoda lesz, — a nép könnynehivősége miatt. Mert fogadom, hogy ha ma akad egy részeges takács, vagy tabákos, akinek a gyomra az ételt, vagy teste a ruhát el nem tűri; annak is ezrével fog akadni bámuló és segítő bolondja.

S hány száz ingyenélő talál, az úgy is száz oldalról kizsebelt szegény népnél oktan részvétre és hitelre; kik a munka helyett könnyebb dolognak tartják az isteneskedést; s látásokkal és jelenésekkel ámitják a könnynehivőket egy kis kegyes adományért.

Százával terem az olyan csaló, akiknek álmukban a Megváltó, vagy a Mária, vagy valamely szent megjelen; nekik tanítást ad, hogy azt a néppel közöljék.

Hány van olyan, aki fényes nappal is-

teni szókat hall; s azokkal a könnyen-hivőket ámitja.

Mások valami égből lebocsájtott menyei levélről hazudnak, amit leirtak maguknak s azt kinyomatva jó pénzért sütik, a jó bolondok nyakába.

Egyszóval ezer, meg ezer útja van annak, hogy a szegény, vallásos nép azon része, mely a babonát az igazi vallásossággal összetéveszti, jobbról balról kárát vallja, könnyen-hivésének.

Azért nagyon éber legyen az ember; imádja istenét, szeresse embertársát, másnak kárát ne kívánja; amint ezt a biblia tanítja; de ne higgyen a farkasnak, a mely báránybőrben közelit hozzá; amint ezt szintén a biblia tanítja.

A kuruzsolókról és a kuruzslásról.

Elértünk a babonák legveszedelmesebb fájához, a mely több bajt okoz a világon, mint amenynyit a mostoha természet okozhat. Mert amibe rossz ember ártja magát, az ugyan tiz ördög munkájával vetekszik; és korán se volt a régi boszorkányok tehetetlen átka olyan veszedelmes a szegény emberiségre, mint a boszorkányok átkozott tanítványai, utódai; a szegény ügyes-bajos népnek egyiptusi csapása: a kuruzsolók.

Annál veszedelmesebbek pedig ezek; mert a szegény embernek, különös bajában, betegségében, megrögzött bizalma van a kuruzso-

lók, a javasasszonyok, a bábadoktorok iránt.

Ezek istentelen kezére bizza a maga, apja, anyja és gyermeke egészségét és életét; orvost és patikát elkerül; s míg beteg marháját legalább gyógykovácshoz vezeti; saját bajában csak a kuruzsolók babonás kotyvasztékát szedi, s egészségét és életét titokteljes ráolvasások s ráimádkozások oltalmába ajánlja.

Ugy véli, hogy orvos és patikánál a ráimádkozás még is csak olcsóbbá kerül. Pedig az a félfont szalonna, vagy hájdarab; vagy az a kis szakajtó lisztecske, amibe a kenetetést számítják, de sokszor drágább pénzbe kerül, mint egy egész hízott ártány. Mert nem hiában szokás-mondás, hogy a beteg ágy két szájjal eszik; de a javasasszony még másik két száját is kuruzsol hozzá.

Ha aztán a baj a ráolvasásra, megkenetésre nem tágit; végre aztán ráfanyalódik a beteg atyánkfia a városi doktorra is; hanem annak már nem igen van egyéb dolga, mint hogy a beteg szemeit befogja.

Ez meg aztán jó viz a kuruzsló malmára; mert ime, akinek az isten ideit elhozá, azon már nem segít a doktor meg a patika sem!

Ilyen a korlátolt elméjű ember eszejárása!

Pedig elhozá ám a beteg idejét, nem a jó isten; de a kuruzsoló kenczeficze; s az a bűnös hanyagság, a melylyel a mi népünk

szerencsétlen betegeit annyiba sem veszi, mint az utolsó igavonó barmát.

Ez az oka aztán, hogy talán egy ország sincs a világon, ahol anynyi kuruzsló megélne egy rakáson, mint nálunk; s egy nép sincs a világon, mely anynyira bolondja lenne a javasasszonyoknak, mint a mi népünk.

És ez csak mindig a nép értelmetlenségére mutat. Mert csak értelmetlen embert lehet egy kis titkolódzással; ismeretlen hókuszpókusszal anynyira elfogulttá tenni, hogy azon a réven vizre lehessen vinni.

A titkolódzáshoz pedig a kuruzslók mesterül értenek; hisz a kenyerük.

Azt állítják magukról, hogy titkos tudományukat, a melylyel nemcsak mindenféle betegséget meggyógyítani, de sőt embert, állatot megrontani, és akárkit bűbajos itallal megbabonázni is tudnak; apáról fiura szokták örökölni; még pedig úgy, hogy akárhány testvér közül is csak egyetlen egy lehet abba avatva, még pedig rendesen a legnagyobb; mert a tudománynak csak ugy van ereje, ha csak egy élő gyakorolja.

Hogy a titokzatosságot emeljék; azt állítják, hogy azt valamelyik ős szülējük valami híres boszorkánymestertől tanulta; vagy valami égből jött írásból szedte össze; s annak titkát átok alatt el nem szabad árulniok.

Ugyancsak rejtegetik is a kenőcskészítés módját; meg a ráolvasások szavait; ha gyógyítanak, a kenőcsöt észrevétlenül kenegetik

s a ráolvasás szavait csak mormolják. S ha valaki megkérdi a gyógyítás módját, azt szokták felelni: „minél jobban kérdezik, annál inkább használjon!”

Természetes, hogy nagy okuk van a titkolódzásra, mert ha a nép megsejdithetné, hogy miféle undorító kenőccsel kenegeti betegségében a kuruzsló; s miféle kotyvasztékot étet-itat vele az orvosság révén; meg miből áll az a mormogva elmondott varázs-imádkozás; bizon hamar fölkopnék az álla a csodadoktoroknak.

De egyuttal meg is szabadulna az emberiség egy kullancstól, mely két kézzel s tíz körömmel kapaszkodik a szegény ember nyakába; s míg egy részt eret vág az úgyis sovány zseben; más részt nem egy esetben czinkossá teszi a hozzá folyamodót a legszörnyűbb bűnökben; hogyha bajba kerül, legalább mást is magával rántasson,

Néhány éve Debreczenben fölfedezett a rendőrség egy kuruzslókonyhát. Igazabban mondva: egy pokolkonyhát; mert az csakugyan ördögi tűzön főtt, ami onnét kikerült.

Volt ott emberi koponya, amin még a haj is rajta volt; a vén banya halottakat vett a temetőcsősztől s annak csontjait kiégette — orvosságnak. Volt ott száradt kigyó, béka, s egyéb undok féreg; halott-körmök, akasztott ember madzaga és haja, meg a jó isten a megmondhatója, miféle sok szörnyű szerelei a pokolbeli patikának; a mikből enni és

inni, meg kenegetni való készült a szegény embereknek.

Hanem hát nem mindenütt fogják ám meg ilyen szerencsésen az ördögöt; s miután a nép nagyban pártolja a javas doktort; hát biz ott még sok atyámfának be kell szedni — ezt a sok jóféle orvosságot, addig; míg anynyira megokosodik a szegény ember is, hogy a drága pénzeért legalább kigyót, békát; akasztott ember körmét — meg nem eszik.

Pedig kizárólag ilyféle gyógyszereik vannak a kuruzslóknak; s ha egyik-másik, — csakhogt tessék-lássék, egy kis avas szallonnát, vagy megrágott sós kenyeret is használ a kúrához; azért a legnagyobb része a titkos gyógytárnak, még undorítóbb, mint a mit a debreczeni javasasszonynál találtak.

Ez orvosságok aztán mindenféle bajt gyógyítanak; természetesen egy-egy kis ráolvasással föleresztve. Van egy kuruzsló-könyv kezeim között, három megyében híres kuruzslónak rámhagyott öröke; amelyben száz meg száz betegség és azok orvossága szép százesztendőss betűkkel össze van írva. A végében egész halommal a sokféle ráolvasás, nyilalásról, hibbanásról, nyavalyatörésről, szemhályogról, meg még egy rakás isten veréséről.

A nevezetesebb betegségek szép sorba vannak szedve benne. Elől a nép előtt olyan rettenetes sárgaság, azután a nyilamlás; utána a süly, a rontás, a hályog, a pokol kelet, a veszettség, a szivszori-

tás (nehézség), külső sebek, a szent-Antal tüze, körömméreg, a hibbanás, a rüh, a torokgyík, a görcsök, a szemverés vagyis megigézés; végre a csömör, százfélé kelevények meg a többi baj, amivel a szegény embert a jó isten meglátogatja.

Mindegyik baj után, le van írva annak orvossága is.

A **sárgaság** orvossága, amely betegséget az ember a kuruzsló-könyv szerint úgy kaphat meg, ha valamely halottas ház ablakán benéz és meglátja a halottat; vagy ha az ember a halott mosó vízbe véletlenül bele lép, — e következő:

Vesz az ember, a sárgaságban szenvedőhöz hasonló keresztnevű ember fejről kilenc férget, ezt a kilencz madarat egy almába belesütve, be kell adni a betegnek. Azután egy ugyancsak hasonló keresztnevű ember ganajából egy darabkát bele tesz az ember egy keményre főtt tojás sárgájának a helyére; a tojást kis zacskóba varva, titokban az oltár terítő alá kell tenni, hogy egy barát három misét mondjon fölötte s ekkor a tojást a beteg kösse a nyakába s ott viselje kilencz napig.

Ezt kilenczszer kell ismételni; — ha t. i. a szegény beteget már az első kilencz nap borzasztó orvossága után meg nem üti a guta.

A könyvecske szélére oda van jegyezve, hogy az öreg kuruzsló hat betegén kísérelte

meg a gyógyítást; de egyik se vitte föl a — második kúráig.

Azt hiszem, elég is ebből a jóból — egy porció.

A **nyilamlás** orvossága, amit az ember meghűtéstől, vagy rossz fekvéstől kaphat, mint a könyvecske tartja; — egy kicsit megint furcsa!

Sütő-teknő négy szarvából öntsön az ember keresztben vizet a teknőbe; azután szintén úgy a sütő-lapátról is keresztben; s az így megnedvesített teknőből kaparja össze az ember a vakarékot s gyúrja meg egy újjal kovásszá. Ezt a kovászt aztán rá kell tenni a nyilalás helyére s hozzá a következő ráolvasás jár:

„Uram Jézus Krisztus, aki meggyőzted a poklot és halált, légy segítségemmel a te szolgádnak. Mikor a Krisztus a földön járt vala; szállást kért vala. Engedelmes gazdája, haragos gazdasszonya; gyékény ágya, kő vánkosa; nem nyughatott, maradhatott. Úgy ezen te szolgádnak az nyilamlása, nagy fájdalma ne nyughasson, maradhasson; úgy siessen elmenni mint sietett az Boldogságos szűz Mária a Kálvária hegyére!“

Az öreg kuruzsló ezt a ráolvasást alkalmazta a fog és torokfájásnál is. Bátran használhatta volna még a körömméreg, lábfájás, hibbanás és fejfájásra is; ilyen ártatlan szer nem sok kárt tesz az emberben.

A **süly** orvossága még eredetibb s míg

az ember a sühös helyet egy kis avas szalonnával kenegeti; egy kis bolondos nótát mormol hozzá:

„Sű-sű, lencse-sű;

Borsó-sű, — tök-sű;

Hagyma-sű; és hetvenhétféle-sű,

neked parancsolom, a boldogságos szűz parancsolatjával vessz el!”

A rontás orvossága már veszedelmesebb.

Rontásnak kereszteli a kuruzsló és a babonás nép az undorító fekélyekkel járó nemi betegségeket; miket az emher, kicsapongása által szerez; s amit ahhoz értő orvosnak csupa álszégnyekedésből restel megmutatni s amitől a kuruzslás veszedelmes révén szeretne megszabadulni.

A kuruzsló patikában van ellene anynyi-féle orvosság, hogy válogatni lehet benne. A legveszedelmesebbet már láttuk a boszorkány-átkoknál.

A legártatlanabb a következő:

Vesz az ember két itcze sört méretlen; s ebben kilenczféle boltbéli édességet összefőz, s azt a beteg a kétszeresen befűtött kemencze mellett, a patkán megissza; aztán végig fekszik a pánton és betakarja magát kettős dunnával, vagy bundával.

Másik orvossága már kissé károsabb.

Vesz az ember kilencz kútból kilencz itcze vizet; s kilencz szemétdombról, kilencz marok szemetet s ezt összefőzi; és ebbe mossa a beteg magát.

Még undorítóbb s veszedelmesebb a harmadik:

Paszulyt, lencsét, köles-kását össze kell főzni kilencz fának termő rügyeivel, s ezt a beteg egye meg. Amit meghágy azt a mosogató dézsába önti s e dézsában mindazon edényeket, s evő eszközöket, melyekben az orvosság főtt s melyekkel azt megette, le kell mosogatnia; s e moslékkal szokás a beteget a fejétől a lába felé, háromszor lemosni, jobban mondva lemoslékolni.

Mindezen orvosság mellé még jár a következő ráolvasás is:

„Poklos ember ment a Jézushoz; János apostol, láttára elszaladt. Poklos mondá Jézusnak: „ne nyúlj hozzám!“ Jézus mondá Jánosnak: „nyúlj hozzá!“ Az Úr Jézus hozzá nyúlt egy zöld ággal. Siess innét eltávozni pokoli betegség, mint János apostol eltávozott tőled! — Így muljon el rólad a rontás, — sietve. Amen!“

Mindezen orvosságok azonban csak a benne hívők bőrét érdeklik; s ha valakinek az a paszsiója, hogy akármiféle kuruzsló kotyvasztékot összeegyék, vagy moslékban fürödjék; hát az az ő gondja; hanem a negyedik orvosság már az égbekiáltó bűnöket szaporítja.

Az a babonás hit él — ugyanis a söpredék közt, hogy az ilyen rontás elmulik, ha a beteg, fekélyes testével egy ártatlan hét éves gyermeket érint.

S ez égbekiáltó babonának számtalan ártatlan áldozata van; kik zsenge gyermek korukban a legrútább fekélyekkel borítvák; s kiket megmérgezett vérök örökre nyomorékokká tesz.

S ha meggondoljuk, hogy a kuruzslók, a három első hóbortos gyógy mód bizonyos sikertelensége után, rendesen a borzasztó negyedik gyógy módot ajánlják; csakugyan be kell látnunk, hogy egy kuruzsló, száz ördögnél nagyobb csapás a világra.

A **szemhályog** orvossága csak egy mormogva elmondott ráolvasás; még pedig olyan buta ráolvasás, hogy azért, csakugyan az az ember ad, a jó szó mellé még pénzt is; akinek nem csak a szemén, de az eszén is hályog van.

Áll a ráolvasás ennyiből:

„I † n † r † i. Názárethi Jézus, zsidóknak királya; Juda nemzetségéből való oroszlány győzedelmet vett; szaladjatok ellenkező részek! Dicsértessék az Úr Jézus Krisztusnak drága szent neve; szent Jánosnak szép tiszta, aranyos vize. Anna elindult; ág megcsapta a szemit; ág után vér; vér után termés; termés után hályog; hályog után sötétség. Az Úr Jézus paradicsomában vagyon három szép virág; az alatt ül három szűz leány; egyik a vért mossa; másik a termést bontja; harmadik a hályogot hasítja. Vér oszoljon Krisztus Jézus sebeiből kifolyó vérért; a termés romoljon a Krisztus Jézus öt mélységes sebéért; a hályog hasadjon Krisztus Jézus szent haláláért;

boldogságos szűz Mária keserves hét fájdalomért. Vér vizre! Sötétség sárira! Világosság a szeme világára! Az vér, az termés, az hályog úgy muljon, siessen elmenni, mint az boldogságos szűz sietett a Kálvária hegyére. Amen.“

Ha még ez a czifra imádság se használna, akkor jön a következő:

„Mikor az Úr Jézus Krisztus a földön járt; tüske bokor alá lehajolt; szentséges szemét megszúrta. Mén a boldogságos szűz Máriához. Szent lehelletemet rád bocsájtom. (Rá kell a beteg szemre lehelni). Meggyógyul a szemed. Amen.“

A pokolkelet, vagyis pokolvarnál, melynek gyorsan ölő mérge a leggyorsabb orvoslást igényli; a mindent tudó kuruzsló megint csak ráolvas; s a sebre egy kis fokhagymát s összetört üveget rak; bánja lelke, ha mire a kétszer háromszor végig mormogott ráolvasás elvégződik; a szegény beteg a keze alatt adja is ki a lelkét.

Szokás a betegnek három szál haját is elásni az eresz alá: aztán a miatyánkot úgy mondani el, hogy mikor a kuruzsló oda ér: „itt a földön is;“ — akkor egy gerezd fokhagymát a földre ejt; s e fokhagyma darabot aztán olyan helyre ássa el, ahol ember nem jár; mert a babonás hit szerint, ha valaki csak azon hely fölött átmegy is, megkapja a pokolkeletet.

A veszettségre is csak ilyenféle orvosság terem a kuruzslók kertjében.

Ott, ahol az orvosi segély jó formán elég gyors nem is lehet; s az egyedüli szabadító a seb kiégetése pokolkővel, vagy tüzes vassal; ott a kuruzsló könnyen veszi a dolgot s összerak kilenczféle kotyvaléket s azt adja a betegnek.

Ebben a kotyvalékban pedig van 1. Isten tehenkéje, 2. szent-János nap előtt szedett ezer jó fű, 3. szent-György előtt villám által ütött fa forgácsából, 4. kőrös bogárból, 5. tavaszkor szedett kőrösfa bimbójából, 6. szent-György előtt szedett rutafából, 7. szent-Iván bogárból, 8. Karácsonyi morzsából és két karácsony közti tojáshéjból, 9. szent-Iván hajnalán mezitláb járván, az ember talpára és lábaujja közé ragadó, virágok és füvekből.

Ezt a kilenczféle istencsodáját szokás beadni a betegnek; s ha másképp meg nem veszednék; ettől az orvosságtól kell megvesznie.

Még veszedelmesebb és egyenesen gyilkoló kuruzslószer, a veszettség ellen kilencz kőrösbogár; amire azon ostoba babona ad okot, mintha a veszett kutya által megharapott ember, ha kigyógyul, kilenczed napra, hétre, hónapra vagy évre, kilencz kis kutyakölköt vizell. — Azt hiszik, hogy a kilencz kőrösbogár, a kutyakölköket hamarabb elhajtja.

A **nehézség** ellen a kuruzsló olajat és tormát ad a betegnek; hozzá egy kis kénesőt meg szeracsikát is; csak hogy épen poczokmérget nem ad.

A külső sebre és köröm méregre eleven varangyos békát rak.

A szent Antal tüzére egy Antal nevűvel kova és aczéllal szikrát veret; s még jó, ha a szikrával a beteg szemét ki nem égeti.

A hibbanásra ráolvassa a következő furcsa imádságot: „Mikor az úr Jézus, Józseffel és Máriával számárháton járt; a számár a hidra lépett s a lába helyéből kihibbant. József mondta Máriának, Mária mondta szent fiának; Jézus mondta hibbant lábnak: menj helyre!”

A rüh, ezen ragadós és veszedelmes betegség kuruzsló orvossága még megállhat; amenynyiben a beteget három egymásutáni napon bekenik tehénvaj és kénvirágból készült kenőccsel. Hanem aztán annál esztelenebb és veszedelmesebb a kúra utólja; mert a kuruzsló a bekent beteget rendesen egy befűtött kemenczébe bujtatja; s akárhány ártatlan gyermek csak összeégve, összenyomoritva kerül ki a sütő-kemenczéből.

Torokgyikra, az ártatlan gyermekek ez oly veszedelmes és gyorsan ölő ellenségére a kuruzsló csak egy szent György nap előtt fogott gyikot javasol, amelynek torkát meg kell simogatnia a torokgyikos gyermeknek a növendék ujjával.

A görcsökben szenvedő gyermekekre a kuruzsló, egy bal ablakszárnyat fektet keresztben; vagy tollal füstöl az orra alá; meg a jó isten győzné rendre elszámolni azokat

az eszeveszett babonáskodásokat, amit a szegény ember betegén a kuruzslók, meg javasasszonyok elkövetnek.

Csak az itt előhozott pár esetből láthatjuk, hogy a kuruzslók hóhér kezére bízott szegény betegnek mily undorító és gyakran ölü orvosságokat kell beszednie; látjuk, hogy külsőleg, — az oly nélkülözhetlen tisztasággal ellenkezőleg, épen a legundokabb piszokkal rontják a beteg állapotát a javasasszonyok; de legborzasztóbban láthatjuk főképp azt, hogy a leggyorsabb orvosi segínyt igénylő bajoknál, minők a pokolvar, a veszett ebmarás és torokgyík; a lelkiismeretlen kuruzslók mily bűnös lassúsággal s mily könnyelmű módon bánnak el a beteggel.

És leginkább ezen része a kuruzslásnak a legbűnösebb; mert a beteggel piszmogva; azt undorító kotyvasztékaikkal tartva; gyógyulással biztatják a beteg hozzátartozóit; s azok teljesen megnyugodván a biztatásra, sürgősen tartják rendes orvost hivatni a beteghez, ki segílytelenül, vagy még több esetben a kuruzslók segítsége folytán, — nyomorultul és menthetlenül vész el, — gyakran jelentéktelenül kezdődő, de a gyógykezelés hiánya folytán gyorsan fejlődő bajában.

Láttuk másrészt ismét, hogy a kuruzsló nem döbben vissza a legirtóztatóbb tanácstól sem, ha csak az ő ajándék lisztje és szalonnája kijár; — s mint a rontásnál említettük, ezer és ezer nyomorékká tett ártatlan csecse-

mőn követik el, -- minden lelkipurdálás nélkül a legborzasztóbb — nyolczadik halálos bünt.

Angyal csinálás.

Javasasszonyaink és bábadoktornőink, kik a betegeket halottmaradványokkal étetik, — egész üzletet csinálnak az úgynevezett „**angyal csinálással**“ s a „**gyermek elhajtással**“; s irtózat nélkül vállalkoznak rá, hogy a gondjaikra bizott fölösleges kis gyermeket, valami arravaló szerrel angyallá teszik, azaz kivégezik; így vesz el a dajkaságra bizott gyermekek fele; örökre elaltató orvossággal; a másik fele pedig kiéheztetéssel.

Még háladatosabb, de egyszersmind bünyösebb mesterségük, hogy az ártatlan méhgyümölcsöt, a bűnös és meggondolatlan anya életének veszélyeztetésével, — elhajtják.

Nem egy bűnös életű asszony, és megtevedett leány lett már áldozata a kuruzslók bábatudományának; vagy ha nyomorult életük meg is maradt; úgy részeseivé lettek egy bűnnek, melyet a törvénytől is kegyetlenebbül büntet a soha el nem altatható, és meg nem csálható öntudat és lelkiismeret.

Bájital.

De a kuruzslók dolga ezeken kívül az úgynevezett **megigézés** és **bájital készítés** is. Ők a **mosdó vizek** gyártói is; amelylyel

valaki olyan széppé teheti magát, hogy az egész világ utána bolondul.

Ezt a szépséget azonban sok szerencsétlen hiú teremtes keservesen megsiratta már; midőn a szépítő szer nyomán, az abban lévő méreganyagtól, összeégettebb, ránczosabb és darabosabb lesz az arcz, mint a ragyaveréstől.

A szerelmi varázsitaltól pedig, melylyel valamelyik esztelen teremtes valakinek szerelmét akarta megnyerni, — nem ritkán a megétetett, vagy megitatott a bolondok házába kerül; ha nem épen abba a csendes egyöles házba, ahol már többé megszűnik a szépség, és nem zaklat többé senkit a boldogtalan szerelem.

Pedig e bűnös hóbort nagy divatban van a fiatalságnál. És sokszor fordul a boldogtalan és megvetett szerelmes; vagy az, aki a más szerelmesére irigy, — a kuruzsló tudományhoz bájitalért; vagy egy kis megigéző erőért.

És mit nem adna a kuruzslóné, jó pénzért. Nincs az az esztelenség, amelyet kizsákmányolatlanul hagyna. Az pedig köztudomású dolog, hogy a nagy szerelem valóságos vakot csinál az emberből.

S az ilyen szerelem bolondja bizon beadja a kotyvasztott bájitalt, ha valakire fáj a szive; aminek aztán leggyakrabban épen az adja meg az árát, a kinek szerelmét az illető megnyerni akarta.

A megigézés már nem járt enynyi ve-

szedelemmel. Legfőlebb ha a nagy leány ruhája alá fordítva kötött kötött; aztán tánczhelyen, vagy bucsún, vagy a nagy mise alatt communiókor, erősen a megigézendő legény szemeibe nézett.

Ez egy kissé könnyebb mesterség is, amennyiben a legénynép-féle, egy szép eladó szemeibe hamar belebolondul.

Azért az igézetet nem is tartják mai napság tiltott dolognak.

De bezzeg hajdanában; hány ártatlan áldozata volt a megigézés babonájának.

Ha a rátartó, kevély szülék nem akarták gyermekük szerelmét megtűrni; s ha bár mi okból a házasság ellen voltak; elég volt egyszerűen a bíróhoz szaladniok, hogy gyermekük megigézőjét bejelentsék.

A törvény előtt az igézés, a boszorkánymesterségek közé tartozott; s a láb alatt levő szerelmes ifjú, vagy leány egy boszorkánypörnek kiállott kinzásai által, könnyen el volt mozdítható a nagyralátó szülék útjából.

Az igézőnek épen úgy halál volt a büntetése, mint a boszorkánynak.

Meg se járnánk, ha mai napság, minden a szülék kedve ellenére létesülő szerelemnek, egy igaz szív esnék áldozatul. A törvény ma nem avatkozik már a dologba.

Másrészt azonban a bájitallal való hódítás annál nagyobb törvényes ellenőrzést igényel; s az étetés, vagy megitatás egy

cseppel sem különb eljárást érdemel, mint a mérgezés.

Mert nem is egyéb az, mint mérgezés; mely ugyan szerelmet nem ébreszt senkiben; de annál több haláleset, vagy megőrülésnek az okozója.

Minden falunak van egy-két szánandó boldondja. Száz ilyen közül kilenczven bizonynyal a bájital áldozata.

Erőlekötés.

Szintén a kuruzslók révén készül az a borzasztó szer is; amelyet valamely fiatal házaspár ellensége, a boldog életűek ételébe vagy italába kever, hogy házasság életük isten áldását elvegye; s gyermek születését lehetlenné tegye.

E babonának egyik főága az erőlekötés; melyre a kuruzslóknak kész tanácsokkal szolgálnak — jó pénzért. Pedig erre a babonára tanítani a népet valóságos égbekiáltó véték. Nem is egy bűn elkövetésének útja e babona; s a börtönöknek gyakran nem egy szomorú lakója, ennek a babonának átkát nyögi.

E babona szerint a nő férjének, vagy bármely kuruzsló, akármelyik embernek férfi erejét lekötötheti, vagy szóval, vagy egy szál hajjal is; úgy, hogy az elgyöngített ember a házasság életre képtelen és tehetetlen.

Legközelebb is szörnyű gyilkosságnak volt okozója e babonás hit. Egy férj, meggyilkolta

feleségét, s a vallatásnál azzal védte magát, hogy, úgy mond, felesége álom közben egy hajszállal lekötötte az erejét s ő azóta tehetlen. Ezért állott boszút rajta.

Kis gyermek ujjja.

Még szörnyűbb babona él a nép közt a méhgyümölcs kis ujjáról; mely szerint az anyaméhből kivágott kis gyermek kis ujjja, úgy világít éjjel, mint a gyertya annak, aki azt tartja, s más azt nem láthatja.

S ez a babonás hit száz meg száz ártatlan áldozat életébe került már; s a néphit azt tartja, hogy valamenynyi hiresebb haramia ilyen gyertyával világít magának.

A kis gyermeket különben sokféleképen használják a kuruzslók. A kis gyermek sziv; a gyermek nyelvecske több kuruzsló varázsszernek alkatrésze; sőt a halott gyermek ingecskéjének is adnak a kuruzslók babonás erőt; s ez az átkozott babonás hit hány ártatlan gyermek életébe kerül évenként?!

Csak nem rég történt, hogy Mármarosban egy szegény asszony a Tiszában korsót meritett, s a közelben a kövek alatt alig pár nap előtt elhunyt kis gyermekének hulláját pillantotta meg. A kis hullának hiányzott a nyelve, szive és kis ujjja, s egész halotti ingecskéje.

Holtra rémülve szedte össze kis halottja maradványait s a biróhoz futott vele. Az eset az egész várost a legnagyobb lázadásba hozta;

s ennek tulajdonítható, hogy már aznap délután befogták a két vadállatot, kik az eltemetett kis halottat ily borzasztó módon megcsonkították. Egy vén javasasszony, meg a temető csősz egy kézre dolgoztak, s az eltemetett kis gyermeket fölásták, s a nyelvük, szivük, kis ujjacskájok és halotti ruhácskájokból készült, kuruzsló-orvosság árán, híven megosztakodtak.

Borzasztó dolgok ezek; s szinte fájdalmasan esik elhinni, hogy mindezt, de még száz és száz és százenynyi büntetett is, a legnagyobb hideg vérrel követnek el, egy kis haszonért a lelketlen kuruzsolók. S miután a szegény nép nagyon bizik titokteljes tudományukban, bizony sok módjuk van, az ördögök ezen megátalkodott tanítványainak, a szegény embert, egészségében és vagyonában, két oldalról is megrabolni.

Szokás mondás, hogy akit az ördög egyszer megragad, azt nehezen ereszti el. Méltóbb jusszon mondhatjuk ezt a kuruzslókra; mert nincs a szegény embernek egy kis ujja, amely teli ne volna a kuruzslók babonás tanácsával s rossz szokásaival.

Követi is, akinek hályog van ez eszén, derűre borura, a jó tanácsokat; ha sokszor, a veszedelem oda égeti is a körmét.

Haldoklók körüli szokások.

A kuruzsló nem csak a beteget kinozza halálra, hanem még a szegény haldokló mellől

se tágit s száz meg száz babonás tanácsot ad a környezetnek, hogy mint kell a haldoklót a halálhoz előkészíteni.

A ki csak egyszer látott egy haldokló szegény embert, elborzadhatott a sok babonás szokástól, amit azzal, hozzátartozói elkövettek.

Hisz az a sok előkészület, az a sok babonás szokás, ami mind a kuruzslótudomány szerint történik, maga képes volna az egészséges embert is holtra rémiteni.

Mikor a háznép látja, hogy a betegnek elhozta az isten az idejét; akkor ágyastól kifestetik a mestergerenda alá hosszában; hogy „könnyebb legyen elmulása“. Akkor körülállják ájtatos és nem ájtatos vénasszonyok; a beteg kezébe égő viasz gyertyát adnak, s elkezdik imádkozni; sőt a szegény beteget is erőltetik, hogy utánuk mondja a „vivódók imádságát“; amelyben háromszor is előfordul azon kegyes rimázkodás, hogy az isten „adjon neki csöndes kimulást.“

És ezt mind érti és tudja, a szegény beteg; a kétségbeesés utolsó erejével iparkodik magát összeszedni; mintha mondani akarná, hogy még nem adja meg magát annak a kegyetlen ellenségnek, a halálnak; akinek szánták. Mutatni akarja, hogy még rá érne a csöndes kimulásra egy néhány évig; de a vadállatnál kegyetlenebb ráimádkozók; egyre a fülébe duruzsolják, hogy hasztalan; vége van mindennek; ő már megért a halálnak; rá nézve nincs egyéb hátra, csak a csöndes kimulás!

Hány beteg esett már kétségbe, mikor még élni birt volna; ha azt látta, hogy ő már menthetlenül a halálnak van testálva. — Képzelve csak magát egy egészséges ember, abba a helyzetbe, midőn ágyastól kimozdítják nyugalmas helyéről, s szemtől szembe arra kéri az istent, hogy a menyek ajtaját kegyesen megnyissa előtte.

Nem ijedne-e holtra bárki is? nem verné-e ki a halálveriték?

És a butaság csak ezt lesi! Ha a beteget már a veriték is veri; akkor már lehet vele akármit csinálni. A szemét lenyomják két garassal, hogy nyitva ne maradjon; mert ha a halott szeme nyitva marad, vár maga után valakit; ezt tartja a babona.

Aztán azt se várják, hogy a lélekzete elálljon; előbb való az, nehogy tátott szája legyen a halottnak, tehát fölszorítják az állát egy kendővel, s gyakran így fojtják meg a beteget, az utolsó sóhajtás előtt.

Nem egyet; de százat! Példák mutatják, hogy a halódó gyakran öt—tiz percz múlva, sőt negyed óra s egy óra múlva is újra lélekzeni kezd; s nem egy esetet ismerhet a nép is, hogy a beteg a halálból tért vissza, ahogy mondani szokás; de hogy térjen vissza akkor, ha az álla szorosan föl van szorítva s lélekzete elfojtva?!

Haj, aki igazán szereti betegét, annak minden pillanat drága, amivel az eltávozó tovább lélel; s milyen átok lenne az a

tudat egész életén, hogy betegének utolsó sohaját ő fojtotta el.

Ki venné e tudatnak nehéz terhét vállaira, hogy azt egész életén át hordozza?! Aligha akadna valaki! Pedig öntudatlanul sok ember lelkén ül az a bűn, hogy akaratlanul bár egy ember életet megrövidített, ha csak egy pillánattal is; míg azt az átkos babonát el nem hagyja a nép; mind e sok rosznak kútforrásával a kuruzslókkal együtt.

Hiszen, hogy mily veszedelmes embereket pártfogol a nép a kuruzslókban; s hogy miben áll azoknak nevetséges titkos tudományuk és erejük; hogy mily undorító a kotyvasztékuk s mily otrombaság a mormogva elmondott ráolvasásuk, azt, akinek helyén az esze, ennyi példából is megérthette. S ha ezek daczára lesz még olyan boldogtalan ember, aki kuruzslókhoz fordul bajában; az ugyan megérdemli hogy a kuruzsló, megétesse vele egész pokoli patikáját.

Az időtől minden esetre igen sok függ, a népoktatás megfogja hozni a jobb meggyőződést is; s ez lesz e veszedelmes faj megölő betűje.

Addig pedig, míg e jó idők elérkeznek, az igazságszolgáltatás és a törvény dolga, elbánni e népámitókkal, kinek a bűn a kenyérszerző mesterségük.

Egyéb babonás hit és szokások.

Aki pedig azt gondolja, hogy enynyi pogány dolog után végre valahára, végére

értünk a babonáknak; az nagyban csalatkozik; mert a babonák országa valóságos feneketlen tenger, melyet utolsó csöppig sohasem lehet kimeríteni.

Bizon alig jutottunk még mélyebbre a szí-
nénél; s ha ez a könyv tiz ekkora volna,
mint amilyen, még akkor se érnénk a fenekét.

A fenekét hát nem is kutatjuk, csak toll-
hegyre veszünk egy pár veszedelmesebb babo-
nás hitet, és rossz szokást; amelynek rendesen
fekete a leve; s aki vele él; nem^o köszöni
meg, hogy a levét megitta. Ilyen babonás rossz
szokás a:

Harangozás a vihar elé.

Ezen rossz szokásnak pedig az a babo-
nás tévhit az alapja, hogy az emberek a
közelgő vihar és jégterhes felhőket, a harangok
meghuzása által szétoszolni hiszik; és pedig
azon légmozgatás segélyével, melyet a harangok
mozgása és a hang erősebb özönlése a felsőbb
levegő rétegekben okoz.

A harangozás azonban rendesen ellenkező
hatást idéz elő. Az általuk okozott levegő-
rezgés utat nyit a felhők nehéz jégterhének
lehullajtására. De a legnagyobb bajt az által
idézi elő, hogy megritkítván a felsőbb levegőt,
a villanyterhes felhőkből rendesen leüt az
istennyila. És pedig rendesen a toronyba,
mint legmagasabb tárgyba; s annál inkább
oda, mert a harangmozgás által megritkított

levegő; továbbá a tornyon levő ércz kereszt, és a harangok ércz anyaga a legjobb villanycsalók; s a magukhoz csalt istennyila rendesen a szegény, ártatlan harangozót is leüti lábáról.

Ezt az iskolában már a kis gyerek is tanulja; csak az öregebbek nem akarják a leczkét megtanulni, bár sokszor látták már keserűjét.

Már e rossz szokásnál sokkal derekabb az a jó szokás, a mit a nép egy idő óta nagyon okosan fölkarolt. Ha az ég dörög, kinyitja az ajtót és beteszi az ablakot. Ezzel meggátolja, hogy a szobában léghuzam ne támadjon; más részt pedig a szobában lévő fülledt levegőt is megfrissíti a tárva hagyott ajtó.

Mert a menykő épen úgy szereti a fülledt levegőt, mint a léghuzam által okozott megritkitott levegő réteget.

Viharban a fa alá.

Még egy kipusztíthatlan babonás szokása van a szegény embernek; fürgeteg, zápor és dörgés idején nagyon szeret a lombos, terebélyes fa alá menekülni.

Persze az eső ellen védve van; hanem ami rosszabb; a menykő ütésnek egészen az egyenes útjába állt.

Hány szerencsétlen ember veszti életét villámütés által évenként, kik zivatarban fa

alá menekültek; mert a terhes felhőből rendszeren a legmagasabb tárgyba üt a villám; s ehhez még a fa, sok nedvet fölfogó levelei; de annak szerves élete, és kipárolgása is, mintegy húzzák magukhoz a villanyosságot.

Ha pedig az istennyila a fába üt; rendszeren az érzi meg, aki a fa alatt guggol.

Pedig épen a magyar embernek van egy jó példabeszéde: „A csalányba nem üt a menykő!”

Ezzel ugyan a magyar ember más fogalmat fejez ki; de néha nem ártana a bölcs mondásokat böltü szerint is venni. Ezt a mondást pedig annál inkább, mert nagy haszna volna.

A pásztor ember is jó útmutató. Az, mikor látja a zivatart közeledni, kifordított gubájában végig hever a földön s úgy meglapul, hogy még a katangkoró is fölül ér a fején. Csattoghat is mellette a villám jobbra balra; az már épen a legutolsó ménkő volna, amelyik érdemesnek tartaná olyan kis gombolyagra tévedni; míg magasabb tárgyat talál.

Bár a hasznáért, okulna népünk a jó példán!

Babona az álmról.

A bibliabeli zsidó fiú, József óta, aki Putifár álombeli kövér teheneiből, az egyptombeli bő termést kiokoskodta; nagyon sok népbolondító él abból, hogy a szegény ember álmát egy kis tarisznýára valóért fejtegeti.

És különös, hogy az ujkori álomfejtők nem a József, hanem a Putifár nemzetségéből valók; a vándor czigányok.

Bizon pedig nem jelent az álomkép semmit a világon; s az, hogy ki, mifélett álmodik rendesen attól függ, hogy milyen gondolatokkal, nyugodtan-e; vagy zaklatott lelkiismerettel hajtotta álomra a fejét?!

Az álomról azt szokás mondani, hogy az a halál képe. Mert az alvó ember csakugyan nem különbözik a halottól másban, csakhogy még lélekzik.

A test ki van merülve, meg van halva; csak a mindig tevékeny lélek van ébren; és mig a pihenésre szoruló test nyugszik, addig a lélek az álom mesés birodalmában hurczolja meg az ember képzelődését.

Az álom tehát a lélek működése, melyre a nyugvó test izgatottsága s a vérkeringés mérséklete van egyedüli behatással.

Van olyan ember, aki semmit nem álmodik vagy ha álmodik, a látott álmok oly közönségesek, hogy azok ébredéskor teljesen elmosódnak képzeletéből.

A nyugodt lelkiismeretű, csendes vér-mérsékletű, boldog ember rendesen kellemes álmot lát; mig az izgatott, fölhevült vérű ember álma a borzasztóságok egész láncolata.

Miután pedig a vér rendetlen keringésének a lelki nyugtalanságon kívül egyik leg-hatalmasabb okozója a gyomor működése; innét van, hogy az, aki gyomrát megterhelte,

vagy közvetlen évés után, tehát legalább az ébrenlést kezdete előtt mindjárt az ágyba bujik, rendesen borzasztókat álmodik.

De nagy behatással van az álmokképekre az is, hogy az emberi elme mivel foglalatossodik. Kinek nincs oka valamin az esztét törnie, az rendesen csöndes, kellemes álomba merül; de ha valaki napok óta, nyugtalanul egy valami gondolon, vagy bajon töri a fejét; különösen ha lefekvéskor is azon gondolattal vagy bajjal gyötri magát; a kifárasztott test, az álom zsibbadtságába merül és a folytonos fejtörés és öngyötrő gondolkodás átjátszik az álmokképekbe; s az észrevétlenül álomba merült ember, álmában rendesen azon képeket látja, amivel egész nap foglalkozott; amiről oly sokat gondolkozott.

Látszik innét, hogy az álomra mindig legtöbb behatása van az ember egész napi életmódjának, gondolkodásának s vérmérsékletének, s nyugodtabb vagy hevesebb vérliketetésének; s amint az ember vérkeringése nagyobb vagy kisebb nyomást gyakorol az agyvelőre; aszerint álma is izgatottabb vagy csendesebb.

S csak a balgák keresnek valami jelentőséget az álomban; s fájdalom, tagadhatatlan, hogy a nép közt sok az oly balga, ki bármit álmodják is; — reggel már annak jelentőségét keresi; s minél furcsább álma volt, annál lázasabban iparkodik annak magyarázatát találni.

S a népnek ezt a balgaságát zsákmányolja

ki az, aki az álmoskönyvet kigondolta; mert bizonynyal több pénzt lát érte, mint látna a legjobb tudományos, vagy imádságos könyvéért. Ezt használja föl az az ezer és ezer czigány asszony, kártyavető és jövődőmondó is; akik könnyen élnek az álmodozó nép kenyerén és a kihúzó almáriom tartalmán.

De ez mind hagyján volna, ha az álom a népnek csak egy karaj kenyerébe s egy pár garasába kerülne; de nagyon is gyakran ló, tinó, fejős tehén is utána sir a furesa álomnak.

Leggyakrabban a lutri árán. Mert a nép minden álomból valami nyerő számokat akar kiokoskodni. A kis lutris alig győzi írni a sok nyerő számot, s bár a szegény ember jól tudhatná, hogy tizezer ember közül mind más-más álmodott számmal akar nyerni s jól tudja, hogy anynyi ezer számsor közül alig-alig üt be egynek-másnak egy-egy szem numerus; mégis az álom folytán némelyik ember anynyira bolondja lesz a kis lutrinak; hogy azon a kis ajtón, egypár esztendő alatt lovát, ökrét, tehenét, házát, földjét, utolsó falat kenyerét mind behordogatja.

Két esztendő előtt egy jó módu iparost vágtak le a kötélről; s az asztalára az volt írva krétával: „Egész vagyonom a lutriba vándorolt; egyebem se maradt, mint a jármos ökröm kötele; a dologtól elszoktam; élni nem bírok; nincs egyéb hátra, minthogy magamat kössöm az árván maradt kötéltre.“

A szobájában volt egy tetejetlen láda, az szinig tele volt — reskontóval.

Akit nem foszt ki a lutri, azt bizonyosan megkoppasztják a cigányasszonyok; akiknek mindennapi kenyerük az álomfejtés, és az álom után való kártyavetés, — s közben-közben egy-egy kézügybe eső ezüst gomb, selyem kendő, vagy egyéb értékes ruhadarab és természetesebb banknóta elemelése.

Azt hiszem, nem is kell sokat beszélnem a cigányasszonyokról; hiszen sógorasszony, komámasszony meg nénémasszony, úgysis nagyon ismeri már a csóka természetét.

Azért mégis van olyan balga, hogy lépre megy neki. Hogy ne is! mikor senki a világon nem tudja úgy fejteni az álmot, mint az ilyen vasorrú bába. Senki olyan érzékenyen meg nem tudja ríkatni a szegény özvegyasszonyt, aki az uráról valami szomorúat álmodott. Senki olyan módosan ki nem bírja magyarázni az édes szülő álmából, katona fiának szerencsáját, mint a cigányasszony. Senki olyan szépen meg nem tudja jövendőlni a kasszal álmodó nagy leánynak, — hogy kérő áll a házhoz; mint a jószívű cigányasszony; aki élőktől, holtaktól üzenetet hoz; aki élőknak; holtaknak üzenetet visz.

De nem is tudja ám aztán senki oly gyöngyen kiokoskodni az özvegyasszony ládájából a nagy bánkót, az édes szüle kebeléből a fiának tartogatott karácsonyi dióra

valót; s a nagy leánynak a két szeme világát; mint a cigányasszony.

Egy szép mesét mondok; csak az a baja van, hogy ez a mese — megtörtént dolog.

Egy özvegyasszonynyal történt, akinek megholt ura, bár már három év óta nyugodott a sirban, mégis minden éjjel meglátogatta szegény özvegyét — álmában.

A szegény özvegyasszony egész lesoványkodott már búbanatában; mert akár milyen vigan telt el a napja; éjjel mégis mindig az urával álmodott. Meg nem foghatta mi baja az urának; s természetesen nem a maga fölhevült állapotának tudta be az álmot.

Fűhöz fához kapott a jó tanácsért, hogy mittevő legyen. Valamenynyi kántorbőjt, nagybőjt és különös bőjti-nap volt a kalendáriumban mind végig bőjtölte; a hány bucsúhely volt nagy határon, mind végig járta; minden pénteken misét mondatott a legvénebb barátokkal; de nem használt az álom ellen semmi.

Este már reszketve ment az ágyba; s ha akart volna, se tudott másról gondolkozni, csak elhunyt férjéről.

Egy nap valami istentől elrugaszkodott cigánycsalád vert sátrat a falu alatt; s a sátor apraja nagyja csakhamar úgy elöntötte a falut, mint az árviz; nem volt egy pítvarajtó, amely mögé legalább egy cigányasszony szeme be ne kukkantott volna.

A mi özvegyünkhöz épen a vajda öreganyja jutott; akit tán még igazabb néven ne-

veznének, ha azt mondanám, az öreg ördögök öreganya. Csakhamar szóra vette ez az asszonyt s már egy pillanat múlva ki volt mutatva a kártyán, hogy mívelte a gazdát a másvilágon?! A kártya azonban csalhat! azért a vén sibilla inkább azt tanácsolta, hogy jobb lesz neki magával a holttal beszélni; s holnapra meg is hozza az izenetet.

Meg is hozta másnap korán reggel. Elmondta, hogy a gazda, életében egy koldús gyereket kergetett el az ajtóból, azért nem nyughatik.

A kártya aztán megmondta a többit, hogy mi ennek az orvossága? Az özvegynek hét szakajtó lisztből, hét kenyeret kell sütnie s azokra hét-hét keresztet vetnie.

Azután hét oldal szalonna közepéből hét-hét fontot kikerekíteni, s ezt a cigányasszony oda fogja adni visszakézéből a legelső hét, utonjáró koldúsnek.

Az első próba szóról szóra teljesített.

Másnap megjött a második izenet a másvilágról.

A gazda azért nem nyughatik, mert a felesége nem az ezüst gombos, ünneplő lajbjában temettette el.

A szegény asszony készséggel oda adta az ezüst pitykés lajbit, hogy az a cigányasszony adja rá a megidézett halottra.

Harmadnap hozta a cigányasszony a harmadik másvilági izenetet; ez volt a legfontosabb.

A szegény gazda, életében egy ismeretlen, disznókereskedőtől hamis kártyán, háromszáz forintot elnyert. Az nyomja a lelkét; azért nem nyughatik.

Erre is kivetette a sibilla a kártyán, hogy naphunytával a háromszáz forintot tegye az asszony visszakézből egy ökörnyomba; aztán hagyja ott a helyet s vissza se nézzon. Másnap reggel aztán szolgáltatasson egy misét s mise alatt ajánlja föl a háromszáz forintot a megholtak lelki nyugalmáért; s mikorra azt valami szegény utonjáró fölveszi, akkorra meg lesz engesztelve a lélek.

A harmadik, legkeserűbb próba is betelt. A pénzt szerencsésen megtalálta valaki, — a misét is megszolgáltatta az asszony; a cigányok is szörűk szálán eltűntek a vidékről; de a gazda még aztán is hazajárt az özvegy-asszonyhoz — álmában.

S hogy ez a cigányfogás fülébe jött a szolgabirónak; még maga az özvegy kérte őt, hogy hagyjon békét a cigányasszonynak; mert attól fél, hogy aztán az ura még nappal is megjelenik neki.

Mert csak igaz az, hogy akit az isten babonával ver meg; az van csak igazában megverve. S még ma is alig akad olyan ember, aki az álmod úgy venné, ahogy van; s benne valami titkos jelentést ne keresne. Pedig van elég kárvallott ember, akinek a kárán okulni lehet.

Két nevezetesebb babonáról kell még megemlékeznem, melyek ép úgy mint az álom-jelentések babonája, szintén a lélek titkos működésére vannak alapítva. E két babona nem a nép bűne; ezek a művelt úri osztály babonái, melyek hóbortos időtöltésül; de sokszor a jóhiszemű bárgyúk rászedésére, szemfényvesztőül is használtatnak. Egyik az asztaltánczoltatás, másik a szellemidézés babonája.

Az asztaltánczoltatás.

Ez a hóbortos babona Amerikában termett s nálunk abban az időben, mikor az embereknek okos dologgal nem igen volt szabad foglalkoznia, az 1848-iki szabadságharcz leverése után, közvetlenül az ötvenes esztendőekben nagy divatban volt.

Sok kabátos úr járta vele a bolondját.

Egy kis asztalt kitettek a szoba közepére; s azt egy kis társaság ülte körül. A körül ülők kezeiket fölfektették az asztal lapjára s úgy tartották csendesen s várták míg az asztal lassan megmozdul, s a lábára erősített ironnal az alá tett papirosra krixkraxokat rajzolt.

Akik hittek a dologban, úgy magyarázták meg az asztal mozgását, hogy az a ráfektetett kézen keresztül, egymással közlekedő állati delejesség rezgése okozza.

Az asztal lába által húzott macskakörmökből pedig titkos dolgokat okoskodtak ki;

olyan formán, mint a férjhez menő leány a karácsonyi ólomöntésből; hogy a mihez az idomtalan tömeg hasonlít, — a szerint jelent is valamit.

Valójában pedig az volt a dolog nyitja; hogy a társaságban mindig akadt egy olyan, aki a többi rovására akart nevetni; s ha a könnyű asztalkát csak egy kicsit nyomta is meg titokban, annak lába hamar megcsuszamlott s rajzolta az ákombákomot a papirosra.

Sok ideig tartott ez a hóbortoskodás; míg a becsületes munka szabaddá lett, s aztán elaludt az egész, mintha soha se lett volna.

A szellemidézés.

Ez pedig már nemcsak hóbort, de valóságos világcsalás. Ez is Amerikában kezdődött s nálunk is nagy virulása van. Akik hisznek benne, mert akad olyan bolond is közöttük, spiritisztáknak nevezik magukat. Társaságokba állnak s úgy bolondítják egymást. Azt tartják, hogy miután a lélek élve marad a test meghalálózásakor; — tehát lehetséges az embernek, ezer meg ezer éve elhunyt emberek lelkét fölidézni; csak az ember tudja a módját.

Miután pedig a léleknek nincs alakja, sem olyan beszéde, amit a földi ember megérthet; tehát gondoskodnak a spiritiszták olyan emberről, aki látja is a lelket, meg érti is a szellem-nyelvet.

Ezt az ilyen szellemtudóst úgy nevezik: „medium.“ Ez a tolmács, aki elmondja földi nyelven, a szellemi izenetet.

Ilyen medium azonban nem mindenki lehet; annak bezzeg boldog órában kell születni; s hozzá még úgy kikészítik őt a spiritiszták, mint a tabakos az ökörbőrt.

Kiültetik a szoba közepére, aztán megdelejezik; hogy másvilági álomba merüljön. Aztán megidézik a lelket; gyakran Árpád, szent István, Mátyás király, sőt még Ádám apánk lelkét is. Aki meg is jelen, — mint mondják, de nem látja őt senki, csak a félhomályos szobában sejti, aki akarja; hogy itt, vagy amott libeg az árnyéka.

Aztán kérdéseket intéznek hozzá; melyre, — mint mondják; felel is a lélek; amit persze senki se hall.

Azaz, hogy hallja azt a medium, aki mély, delejes álomba merülve, elmondja földi nyelven, hogy mit lát szellemi szemeivel, és mit hall lelki füleivel.

És aztán akad a társaságban akárhány olyan jámbor, aki szentül hisz a mediumban; aki persze ezt a mesterséget — jó pénzért űzi.

És ezt pedig el nem lehet tagadni, hogy úgy van; mert ha bár a legnagyobb rész eltagadja is, hogy a „társaságba“ tartozik; van még is olyan elég közöttük, aki ujságokban és könyvekben bizonyozza Árpád apánk megjelenését, s olyan büszke a spiritiszta vallására, mint a bolond a — paripájára.

Ebből az iskolából szakadnak ki aztán, azok az utazó kisasszonyok, asszony-ságok, delejes urak, álmodó urfiak és egyéb válogatott mákvirágok; akik éven-kint bekalandozzák az országot; s a világ-bolondítás kenyérkeresetére iparjegyet szerez-vén, az útba eső nagyvendéglőkbe be-betérnek; s delejes álomba mélyedve, egy-két hatosért jövendőt mondanak, azoknak, akik jobb helyet nem találnak a pénzüknek.

S ha még csak az a pár hatos bánná a „hec czet“; de akárhány félművelt, vagyis inkább műveltség nélkül való ember, valóságos készpénznek veszi a kétértelmű szavakba burkolt jövendő-mondást; s azon a pár hatoson örökké tartó nyugtalanságot és boldogtalan-ságot vásárol.

És e tekintetben tökéletesen egy húron pendülnek az aluvó világcсалók a vén czi-gányasszonyokkal; akik a szegény nép fiának kártyán vetik ki a nyomorúságot.

Mert az ugyan még megjárja, ha egyik másik atyánkfiának „jót“ mond a jövendő; az ember legfőlebb egyet nevet a csalódáson; de már az benne van az emberi természetben, hogy a részére jövendölt baj; s még pedig minél nagyobb és váratlanabb; annál nagyobb hatással van az idegekre.

Némely embert egy rossz álom is lever; mást egy oktan balsejtelem is nyugtalanná tesz; ilyen embert egy szerencsétlenség jöven-dölése képes tönkre tenni. S minél idegesebb

az ember, annál inkább. Ehhez járul az a körülmény, hogy az ily álomjövendölők, vagy kártyavetők szerencsétlen jóslásai, néha véletlenül teljesedésbe mennek.

Száz és száz eset közül csak egyet mondok el.

Egy jókedvű névnapi társaság volt egyszer együtt. A jókedvűek közt, legjobb kedve volt egy mészáros mesternek, aki nagy mulatságát találta abban, hogy ételben, italban leggyőzősebb volt társai közt. A társaságban éjfél felé; hogy, hogy nem, eszébe jutott a kártyajáték s ezek között különösen a jövendővetés, anynyival inkább, mert volt a vendégek közt egy öreg asszony, ki nagy jövendőmondó hirben állott.

Elkezdődött tehát a jövendőmondás; s a kártya eséséből sok hóbortos dolog kerülván ki, jól mulatott a társaság. Végre a jókedvű mészáros is megemelte a kártyát; s mikor megint valami hóbortos dolgot vártak; a kártyavető, egyszerre elkomorodott s összeakarta zavarni a kártyát. De a társaság, s köztük leginkább a mészáros nem engedte a „paklizást“, s követelte a kártyaesés értelmét.

Az asszony sokáig szabódott, mig végre az erőltetésnek engedvén, megmondta, hogy a kártyán az áll, mikép a mészáros még ma meg fog halni!

Az asszony vonakodása; méginkább pedig a váratlan jövendölés nagyon leverte a társaságot; de leginkább a mészárost, ki az asszony szavaira egyszerre elfehéredett s remegni kezdett.

Akik ezt észrevették; iparkodtak a jó kedvet újra fölmelegíteni; de bár a mulatság egy kissé ismét neki zajlott; a valódi jókedvnek még is vége volt.

A mészároost azonban a jókedv végkép elhagyta. Ha bort töltött, a keze reszketett s a fogai vaczogtak a pohár szélén. Semmi vigasztalás nem fogott rajta s nemsokára összeszedelőzködött és hazafelé indult.

Többen megijedtek összedúlt vonásain; s bár egészsége környékhires volt; megdöb-bentek, mikor ingó léptekkel látták távozni. Egy-kettő utána indult, hogy haza vezetik.

Már nem volt rájuk szükség; mert az erőteljes mészáros; kiről még egy negyedóra előtt lenevetett az élet, a szomszédház előtt feküdt — élettelenül. A roppant izgatottságtól gutaütést kapott.

S így idézte elő félelmével maga azt, hogy a kártyának igaza lett.

Az ilyen kártyavetés, ilyen módon, néha néha beüt; s a helyett, hogy okulna rajta a szegény ember; most már tökéletesen rabja lesz a babonának, s föltétlenül hitelt ad a czigányasszony szerencsemondásának is; bár ha lelki nyugalmán kívül néha élete is rá menne a „jövedőre.“

Szóval, ha mind elakarnánk mondani, vagy ha mind le birnánk irni azt az ezer és ezer-féle apróbb-nagyobb babonát, a melynek a szegény ember egészségében vagy vagyoná-

ban anynyiféleképen látta már kárát, bizon végére nem jutnánk itéletnapig.

Mert nincs az ember életében egy esztendő, egy nap, egy óra; nincs a természet legelrejtettebb zugában egy fűszálacska, égen és földön egy pont, melynek a babonás ember békét hagyna. Néha csak inkább szokásból, mint meggyőződésből; de mégis könnyebb némely atyánkfia lelkének, ha legalább egy kicsit babonáskodhatik.

Vannak az embernek babonás napjai és órái; babonás állatai, füvei, még ásványai (kövei) is. Az égnek se hagy békét az ember. Gyanúval tekint a hold udvarára, a csillagokra. Ha beszél, babonás mondasokat kever szavai közé; s ha számít, még akkor is megakad, ha véletlenül babonás szám jön ki az összeadásból.

Babonás napok.

1. A péntek.

Van ilyen az egész esztendő folyamán egész szekérre való.

Első helyen áll ezek között a péntek.

Az a rémséges elátkozott nap, mely iránt módfeletti respektusa van a szegény embernek.

Honnét kelt e napnak enynyire veszett neve? midőn az más isten teremtet naptól semmiben sem különbözik. Anynyi benne az óra; s órájában anynyi a percz, mint más

napéban; csak úgy kel és nyugszik le áldott napja, mint más nap hajnalán és alkonyán.

Sokféle magyarázatot ismerünk.

Egyik azt mondja, onnét e nap szerencsétlensége; mert az isten épen e napon teremtetete az — embert. S midőn a teremtető látta, mily gonosz szufia lakik e teremtményében, fölsohajtott: „Bánom, hogy embert teremtettem!“

Vannak, kik a péntek szerencsétlenségét nagy péntek óta számítják; a midőn a világ megváltója — keresztre feszítetett. Ehhez járul még, hogy maga az egyház is megbélyegezte a péntek napot; ezt választván ki a hét közül, melyen a többi hat nap élvezett sok jókért, — böjttel kell megfizetni.

Már hiszen származzék a péntek rossz hire akárhonnét, anynyi bizonyos, hogy a babona egészen a körme közé kaparította ezt az isten áldotta napot; s a népnek szörnyű respektusa van iránta.

Százakra megy a babonás szokás e nap körül; melyekből adunk egy pár izlettetőt.

Pénteken kezdett és végzett munkán nincs szerencse.

Aki pénteken nevet, vasárnap sir.

Pénteken éhomra (éhgyomorral) prűsz-szenteni nagy veszedelmet jelent.

Pénteken útra kelni, — kész szerencsétlenség.

Aki pénteken fekszik betegágyba, — többé föl sem kel.

Pénteki vendég anynyi, mint egy heti exekutio.

Pénteken sült kenyér keletlen marad.

Pénteken mosott ruhától kiütést kap az ember.

Aki pénteken fűt be először télire, annak leég a háza.

A kis gyerek, ha pénteken kapja az első fogát; a tejfoga után soha se nő több foga.

Amelyik kis gyerek pénteken kezd beszélni, hebegő lesz; ha épen meg nem némul.

Ha az ujesztendő péntekkel kezdődik, az az év terméketlen lesz.

Kotlós tyúkot pénteken elültetni nem jó, mert megzápul az aláarakott tojás.

Egyszóval úgy meg van a szegény péntek babonás hirrel verve; hogy akárhány atyánkfia kitörülné még a kalendáriomból is.

Pedig akár száz tanút hihatnék arra is, hogy a pénteknél nincs szerencsésebb nap az egész esztendőben. Magammal együtt akárhány bizonyíthatja, hogy a pénteken kezdett és végzett munkájában feltűnően nagyobb sikert látott.

De hát negnyugtatásul azt is megmondhatom, hogy ehhez a sikerhez ép olyan kevés köze van a szegény pénteknek; mint amenynyi köze van — például egy más, pénteken kezdett vagy végzett munka, esetleges — sikertelenségéhez.

Azért ne bántsuk az ártatlan pénteket, mely mint munka nap, bizonynyal ér annyit; sőt sokkal többet, mint egy vásár, vagy ünnep, vagy akármelyik más szentheverdel nap.

2. Szent-György nap.

Ez is babonás nap, csakhogy éppen ellenlábasa a — pénteknek; mert „Szent-György napja“ meg éppen a szerencse napja.

Es ennek már természetesebb a magyarázata; miután a nép a tavaszt legkülönösebben e naptól számítja. A beálló tavasz, fűbe, fába, emberbe, állatba megújulást, friss életet, örömet hoz; könnyebben érthető tehát, hogy a sokszor oly költőiessé váló babona, e naphoz anynyi szerencsét és örömet köt.

Szent-György előtt fogott pillangó nagy szerencsét hoz.

Szent-György előtfogott kigyóból a leg-hathatósabb orvosság készül.

Szent-György előtti ürge bőréből készült pénzes zacskó soha ki nem fogy.

Szent-György előtti gyíknak torkát a növénykújjal megsimítani, igen jó a torokfájás ellen.

Aki György nap előtt fecskét vagy gólyát lát, anynyi évet él, ahányat a fecske vagy gólya szárnya lebben.

Aki György nap előtt bőregér szárnyat szerez, s pénzt takargat bele, — soh'se fogy el a pénze.

Szent-György nap éjjelén az ember kihal-gathatja a boszorkányok beszélgetését a jó és rossz füvekről.

Hát a temérdek sok kuruzslószer; amit a javasasszony mind Szent-György hajnalán szed. A kőrisfa rügye, a ruta hajtás, a kakuk.

fű, a kőris bogár, az isten tehenkéje, bőregér, kigyó, gyík, s más ezerféle szere a pokol konyhájának; amikről nagy dicséret, ha a kuruzsló szent-György előtti szedésnek adja ki.

Szóval e napot a babona az esztendő legérdekesebb napjává tette; s tán több joggal, de minden esetre több költészettel, mint a pénteket a legszerencsétlenebbé.

3. Szilveszter és Újév.

Egymás nyomában járnak még a babonában is; s mindkettő a legnagyobb részt a szerelmesek napja.

A szerelmesek ólmot olvasztanak; s ha Szilveszter éjjelén, a megolvadt ólmot vízbe öntik, a képződött ólomalak megmutatja, miféle mestersége lesz a jövőendő belinek.

Aki a kakast újév hajnalán meglesi, mikor az elsőt kukurékol, arról várhatja a mátkát, ámerre a kakas nézett.

Aki Szilveszter éjfelén megfordítja a párnát feje alatt; jövőendőbelijét meglátja álmában.

A szerelmesek babonáján kívül van még egy csomó más számára is.

Akit újévkor megvernek; mindennap kikap az egész esztendőben.

Aki pénzt ad ki újév napján, akár az egész évben a zsebében tartsa kezét.

A későn kelő lusta lesz egész esztendőben; a korán kelő minden nap frisebb lesz.

Nem jó újévkor varrni; mert a tyúk tojókáját bevarja az ember.

Ujév reggelén ne vegyen senki tisztát magára, mert kiütéseket kap.

Aki Szilveszter és ujév közt éjfélkor születik, abból nagy úr válik.

S tudná ég, hány babona van még e nap-hoz kötve; melyek mindegyikének határa egész évre szól.

4. Karácsony.

Még is e nap az egész év legbabonásabb napja; melynek minden órájához egész rakás balhit van kötve; és pedig keverve jó és rossz. Mintha e nap és éjen, melyen a kereszténység a megváltó születését ünnepli, minden jó angyal a földön járna elhinteni a sok áldást a világon; s egyúttal minden ördög is leszabadulna a lánczról, hogy ami átok van, azt az emberek fejére zúdítsa.

E napnak még ételhulladéka is varázserővel bir. A híres karácsonyi morzsa, mely anynyi kuruzsló-orvosság fő alkatrésze.

Éjféli misén a luczaszékre állók, megláthatják, ki a boszorkány.

Aki karácsonykor egy almát vagy diót fölvesz a földről, fekélyes lesz tőle.

Az asztal alá rejtett szakajtóba beszáll a kis Jézus; s azért szénával kell a szakajtócskát megtölteni. A széna alá kukoriczát szokás tenni; és e kukoriczától két akkorára hízik az apró jószág; a szénától pedig a lábas jószág.

Aki karácsony estén diót eszik méz nélkül, annak kihull a foga.

Aki a szent estén mézes fokhagyma gerezdet nem eszik, torokfájós lesz.

Karácsony éjjelén legjobban fog az igézet.

Egy kivetett czérna gombolyagba, karácsonykor belelépni, kész Lázár betegség.

De van még ily babonás nap elég az évben.

Lucza napján kell kezdeni az úgynevezett luczaszéket készíteni, s mindennap faragni valamit rajta, úgy hogy karácsony estén legyen kész; s ez az a kis szék, amelyről az ember megismeri a boszorkányt.

Szent-Iván napján jó a szent-Iván bogarat, és hajnalán a gyógyfüveket szedni, amiknek nagy hatása van. Szintén e napon szokás a szent-Iván tüzet átugrálni; hogy az ember abban az évben meg ne haljon.

Pál fordulása napján szokott a medve barlangjában megfordulni; mert e napon minden medve fölébred téli álmából.

András nap éjjelén minden leány megálmodja, ki lesz a mátkája; sőt ha ezen éjen valamely legénynek, ingét párnája alá teszi; azt a legényt úgy megbabonázza, hogy utána jár, mint az árnyék.

Nagy-szombaton a kolompszóra minden kigyót, békát el lehet kergetni a háztól.

Virág-vasárnap szentelt barkának három szemét rágás nélkül le kell nyelni; s aki lenyeli torokfájós nem lesz.

Azt hiszem, izleltetőnek elég enynyi a babonás napokból; aki még tud néhányat, mondja hozzá, s gondolja meg, hogy még ez

nem is a legnagyobb bolondság, amit a babonás ember készpénznek vesz.

Babonás számok.

Akik jól értik a csíziót, azt szokták tartani, hogy a számok közül mindig a páratlan a szerencsés; ezek közül is azonban legnevezetesebb a **13, 9, 7 és 3.**

A **13** egyedül a szerencsétlen szám; azért a babonás ember a világért se ül olyan asztalhoz, ahol vele együtt tizenhárman vannak. Azt tartják, hogy a társaság közt egyik, a tizenharmadik nem éri el a következő évet. Sok okos emberben is van egy kis idegenkedés a 13-as szám iránt; miután egy társaságban rendszeren van egy-kettő, aki valami szerencsétlen történetet hallott a tizenhármáról.

Neveli e szám iránt az ellenszenvet az, hogy néha csakugyan megesik, hogy egy társaságból, hol véletlenül tizenhárman voltak együtt; egy elhal.

Dehát ez igen természetes dolog.

Hiszen senkinek nincs az orrára írva, meddig él? S aki ma ép egészségnek örvend, egy nap, egy óra, egy perc alatt élettelenül összeeshetik; ha az a szegény soha egy tizenhármass társaságban nem járt is.

Magának e számnak rossz híre az utolsó vacsorától származik; hol Jézus tizenharmad magával ült, s pár napra reá keresztrefeszítettetett.

De azok, akik e szám iránti ellenszenvüket innét származtatják; azt is meggondolhatnák, hogy a tizenhárom közül még a tizenkettedik is meghalt néhány nap múlva; az áruló Judás tudni illik; aki magát kétségbe esésében föl-akasztotta.

Hanem azért ma is akárhány okos ember van, aki ha asztalánál tizenhárman ülnek; akár pénzért is fogad egy vendéget tizenegyediknek.

Eszembe jut egy ilyen úr, aki jól megjárta a fölfogadott vendégével.

Vendégségéhez behitt egy hordárt tizenegyediknek; s mikor az napszámoshoz illő buzgósággal megtömte magát minden jókkal; az úr az ebéd végén még ötven krajczárt adott neki borraivalóul. De biz a hordár keveselte a napszámot, s azzal állt elő, hogy egy fogás ételt ő harmincz krajczáron alul senkinek meg nem eszik; miután pedig az ebéd hét fogásból állott, azért huszonegy hatos jár; kér tehát még alássan 1 frt 60 krt az ebéd végig műveléseért.

Biz azt meg kellett fizetni; mert nem alkudta ki az úr a napszámot — előre.

A 9-es számot szintén gyakran találtuk e könyvben.

A veszettség kilencz nap, hét, hó, vagy évre tör ki.

A kuruzslók sokszor használják a kilenczféle fűvet; kilencz fának kilencz termő rügyeit.

A tehén megrontásnál a kilencz hangya-zsombékot.

Az orvosságot sokszor javasolják kilencszer bevenni; kilencszer fürödni; a sárgaságnál kilencz kúrát kitartani; sat. sat.

A 7-es szám még babonásabb. Talán onnét származik e számnak nagy jelentősége, mert maga az egyház is két nevezetes dologra adja a hetes számot. A hét szentségre, és a hét halálos bűnre. De maga a hét is 7 napból áll; s egy imádság hét menyei zár nevet kapott; ami maga is nagy jelentőségű a kincsásásnál.

Tudjuk mily jelentősége van a babonában a hetedik gyereknek. Az gázolja ki legjobban a csömört; az veheti föl a pénzt a földből; s az gyógyítja a rontást, s még sikeresebben, ha ez a hetedik gyerek hét éves.

A kincskeresők csak hét ásó nyomot dolgoznak egy éjjel; maga a kincsásó-társaság leginkább hét tagból alakul.

Magát a hetes számot pedig a nép zsidó számnak mondja, amivel azt akarja kifejezni, hogy szerencsés.

Van még a magyar embernek egy kedvencz társulata, a melyik szintén hét tagból áll; ezek a hét aluvó szentek. No ezt az egy hetes számot aztán csak is csúfnévnek használja.

A hetes szám szerencsés sarjadékai a hétszer hét és a hetvenhét is. Ha pedig jó kedvében van a babonás ember, tehát rá-

fogja, hogy az ördögnek az öreganyja hét-százhetvenhét éves.

Sőt az átkok közt is megfordul a hetes szám; amit a cigányok szoktak leginkább alkalmazni. Ilyen a hétrétű görcs; és a hetvenhétrétű istennyila, aki valakibe beléüt.

Ha aztán a babonás ember végre tettelességre vetemedik; hát azt is csak a hetes számmal súlyosbítja. Úgy rúg valakit hátba, hogy hetet bakázik.

Szóval van a babonás embernek hetven-hétféle ügye; amit a hetes számmal köt össze.

A 3-as szám már egy kissé szelidebb természetű.

Ámbár köztudomású dolog, hogy a boszorkány létszám épen a 3-asból szokott kikerülni, lévén Magyarországon összesen 33,333 boszorkány.

A mesebeli három fiók-ördög; az elátkozott kisasszony három kérője; a hamupőke három próbája; Mátyás király három restje; ugyancsak három kérdése a czinkotai paphoz; a szeretők sirján kiviruló három fűzfa; a hazajáró lelkek háromszori megjelenése; az ördög három kísértése; végre a kruzsolók három menyei bokra; az alatt a három szűzleány; meg azután a magyar ember közmondása, mely szerint harmadszorra válik meg az igazság; ugyanannak három a tánca, mely után még inni is háromszor szokott . . . . mindmegannyi bi-

zonyitéka, hogy a legjelentéktelenebb babonás 3-as szám is elég tekintélyes úr a bolondságok birodalmában.

Babonás állatok.

Talán könnyebb dolog volna azokat az állatokat felsorolni, amelyekhez semmi köze a babonának; mert ha a babonás állatokat érdemük szerint akarnók méltatni, akár kezdetünk még egy ilyen könyvet az elejéről. Nagyjázva még is megemlíthetjük őket sorban, kezdve a szárnyasokon. Ezek között is a legveszedelmesebb:

A **kuvik**, vagy halálmadár, melyről azt tartja a babona, hogy akinek házára leül, s háromszor „kuvik“-ol, abból a házból kihal valaki. Édes testvére ennek:

a **bagoly**; a híres éjjeli madár, melyre a kuruzsló-konyhában nagy szükség lehet; talán ő kelme fogja össze az orvosságnak való kigyót, békát, prűcsköt, bogarat.

A **kakuk**, vagy másképp lappantyú; nem csak azért babonás, mert vészjósló kakukolásával megjövendőli a benne hívőknek, hogy hány évig élnek; nem is azért, mert a kakuk más madarak fészkébe tojik s ott aztán a kikeelt, nagybélű kakukfiók mostoha testvér módra nemcsak a kis testvérek ételét faldossa el, de mint mondják, azokat gyilkos szándékkal a magas fészekből ki is löki; sőt néha egyenesen föl is falatozza őket. Hanem legfőképen

azért nevezetes ő kegyelme a babonás világban, mert kiszopja a tehén tejét. Olyan pásztorok, akik maguk is nagyon szeretik a tehén tejet, sokszor látják, midőn kiröppen a tehén tőgye alól az infámis boszorkánya.

Babonás állat a kukurikoló tyúk is, amit a nép lidércznek nevez; s az ilyen természetellenes állatot nagy szerencsétlenségnek tartják a házra.

Végre ide soroljuk a magyar ember legkedvesebb két madarát is,

a **fecskét** és a **gólyát**. *fecse*

A fecskét megfogni nagy szerencsétlenséget hoz a házra; ha fészket leverik, kigyúlad a tető; s aki egyet agyonüt, a keze elszárad. E szent madarat anynyira megbecsüli a nép, hogy kimulásáról nem úgy beszél, mint más állatról, hogy megdöglött, hanem meghalt. Aki az első fecskét látja, az megsimogatja arcát kezeivel s elmondja a babonás verset: „Fecskét látok, szeplőt mosok“, — az elveszti a szeplőt.

A gólya is ilyen szent madár; megfogni; agyonütni nem szabad; fészket elrontani anynyi, mint a kész tűzvész. — Aki álló gólyát lát először, az egész évben lusta lesz; aki repülőt lát, az friss és egészséges lesz.

A fecske és gólyának megbecsülése érthető; és az szépen jellemző tulajdonsága a gyöngéd népkedélynek; s ha az a sok bohóság, amit a nép e két kedvencz madarához köt, nem is egyéb, csak balhit és babona;

azért igazolva van az mégis a nagy szeretet és öröm által, melylyel a nép, a hideg tél után, a tavasz e kedves első hirnökeit fogadja.

A szárnyatlan állatok közt már nem találunk ilyen kedves vendégekre; azok mind szörnyű természetűek s a babona szerint mind igen veszedelmes ellenségei az embernek. Legveszedelmesebb az úgynevezett

Vizibornnyú. Ez egy gyikféle kis állat, csakhogy nagyon ügyetlen, gyámoltalan teremtes. Lapos csuka feje, négy lába, ostoba szemecskéi s olyanforma farka van, mint a harcsának. Színe feketés, néhány sötétvörös, vagy sárgásbarna foltocskával tarkított. Néhol **kutyahalnak**, másutt **ebihalnak** is nevezik.

E kis szörnyeteg legkedvesebb tartózkodási helye nedves kövek alatt van; különösen a kút kövei között. Azért nagyon gyakran megtörténik, hogy a kútba pottyan s vízhúzó kimerítik a vödörrel.

És miután bizony ebihal, vagy vizibornnyú ő kegyelme nem valami csinos legény; s az ember önkénytelenül megundorodik nem csak tőle, hanem a víztől is, melyben a kútból kimerült; igen valószínű, hogy ez undortól származott szörnyű babonás hire.

E babonás hire pedig abból áll, hogy ha az ember e kis szörnyeteget véletlenül, talán éjjel, vagy észrevétlenül a vödörből lenyeli; az megnől a gyomorban s mikor elérte teljes kifejlődését, akkor kirágja magát az

ember hasán keresztül, amibe természetesen bele kell az illetőnek hálnia.

Az ilyen kifejlődött szörnyeteg aztán rettentő egy állat. Feje nagy, mint egy bornyúé; roppant szemei mozdulatlanok s bőre olyan, mint egy emberé; hangja olyan, mint a kis gyermek sirása, s feje szőrös, mint a vadmacskáé.

S ha a dolog eleje szóról szóra igaz volna is; ha még azt is megengedjük, hogy az ember egy ilyen ebihalat lenyelhet; de már amit tovább mond a nóta a vizibornyúról, az mind a babonáé; az mind mese, mind ostobaság.

Hogy ezt az ember belássa, nem is szükséges másra hivatkoznunk, hanem egyszerűen azt a természetes működést említjük meg, amit az ember emésztő szervei a hatalmukba került dologgal véghez visznek.

A torkon lecsúszott falatot, vagy mondjuk, a vizibornyút, legelőször is úgy önti egy kis ahhoz való szerszám, valami szépen preparált savanyúsággal nyakon, hogy az bizony akár halva, akár élve került le a gége garatján, egyszerre beadja a kulcsot. Ha addig élt is, abban a savanyú mártásban egyszerre kiadja a páráját.

Hát még aztán hány boldogságon jut a jó falat keresztül; megmosdatják, megnyújtják, megdagasztják s mire a gyomor pitvarajtájába jut, már úgy el van készítve, mint a — rothadt alma.

Pedig még ott következik csak a meleg idő; mikor a gyomor szépen magába instálja

a megdolgozott falatot. Annál szebb kerékbe törés, malomkő általi megőrlés és lepénynyé való megdagasztás nincs a kerek világon.

Nem kerül onnét ki élve, isten teremtese; lenne az nem egy kis ebihal, de akár egy valóságos két púpú teve.

Mégis talán nincs egy ember, aki három mesét végig hallgatott, hogy annak a szegény nagy lánynak a históriáját ne hallotta volna, akinek a hasát kifúrta a — vizibornnyú.

Ezzel a szegény lánynyal pedig az történt; hogy valahogyan, — véletlenül megesett rajta az az emberi dolog, hogy lenyelt egy — vizibornnyút. Az aztán kilencz hónap alatt szépen megnőtt odabelül; s mikor egy vasárnap délelőtt az egész háznép nagymiséen járt; azalatt kifurakodott a — vizibornnyú; és a szegény szülék ott találták a segítség nélkül elvérzett leányt a szoba közepén halva; s a kibújt szörnyeteg ott sirt, ritt, olyan keservesen, akár egy ma született kis gyermek.

A lánynak az apja később megtalálta az ágy alatt a szörnyeteget s haragjában agyonütötte s elásta, — nem tudni hová.

Ő beszélte aztán el, hogy milyen ábrázata van egy — kibújt vizibornnyúnak. Ő utána irtuk le mi is oda fölül, szerelmetes szép alakját.

Jeles babonás állatocska

a **kigyó** is. Különösen pedig a házi kigyó, melyről azt mondja a babona, hogy ilyen minden háznál van elbújva; s ha előjön, akkor rendesen valami veszedelem készül a

háznál s óvatosságra inti a háziakat. Azért nem is szabad a házi kigyót elzavarni.

A kigyó különben a kuruzsló orvosságban is nagyon hasznos rész; a szent-György előtt fogott kigyó bőre pedig igen jó botra húzva. Az ilyen bottal még a vasat is ellehet törni.

A kigyó még arról is nevezetes legény, hogy nagyon szereti a tejet, s ha az ember kigyót akar fogni, tejjel oda csalhatja. Ha valakinek lecsúszik a kigyó a torkán; akkor fölforralt édes tej fölé kell az embert szájával tartani s a tejszagra kijön a kigyó. Erről nevezetes

a **béka** is. Tejjel lehet azt is kicsalni. Ha pedig már megdőglött a kigyó vagy a béka odabelül; akkor gólya gyomrot kell venni a patikában; (mi nem volna a patikában, a mit a bolond babonás ember kér?!) s a gólya gyomrot megtörve be kell adni a szerencsétlen embernek; mert kigyót, békát csak gólya gyomor bir megemésztetni.

Van egy babonája még a népnek a **béka** esőről. Nyáron erősebb zivatar után a földből, milliónyi apró béka bujik ki; s mire a nap kisüt, csak úgy nyüzsögnek a meleg pocsolyában és porondon. A nép azonban azt tartja, hogy a sok kis békát a felhő szította föl valami tóból, s az esővel együtt a felhőből hullottak a földre.

A **gyíknak** olyan erőt tulajdonít a babona; hogy aki annak a torkát megsimítja a növendők ujjával; annak meggyógyul a torokfájása.

A **macska** a boszorkány jobb keze; s átváltozásaiában, a babona szerint legszivesebben veszi fel a macska alakját. A macskáról egyéb babona is van. Ha a macska mosdik, jó megvigyázni, kire tekint mosdás után; akire ránéz, az bálba, vagy vigalomba megy. Ha egy kézzel mosdik, és a másikat sorba nem keríti; akkor vendég áll a házhoz; a vendég pedig arról jön, amerre utoljára kanyarítja a talpát. — Ha a macska kurrog és közben játszik s nyugtalanodik, akkor esőt érez.

A **kutya** is kedvencze a boszorkánynak; s ha kísérteti jár, sokszor változik fekete kutyává.

Különben a kutya máskép is nevezetes állat. Ha álmában sír, akkor tűz lesz a háznál; ha pedig álomban ugat, akkor tolvaj áll a házhoz. Ha pedig a kutya ébren vonyít; akkor halott szagot érez s valaki meghal a családból.

A **disznó**, kilencz malaczával;

a **ló**, fejetlenül; s

a **bika**, lefelé álló szarvakkal szintén kedvencz alakjai a boszorkánynak, midőn valakit megkísért.

A **teknősbékának** származása babonás. A mese ugyanis azt tartja, hogy mikor a Jézus e földön járt, mint koldús bekopogott egy zsidó házához; a házi asszony pedig, hogy alamizsnát ne kelljen adni, elbújt a sütőteknő alá s kis leányát megtanította, hogy tagadja el otthon létét.

Mikor aztán a kis leány azt felelte Jézusnak, hogy nincs otthon az anyja; Jézus azt mondta; hogy soha ne is jöhessen haza! A kis lány hiába is várta az anyját; mert az elő se jött; kijött azonban a kamarából egy idomtalan állat, akinek a hátára volt növe egy teknő.

Van még az istennek egy kicsiny kis szerencsétlen bogara; amelynek szintén nem hagy a babona békét.

A **betüző szú**. Ennek az a tulajdonsága, hogy a korhadt fában kedvére gazdálkodik; utakat szánt magának benne; s ha nagy csöndességű éj van, az ember meg is hallhatja korczogását és pattogását.

A babona azt tartja róla, hogy korczogó utazgatásával valamelyik házbelinek az élete pályáját méregeti; s ha kopogását, pattogását valaki meghallja; már nemsokára beüt a halál a házba.

S ne gondolja senki, hogy az ilyen kisserű babonás hitnek nem lehet nagy, még pedig veszedelmes hatása. Itt utalok csak arra, amit száz meg száz, e könyvnek olvasói közül már saját tapasztalásából tudhat; hány embert ijeszt meg egy kuvik kiáltás; ebvonyítás, egy házikigyó megjelenése; a betüző szú korczogó járása; vagy egy véletlenül lenyelt kis bogárka, vagy akár csak egy kis szalma szálacska is; amiből a babonás ember a legborzasztóbb sorsot jósolja.

S ki nem látott már embert holtra ijedve;

vagy olyan embert, akit egy rossz jövőnek várása; vagy egy bekövetkező szerencsétlenségtől való folytonos félelem és aggodalom — örültté tett.

Az ilyen ember csakugyan balgaságának rabja és babonás esztelenségének szánandó áldozata.

Babonás füvek.

Első helyen áll ezek közt

a **csodafa**; ami nem egyéb, mint a disznófű, vagy a könyv szerint: beléndek. A babona valóságos csodaerőt ruház e bűzös virágú parajra. A kuruzsolók különösen féregelhajtásra javasolják. Még pedig úgy, hogy se külsőleg, se belsőleg a fűvet magát használni sem kell. Egyszerűen csak oda megy az ember egy ilyen beléndek mellé, és egy kis lyukat, s a csodafa hegyét szépen, vigyázva lehajtja a lyukba, s egy kevés földdel oda nyomtatja, de csak úgy, hogy e fű el ne törjék, hogy az ember el ne vegye a reménységét a fölszabadulás iránt. Ekkor a kuruzsló a következő böles prédikációt tartja a beléndekhez:

„Hallod-e te csudafa! én téged most itt eltemetlek és föl se bocsájtalak addig, míg Faragó András kajla tehenének, hátulsó, bal lapoczkájába esett férgek — onnét ki nem takarodnak.“

A kuruzsló aztán kap egy jó kerekítés szalonnát, s biztosítja Faragó Andrást, hogy

két hét alatt kihullik a féreg a tehenéből. Az egész csodához csak két ember kell; egyik, aki a szalonnát adja; a másik, aki azt — elveszi.

Vasfű. Ennek a másik neve: zárnyitó fű; s nevében benne van a babonás tudománya. Ez a zárnyító fű tudni illik olyan babonás erővel bir, hogy ha valaki a tenyerén egy kicsit fölnyesi a bőrt; s a bőre alá beteszi a vasfű egy kis levelkáját s aztán behegeszti a sebet: hát akkor az a valaki csak hozzá ér a zárhoz, s az magától kinyilik.

Mint látjuk, ez a zárnyító fű a tolvajok és rablók számára van kigondolva; s miután az igazit csak a kipróbált kuruzsló ismeri; bizon jó pénzért eladhatja a jeles füvet, az érdemes kétkéz kalmár czég — tagjainak.

Mondják, hogy Milfai, Sobri, Zöld Marczy, Rózsa Sándor, meg egyéb nevezetesebb czégbeli tagoknak mind ilyen bélelt tenyere volt.

Babonás füvek még

a **négylevelű lóhere**, melynek birása igen nagy szerencse.

A **kutyatej**, melynek megtört szárából kifolyó teje jó arczsépitő. Ripacsosabbra marta a bőrt, mint a hólyagos himlő.

A **farkasalma levele**,

Ökörfarkkóró és

Ruta fű mind igen nevezetes kuruzsló orvosságba valók. Az ökörfarkkórónak még az a titkos ereje is van, hogy ha azzal az ember alkonyatkor háromszor a levegőbe

vág, megüti vele a boszorkányt, s még a jajgatását is hallja.

A **liliom** a halottak virága; ha valakit ártatlanul végeztek ki, annak a sirján, három szál sárga liliom kél ki. Így tartja a népbabona; azt pedig hinni kell, mert másképp a roszakkal gyűlik meg az embernek a baja.

Babonás kövek.

Igen, a babona még a köveket is rosz hirbe keveri; s minél drágább és nemesebb, annál furcsább a hozzá kötött babona.

A **gyémánt** a legdrágább és legritkább; ez hát hadd legyen az első.

A gyémántot a babona szerint a kigyók vagy kényók fújják valami barlangban, még pedig ezer meg ezeren, úgy hogy ha valaki egy ilyen gyémánt követ fújó barlangot fölföldözhetne, az ugyan elvetné a gondját a munkának. Hanem a kigyók a kifújt követ elrejtik a hegyzugokba; s így bajos azt megtalálni, ha csak valaki meg nem lesi a kigyókat, mikor a készre fújt követ eldugják. Ez azonban nagy veszedelemmel jár, mert ha a kigyók észre veszik a leskelődőt, jaj annak; ha száz élete volna, egyig mind előlnék.

Ennek a hóbortos babonának mindössze egy jóra való szólásmódot köszönhetünk. Az összebújt és titkon együtt működő emberekről szokás mondani, hogy: „egy követ fújnak.“

Egyéb nyereség aztán nincs is, az egész gyémántfúvó kigyó históriában.

A **kárbunkulus** kőről már említettük a kincsesásánál, hogy azt a nép oly világító drágakőnek tartja, amelyik a sötét pinczében is egész napvilágot terjeszt.

A **gránát** pedig arról nevezetes, hogy míg az ember a ki viseli, egészséges; addig a gránát szép piros színű; mikor pedig beteg, akkor elhalványodik.

A babonás ég.

Azon kívül, amit a jó gazda szeme a felhők járásából; a csillagok ragyogásából s a hold udvaráról kiokoskodik; töménytelen a babonás mese és hit, melylyel a nép az eget és annak csillagait, mintegy misztikus fátyollal körülburkolja.

A **fiastyúkról**, a **három kaszásról**, melyek után a kis lány az ételt viszi; a **gönczöl-szekeréről**, melynek első ökrét a kis cigány gyerek vezeti; a tej, vagy **szalmás szekér** útjáról, mely az egész égen keresztül beszórta az utat, lehulló terhével, s melynek részeg kocsisa olyan jobbra-balra vezette a szekeret; a **hold udvaráról**, mely mint egy szérüs kert keríti körül a hidegen világító szép holdat; — mindegyikről tud a nép valami szép babonás mesét. De egyikről se annyit, mint az

Üstökös csillagról. Ez a rettenetes jelenség, melyről a babona azt tartja, hogy csak akkor jelenik meg, mikor a földet valami

nagy háború, vagy döghalál veszedelme fenyegeti. És megijed attól nem egy falu, de egész ország, amerről csak e rettenetes égi jelenséget meg lehet sejdíteni. Sokszor a világ végét is jósolják a babonások az üstökös megjelenéséből; s csak néhány éve még, az egész ország minden könnyen megijeszthető babonás lelke, el volt telve rémülettel, azon gondolatra, hogy most jön az üstökös, s az leesik a földre, azt keresztül lyukasztja s fölgyújtja, aztán akkor lesz az utolsó ítélet.

S ez a hit, mint a ragályos betegség terjed el, több országokon keresztül; egyik bolondítja vele a másikat; s volt az „utolsó ijedéskor“ nem egy olyan balgatag, aki munkáját, vagyonát cserbe hagyta, dőzsölt, ivott napestig, hogy a nagy katasztrófát részegen érje meg, s azt se tudja, hogy miként jut a másvilágra.

Pedig mily igazságtalanság e balvélemény — a legérdekesebb csillag iránt; melynek az egyedüli bűne, hogy pályája kiválik a többi mindennapi csillagok járása közül.

A természetben minden csillag pályája ki van mérve; s attól az el nem térhet. A föld huszonnégyszer óra alatt megfordul egyszer saját tengelye körül, mint a kocsikerék, s egy év alatt körül kerüli a napot. A hold szintén megteszi útját a föld és nap körül; a csillagok szintén végzik utazásukat, mely soha véget nem ér. Ezek közt az üstökösök pályája egy kevéssé eltér a többiétől; oly formán,

mintha valaki egy kútat egyenesen körül jár, vagy pedig egyik oldalánál lekerül a harmadik utcára s úgy érkezik vissza. Ez utóbbi esetben később jó vissza, mintha egyenest körüljárna. Az üstökös is úgy kerül el a hatodik utcára, s azért jó vissza olyan nagy időközökben.

Hanem azért isten mentsen meg, hogy ha bár ritkábban látjuk is e farkas szörnyeteget, — mindanynyszor valami országos csapást hozna magával.

E babonás hit a régiek csillagjóslásából s az égi jelek magyarázatából maradt még ránk; s mint minden jövőndülésnek úgy ennek is csak azok előtt van értéke és hitele, akiknek, — mint a közmondás tartja: „a fapénz is jó.“

A jóslásokról.

Mondva se kereshettünk volna e könyvben jobb helyet az úgynevezett „jóslások“-nak, mint épen az üstökös csillag után; miután azoknak leglényegesebb része épen az üstökösökkel foglalkozik.

A nép, nehéz időkből mindig némi ösztönszerű félelmet érez, valami nagyobb szerenestlenség iránt. Ilyenkor támadnak válogatott népámitók, akik baljóslatokkal s rémhírek terjesztésével méginkább fokozzák az általános rémületet, hogy a zavarosban annál könnyebben halászhasanak.

Ilyenkor kerülnek elő rendesen az isme-

rős „jóslások“ az „Antikrisztus“-ról; meg az üstökös csillagról, amely a farkával kiüti a földet helyéből s vége lesz a világnak. Az ilyen jóslások, irva, vagy néha nyomtatva is, kézről kézre járnak, terjednek s a világcsalók azt állítják rólok, hogy azt valamelyik szent hirben álló kolostor, vagy templom alapján találták a papok.

Ki ne látott volna már ilyet, nem egyet, de akár tizet is. Formájuk egy, tartalmuk egy; csak a szöveg különbözik egy kicsit egymáson.

Elöl van az évszám, amelyre a jövendölés szól; s utána az a szörnyű dolog, ami azon évre megjósolva van.

Az értelme körülbelül mindannyinak egy. Benne van Napoleon halála; Törökország fölbomlása; az Antikrisztus születése, kinek apja egy nyolczvan éves török; anyja egy kilenczven éves zsidó asszony. Négy sor foga és vaskörmei vannak. — Benne van, hogy az üstökös csillag lehull; a föld kimozdul helyéből, a sírok megnyílnak, és a halottak föltámadnak; ekkor vége a világnak; és lesz egy akol, egy pásztor.

Azért most már, akinek vagyona van, ossza el a szegények közt; legyen dinom-dánom; hogyha kigyúlad a világ, rózsás kedvben találja a halandókat.

Persze, aki ezeket prédikálja, az véletlenül mindig azok közül kerül ki, akik nem gazdagok; így érthető a jó tanács, a világ

végén élvezendő dinom-dánom, és általános osztzkodás reményében.

S mindig van egy-két olyan bolond, aki keserves keresményét az ilyen naplopók nyakába veti.

Ha hát megint jönne olyan rossz világ szegény hazánkra; hogy az ilyen világcsalóknak alkalma lenne előszedni a világ végéről, az antikrisztusról és az üstökös lehullásáról szóló jövendölést; ne sajnálja senki atyánkfia, a jövendőmondók részét kiszolgáltatni — szépen szóló mogyoró pálczával.

Még egy csomó babona.

Aki nagyon szerelmes a babona tudományába; azoknak adunk még egy kis csomót itt a könyv végén; aki pedig már ennyivel is beelégette, azt vigasztaljuk azzal, hogy nem sok lesz a ráadás; mert ha még tíz ennyit összeirnánk is, mint amenynyit eddig irtunk, a legvégére még se érnénk a babona ország útjának, miután pedig valahol mégis csak meg kell állapodnunk; ide halmozzuk határdombnak azokat a babonákat, melyek vagy a könyvben említett címek alá nem tartoznak; vagy onnan kimaradtak; itt lesznek azok, amelyeket csakis korlátolt eszű istenteremtései hihetnek el; de azok is, amelyeket még okos ember se rázhat le mindig magáról.

Ismerek magam is akárhány okos embert, aki bal lábbal kel ki az ágyból; bal lábra öltözik és vetkezik; mert az jó a — fogfájás ellen.

Más, ha a marka viszket, a hajához dörzsöli a kezét; mert pénzt várhat, még pedig annyit, ahány hajszalet érintett a tenyerével.

Valakinek a jobb szeme viszket, sirni fog; ha a bal viszket, örömet érez. Akinek pedig a szeme ugrál; azt megverik.

Még bizonyosabb a verés, ha az embernek a — háta viszket.

A jobb fülsengés rossz hirt; a bal örömhirt jelent.

Szent igaz az is; hogy új házból kihál valaki; — hogy ha a halott szeme nyitva marad, vár valakit maga után. Az is igaz, hogy a levágott aprójószág nehezen döglük meg, ha sajnálják.

Ha a kutya kapar, halott lesz a háznál.

Ha a kés, villa vagy olló leestében hegygyel megáll a padlatban, váratlan vendég jön a házhoz. Akkor is vendég áll a házhoz, még pedig nagyon éhes, ha véletlenül egygyel, a szükségesnél, többre terítettek.

Gyermekes háznál le kell ülni, mert elviszik a gyerek álmát. Aki a kis gyereket nagyon megbámulja; megveri azt szemmel. Előlegesen jó, ha az ember saját kalapját a gyermek fejére teszi; vagy a gyermeket megköpködi. Ha pedig a gyerek meg van verve szemmel; akkor tüzes szemet kell egy pohár vízbe vetni; s a vízből a gyereket megitatni, s azzal szemeit megmosni; közben vissza kell kívánni a szemverést arra, akitől jött.

Ha a pók este valakire ráereszkedik, az

szerencsés lesz; ha reggel ereszkedik rá, akkor szerencsétlen.

Ha a tűz pöröl, akkor veszekedés lesz a háznál. Aki tűzzel álmodik, azt meglopják. Ha valaki magát álmában mátkának látja, meghal abban az évben.

Aki pedig halva látja magát, az mátká lesz. Az is mátká lesz, aki étkezés közben két testvér vagy nővér között ül.

Ha terhes asszony benéz a halottas ház ablakán, néma lesz a gyermeke. Aki egy koldúst elküld a háztól, kettős gyermeke születik.

Ha zivataros idő van, a küszöbbe kell vágni a fejszét, s elvonulnak a jégfelhők. Ha pedig valaki a piszkárával keresztet vet a felhőkre, kibujik a szivárvány.

Ha az eső esik és a nap is süt; akkor az ördög veri a feleségét. Ha villámlás nélkül dörög, akkor egy lélek elkárhozott. Ha az ember az esőt szidja, akkor sir az angyal, s az ördög a haját rángatja.

Ha a boszorkány megrontotta a tehenét, s az nem hagyja magát fejni, a dézsát a fejébe kell borítani; vagy egy a temetőből hozott romlott kereszttel meg kell verni.

Ha a tehén rúg; le kell a fejét borítani egy kötővel, aztán a kötőt összeszurkálni egy vasvillával. Azt a szúrást a boszorkány érzi.

Ha a boszorkány elvette a tehén hasznát; kilencz hangya-zsombékot kell szedni; s azt kilencz darab kenyérrel elásni a tinójárásba, hogy átmenjen rajta a tehén. Akkor három

nap alatt be kell adni a kenyérrel összegyúrt zsombékokat a tehénnek, és megjön a haszna.

Akkor is megjön a rontott tehén teje, ha a friss fejésből egy jól befűtött kemenczébe öntenek. Az a tűz a kemenczében a boszorkányt égeti, aki megrontotta a tehenet.

Nem jó a tehenet vajadásában nézni, mert hamar elapad a teje.

Az első heti fejés tejet pedig a szegényeknek szokás adni; mert különben a tehén mindig nehéz fejésű lesz.

Nem jó a gyereket békának mondani, mert sokára tanul meg beszélni. Át se szabad lépni, mert nem nő nagyobbra.

Az orvosságot nem kell megköszönni, mert nem használ.

A vadásznak, halásznak nem kell szerencsét kívánni, mert a vad és hal mind elkerülik a fegyvert meg a hálót.

Pappal találkozni szerencsétlenség; zsidóval találkozni szerencse.

És a boldog isten a megmondhatója, hány szerencse és szerencsétlenség van megírva az ember sorsáról a csillagokban, és a babonák legnagyobb könyvében?!

Ebbe a legkisebb könyvbe már nem tehetünk többet; talán ha isten éltet, kedvet kapok a folytatáshoz; vagy folytatja ezt nálam hivatottabb; de az az egy bizonyos, hogy ha tizen egy végbe folytatnánk is, olyan könyvet még se bírnánk írni, amelyekben minden ba-

bona le volna nyomtatva. Azért hát miután nincs több mondókám a szeredásba, tehát:

Bucsúzzunk.

Akik a veszedelmes, rejtelmes, titokteljes babonás utazásban velem idáig kitartották; akik sem boszorkánytól, sem hazajáróktól, sem sárkánytól, sem az öreg ördögöktől mind ez ideig meg nem rőkönyödtek. Akik szembenéztek a legrettenetesebb másvilági szörnyetegekkel; kiállották a kincsőrző lelkek ijesztgetéseit; nevettek velem a fölsült hóbortoskodásokon, s szomorkodtak a veszedelmes babonák káros következményein: azokhoz van egy pár szavam.

Sok dolgot bemutattam, ami eddig ismeretlen volt; még többet, ami már babonás népünk jó ismerőse. Sok olyanról is lehúztam a takarót, amit színről színre látni talán undorított; de sok olyanról is lerántottuk a hosszú köntöst, ami alól napvilágra került a — lóláb.

Talán néhol nagyon is keserű voltam; sok dolog fölött talán jobb lett volna szemet hunynom. Igaz szavaim néhol tán nagyon élesek; ítéletem túlszigorú volt.

Mind meg lehet; de egy dologgal senki sem vádolhat, azzal: hogy igaztalan voltam.

Az orvosság nagyon gyakran keserű; az orvos maga pedig kegyetlen; pokolkövével éget; késével mélyen vág; de gyógyít!

Hát talán a babona nem betegség!? Minden betegség közt a legnagyobb. Azért kellett nekem is égetnem és vágnom; hol melyiket kívánta a baj.

Vagy talán a megszégyenítés, a nevetségessé tétel nem orvosság!? De igen, néha a leghathatósabb.

Mégis ahol tehettem, ott inkább nyúltam a fölvilágosításhoz, az oktatáshoz, a jó tanácshoz.

Egyik babonának megmagyaráztam eredetét; másiknak természetét. A csodálatost és megfoghatatlant érthetővé tettem a természet törvényei szerint; s ha néhol tőről hegyre nem tehettem; annak oka, mert több magyarázat megértéséhez, több elméleti képzettség kell; mint menyynyire olvasóimnál szabad volt számítanom.

E könyvet én a nép számára irtam; azon nép számára; mely iskolát nem ismert; vagy ha igen, nem a szülő faluján túl.

Aki már nagyobb iskoláig is eljutott, annak nem szükséges a babona ostobaságát bizonyítani.

És ha minden ember iskolát járna; úgy szükség se volna e könyvre; bizon magától is rájönne a tanult ember; hogy mily dőreség ennyi ostobaságot összevissza hinni!

Akkor bizon úgy kiveszne irmagja is a babonának; mintha soha hire hamva se lett volna a világon.

Mert, amint e könyvecskében is láttuk, a természettudományok a legtöbb megmagya-

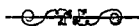
rázhatlan és csodálatos dolgot, kézzelfoghatóvá teszik. S nem hiába mondtuk a könyv elején, hogy ez a tudomány lesz az, mely a babonának — magát fogja veszíteni.

Addig pedig, míg a természettudomány az iskolák, és a tanultabb nemzedék által általános közkinccsé válik; addig míg a szegény ember meggyőződésből veti meg a tenger sok babonát; higgyen legalább a saját hasznáért e könyvnek; mely csak is egyedül az ő hasznára szolgál.

Vesse meg a babonát; fordítson hátat boszorkánynak, kuruzslónak, hazajáróknak, garabonczásoknak és kincsőrző lelkeknek, — azon töménytelen veszedelem miatt, aminek a mindent hívó ember a babonás szokások, és balhite miatt ki van téve.

Aki pedig saját kárán se akarna tanulni; azon, mint az irás mondja, nem segít maga a tizenkét apostol.

Hanem az aztán, nem is érdemli, hogy segítsen!

TARTALOM.

	Oldal.
Előszó	3
Egy kis bevezetés féle	7
Mi az a babonáság?	8
A babona eredete és az őshit babonás alakjai	10
Az újabb babonák szörnyalakjai	16
A boszorkányok	17
A járványos betegségek	34
Állatjárványok	41
Rontás	44
Az aszály	45
A kísértetek	52
Garabonczások	66
Táltosok vagy váltottak	69
Lidérczek	75
Utonjárók	80
A sárkányok	82
A kincsőrző lelkek	86
Terophile cirkulusa	97
A vallásos babonák	106
A csodák	107
A rajongók	126
A kuruzsolókról és a kuruzslásról	137
Angyal csinálás	151
Bájjital	151
Erőlekötés	154
Kis gyermek ujjá	155
Haldoklók körüli szokások	156
Egyéb babonás hit és szokások	159
Harangozás a vihar elé	160
Viharban a fa alá	161

	Oldal.
Babona az álomról	162
Az asztaltánczoltatás	170
A szellemidézés	171
Babonás napok	176
Babonás számok	183
Babonás állatok	187
Babonás füvek	195
Babonás kövek	197
A babonás ég	198
A jóslásokról	200
Még egy csomó babona	202
Bucsúzzunk	206

2545

